

וּקְיָמוּהִי וְדִינוּהִי. וְתִיחִי וְתִסְגִּי, וַיִּבְרַכְנֶה יְיָ אֱלֹהֶךָ, בְּאַרְעָא דִּי אַתָּה עָלִיל לְתַמְנָן לְמִירְתָּהּ: ^{יז} וְאַם־יִפְנֶה לְבַבְךָ וְלֹא תִשְׁמַע וְנִדְחַתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים וְעַבַּדְתָּם: וְאַם־יִפְנֶה לְבַבְךָ וְלֹא תִשְׁמַע וְנִדְחַתָּ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים וְעַבַּדְתָּם: וְאַם יִפְנִי לְבָבְךָ וְלֹא תִקְבַּל, וְתִטְעִי, וְתִסְגִּיד לְטַעוֹת עַמְמִיָּא, וְתַפְלַחוּנָן: ^{יח} הִגַּדְתִּי לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֶבְרָא תִּאֲבָדוּן מִלְרַע לֹא־תִאֲרִיכֵן יָמִים עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר אֶתָּה עִבְרָ אֶת־הִירְדֵּן לָבוֹא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: הִגַּדְתִּי לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֶבְרָא תִּאֲבָדוּן מִלְרַע לֹא־תִאֲרִיכֵן יָמִים עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר אֶתָּה עִבְרָ אֶת־הִירְדֵּן לָבוֹא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: חֲוִיתִי לְכוֹן יוֹמָא דִּין, אַרִי מִיבֵד תִּיבְדוּן. לֹא תוֹרְכוּן יוֹמִין עַל אַרְעָא, דִּי אַתָּה עִבְרָ יַת יִרְדְנָא, לְמַעַל לְתַמְנָן לְמִירְתָּהּ: ^{יט} הִעַדְתִּי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְלָלָה וּבַחֲרַתָּ בַּחַיִּים לְמַעַן תַּחֲיָה אֶתָּה וְזִרְעֶךָ: הִעַדְתִּי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְלָלָה וּבַחֲרַתָּ בַּחַיִּים לְמַעַן תַּחֲיָה אֶתָּה וְזִרְעֶךָ: אִסְהִידִית בְּכוֹן יוֹמָא דִּין יַת שְׁמִיָּא וְיַת אַרְעָא. חַיִּי וּמוֹתָא יִהְיִית קְדָמָךְ, בְּרַכָּן וּלְוִטִּין. וְתִתְרַעֵי בַּחַיִּי, בְּדִיל דְּתִיחִי אֶתָּה וּבְנֶיךָ: ^כ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעַ בְּקֻלּוֹ וּלְדַבְּקָה־בּוֹ כִּי הוּא חַיִּיךָ וְאַרְךָ יָמֶיךָ לְשִׁבְתָּ עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם: לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעַ בְּקֻלּוֹ וּלְדַבְּקָה־בּוֹ כִּי הוּא חַיִּיךָ וְאַרְךָ יָמֶיךָ לְשִׁבְתָּ עַל־הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יְהוָה לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם: לְמַרְחֵם יַת יְיָ אֱלֹהֶךָ, לְקַבְּלָא לְמִימְרָה וּלְאַתְקַרְבָּא לְדַחֲלָתָהּ. אַרִי הוּא חַיִּיךָ וְאוֹרְכוֹת יוֹמֶיךָ, לְמַתֵּב עַל אַרְעָא, דִּי קָיִים יְיָ לְאַבְרָהָם, לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב, לְמַתָּן לְהוֹן:

רש"י

וְרַעְתָּם חֲטִיִּים וְהַעֲלֵתָ שְׁעוֹרִים? וְהָאֵל שְׁנַעֲשׂוּ לֹא לְשִׁכַּר וְלֹא לְהַפְסֵד, אִם זֹכִין אֵין מְקַבְּלִין שִׁכָּר, וְאַם חֲטִיָּאִין אֵין מְקַבְּלִין פְּרַעְנוֹת, לֹא שֶׁנֶּה אֶת מִדְּתָם, אֲתָם שָׂאֻם זְכִיתָם, תִּקְבְּלוּ שִׁכָּר, וְאַם חֲטִיָּאִין, תִּקְבְּלוּ פְּרַעְנוֹת, עַל אֲחַת כְּמָה וְכְמָה! וּבַחֲרַתָּ בַּחַיִּים, אֲנִי מוֹרֶה לָכֶם שֶׁתִּבְחָרוּ בַּחֲלֵק הַחַיִּים, כְּאֵדָם הָאוֹמֵר לְבָנוּ: 'בְּחַר לָךְ חֲלֵק יִפְהָ בְּנַחֲלָתִי', וּמַעֲמִידוֹ עַל חֲלֵק הַיִּפְהָ, וְאוֹמֵר לוֹ: 'אֵת זֶה בְּרַר לָךְ', וְעַל זֶה נֶאֱמָר: 'ה' מִנֵּת חֲלָקִי וְכוּסִי, אֶתָּה תוֹמִיד גּוֹרְלִי', הַנִּחַת יָדִי עַל גּוֹרֵל הַטּוֹב לומר: 'אֵת זֶה קַח לָךְ':

(יז) וְאַם־יִפְנֶה לְבַבְךָ, הָרִי הָרַע: (יח) כִּי אֶבְרָא תִּאֲבָדוּן, הָרִי הַמָּוֶת: (יט) הִעַדְתִּי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ, שֶׁהֵם קָיִים לְעוֹלָם, וְכֹאֲשֶׁר תִּקְרָה אֲתָכֶם הָרַע, יִהְיֶה עֲדִים שְׁאֵנִי הַתִּירִיתִי בָכֶם בְּכָל זֹאת. דָּבָר אַחֵר: "הִעַדְתִּי בָכֶם הַיּוֹם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְגו'", אָמַר לָהֶם הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא לִישְׁרָאֵל: "הִסְתַּכְּלוּ בְּשָׁמַיִם שְׁבָרָתִי לְשִׁמְשׁ אֲתָכֶם, שְׁמָא שֶׁנֶּה אֶת מִדְּתָם, שְׁמָא לֹא עָלָה גִלְגָּל חֲמָה מִן הַמִּזְרָח וְהָאִיר לְכָל הָעוֹלָם, פְּעֻנִין שְׁנֵאֲמַר: "וְזִכַּח הַשֶּׁמֶשׁ וְכֹא הַשֶּׁמֶשׁ". הִסְתַּכְּלוּ בְּאָרֶץ שְׁבָרָתִי לְשִׁמְשׁ אֲתָכֶם, שְׁמָא שְׁנֵתָה מִדְּתָה, שְׁמָא וְרַעְתָּם אוֹתָהּ וְלֹא צִמְחָה, אוֹ שְׁמָא

הפטרת נצבים

בישעיה פרק סא

וְשׁוֹשׁ אִשִּׁישׁ בִּיהוָה תִּגַּל נַפְשִׁי בְּאֱלֹהֵי כִי הִלְבִּישְׁנִי בְּגָדֵי־יֹשֶׁעַ מַעֲלִיל צְדָקָה יַעֲטִנִי כַּחַתָּן
 יִכְתֹּן פֶּאֶר וּכְכֹלָה תַעֲדָה כְּלִיָּהּ: כִּי כְאֶרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ וּכְגִנָּה זְרוּעֶיהָ תַצְמִיחַ כֵּן | אֲדִנִּי
 יִהְיֶה וַצְמִיחַ צְדָקָה וּתְהַלֶּה־נֶגֶד כָּל הַגּוֹיִם: סב * לְמַעַן צִיּוֹן לֹא אֲחֻשָּׁה וּלְמַעַן יְרוּשָׁלַם
 לֹא אֲשַׁקּוּט עַד־יֵצֵא כְנָגָה צְדָקָה וַיִּשְׁוַעְתָּהּ כְּלָפִיד יִבְעֶר: ד וְרָאוּ גוֹיִם צְדָקָךְ וְכָל־מַלְכִים
 כְּבוֹדְךָ וְקָרָא לָךְ שֵׁם חֲדָשׁ אֲשֶׁר פִּי יִהְיֶה וַיִּקְבְּנוּ: ז וְהָיִית עֲטֹרַת תְּפָאֶרֶת בְּיַד־יְהוָה (כ)
 וצנוף קרי) וַצִּנּוֹף מְלוּכָה בְּכַף־אֱלֹהֶיךָ: ח לֹא־יֵאמָרוּ לָךְ עוֹד עֲזוּבָה וּלְאַרְצְךָ לֹא־יֵאמָרוּ עוֹד
 שְׁמָמָה כִּי לָךְ יִקְרָא חֲפְצִיבָהּ וּלְאַרְצְךָ בְּעוֹלָה בְּיַחֲפִיץ יִהְיֶה כָךְ וְאַרְצְךָ
 תִּבְעַל: ה כִּי־יִבְעַל בַּחוּר בַּתוֹלָה יִבְעֻלֹךְ בְּנִיד וּמִשׁוֹשׁ חַתָּן עַל־כֹּלָה יִשִּׁישׁ עָלֶיךָ
 אֱלֹהֶיךָ: ו עַל־חֻמְתֶּיךָ יְרוּשָׁלַם הַפְקִדְתִּי שְׁמָרִים כָּל־יְהוּם וְכָל־הַלִּילָה תִמִּיד לֹא יִחָשׂוּ
 הַמְּזֻבְרִים אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי דָמִי לָכֶם: ז וְאַל־תִּתְּנוּ דָמִי לוֹ עַד־יִכְוֹן וְעַד־יִשִּׁים אֶת־יְרוּשָׁלַם
 תַּהַלֶּה בְּאֶרֶץ: ח נִשְׁבַּע יְהוָה בִּימִינוֹ וּבִזְרוֹעַ עֲזוֹ אִם־אֶתֶּן אֶת־דִּגְגְּךָ עוֹד מֵאֲכָל לֹא־יִבִּיד
 וְאִם־יִשְׁתּוּ בְּגִינְכֶר תִּירוּשָׁךְ אֲשֶׁר יִגְעַת בּוֹ: ט כִּי מֵאֲסָפִיו יֵאָכְלֻהוּ וְהִלְלוּ אֶת־יְהוָה
 וּמִקְבָּצָיו יִשְׁתְּהוּ בַּחֲצֹרוֹת קִדְשֵׁי: י עָבְרוּ עָבְרוּ בִשְׁעָרִים פָּנוּ דֶרֶךְ הָעָם סָלוּ סָלוּ הַמְסָלָה
 סָקְלוּ מֵאֲבֹן הָרִימוּ גַם עַל־הָעַמִּים: יא הִנֵּה יְהוָה הַשְׁמִיעַ אֶל־קִצָּה הָאָרֶץ אָמְרוּ לְבַת־צִיּוֹן
 הִנֵּה יִשְׁעֶךָ בָּא הִנֵּה שָׁכְרוּ אֹתוֹ וּפָעַלְתּוּ לִפְנָיו: יב וְקִרְאוּ לָהֶם עִם־תְּקִדָּשׁ גְּאוּלִּי יְהוָה
 וְלָךְ יִקְרָא דְרוּשָׁה עִיר לֹא נִעְזְבָה: סג מִיְּהוָה | בָּא מֵאֲדוּם חֲמוּץ בְּגָדִים מִבְּצָרָה זֶה
 הַדּוֹר בְּלִבּוֹשׁוֹ צִעָה בָּרַב כַּחוֹ אֲנִי מְדַבֵּר בְּצְדָקָה רַב לְהוֹשִׁיעַ: ד מְדוּעַ אָדָם לְלִבּוֹשֶׁךָ
 וּבְגָדֶיךָ בְּדֶרֶךְ בָּגַת: ג פּוֹרָה | דֶּרֶכְתִּי לִבְדִּי וּמַעֲמִים אֵין־אִישׁ אֹתִי וְאֶדְרָכֶם בְּאִפִּי וְאַרְמָסֶם
 בַּחֲמָתִי וְזוֹ נִצָּחֶם עַל־ בְּגָדִי וְכָל־מַלְבוּשִׁי אֲגַאֲלֶתִּי: ד כִּי יוֹם נָקָם בְּלִבִּי וְשִׁנְתַּת גְּאוּלִּי
 בָּאָה: ה וְאַבִּיט וְאֵין עוֹד וְאַשְׁתּוּמָם וְאֵין סוֹמֵךְ וְתוֹשֶׁעַ לִי זֹרְעִי וְחֲמָתִי הִיא
 סִמְכָתִּנִּי: ו וְאֲבוֹס עַמִּים בְּאִפִּי וְאַשְׁכַּרֶם בַּחֲמָתִי וְאוֹרִיד לְאָרֶץ נִצָּחֶם: ז חֲסִדִּי יְהוָה | אֲזִכִּיר
 תַּהַלֶּת יְהוָה כְּעַל כָּל אֲשֶׁר־גָּמְלָנוּ יְהוָה וְרַב־טוֹב לְבֵית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־גָּמְלָם בְּרַחֲמָיו
 וּכְרַב חֲסִדָּיו: ח וַיֵּאמֶר אֶדְעָמִי הִמָּה בָּנִים לֹא יִשְׁקְרוּ וַיְהִי לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ: ט בְּכָל־
 צָרָתָם | (כ' לא קרי) לוֹ צָר וּמִלֶּאךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעֶם בְּאַהֲבָתוֹ וּבַחֲמָלָתוֹ הוּא גְּאֻלָּם וַיִּנְשָׁלֶם
 וַיִּנְשָׂאֵם כָּל־יְמֵי עוֹלָם:

פרשת וילך

לא א וילך משה וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל: וילך
 משה וידבר את הדברים האלה אל כל ישראל: ואזל משה, ומליל, ית פתגמא האלון
 עם כל ישראל: ב ויאמר אלהם בן-מאה ועשרים שנה אנכי היום
 לא-אוכל עוד לצאת ולבוא ויהוה אומר אלי לא תעבר את הירדן
 הנה: ויאמר אלהם בן-מאה ועשרים שנה אנכי היום לא-אוכל עוד לצאת
 ולבוא ויהוה אומר אלי לא תעבר את הירדן הנה: ואמר להון, בר מאה ועשרין שנין אנא
 יומא דין, לית אנא יכול עוד למפק ולמעל. ויי אומר לי, לא תעבר ית ירדנא הדין: ג יהוה אלהיך
 הוא עבר לפניך הוא ישמיד את הגוים האלה מלפניך וירשתם
 יהושע הוא עבר לפניך כאשר דבר יהוה: יהוה אלהיך הוא עבר
 לפניך הוא ישמיד את הגוים האלה מלפניך וירשתם יהושע הוא עבר לפניך
 כאשר דבר יהוה: יי אלהיך מימרה (ס"א: הוא) עבר קדמך, הוא ישצי ית עממא האלון מקדמך,
 ותירתנן. יהושע, הוא עבר קדמך, כמא די מליל יי: שני ד ועשה יהוה להם כאשר
 עשה לסיחון ולעוג מלכי האמרי ולארצם אשר השמיד אתם:
 ועשה יהוה להם כאשר עשה לסיחון ולעוג מלכי האמרי ולארצם אשר השמיד
 אתם: ויעבד יי להון, כמא די עבד, לסיחון ולעוג מלכי אמראה ולארעהון. די שיצי יתהון: ה ונתנם
 יהוה לפניכם ועשיתם להם ככל המצוה אשר צויתי אתכם: ונתנם
 יהוה לפניכם ועשיתם להם ככל המצוה אשר צויתי אתכם: וימסרונן יי קדמיכון.
 ותעבדון להון, ככל תפקדתא, די פקדית יתכון: ו חזקו ואמצו אל תיראו ואל תערצו
 מפניהם כי יהוה אלהיך הוא ההלך עמך לא ירפך ולא יעזבך:
 חזקו ואמצו אל תיראו ואל תערצו מפניהם כי יהוה אלהיך הוא ההלך עמך
 לא ירפך ולא יעזבך: תקיפו ואלימו, לא תדחלון ולא תתברון מקדמיהון. ארי יי אלהיך, מימרה

רש"י

לח"ה. אלא מהו "לא אוכל"? איני רשאי, שנסלקה ממני הרשות
 ונתנה ליהושע. דבר אחר: "לצאת ולבוא", בדברי תורה, מלמד
 שנסתתמו ממנו מסורות ומענינות החכמה: (ו) לא ירפך, לא יתן
 לך רפיון, להיות נעזב ממנו:

(א) וילך משה וגו': (ב) אנכי היום, היום מלאו ימי ושנותי, ביום
 זה נולדתי, ביום זה אמות. ו' אומר אלי, זה פרוש "לא אוכל
 עוד לצאת ולבוא", לפי שה' אומר אלי. לא-אוכל עוד לצאת
 ולבוא, יכל שתשש כח? תלמוד לומר: "לא כהתה עינו ולא נס

דמדבר קדמך, לא ישבנקך ולא ירטשנך (ס"א: ירחקנך): שלישי (חמישי כשהן מחוברות) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לַיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל חֲזֹק וְאַמֵּץ כִּי אַתָּה תָּבוֹא אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לֵאמֹתָם לָתֵת לָהֶם וְאַתָּה תִּנְחִילָנָה אוֹתָם: וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לַיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל חֲזֹק וְאַמֵּץ כִּי אַתָּה תָּבוֹא אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לֵאמֹתָם לָתֵת לָהֶם וְאַתָּה תִּנְחִילָנָה אוֹתָם: וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לַיהוֹשֻׁעַ, וַיֹּאמֶר לֵה לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל, תִּקַּף וְאֵלִים, אֲרִי אֶת תְּעוּל עִם עֲמָא הַדִּין, לֹא־רַעַא דִּי קִיִּים יִי לֹא־כְהִתְהוֹן לִמְתָן לַהוֹן. וְאַתָּה תִּסְבְּנָה יְהוֹנוֹן: ה וַיְהִי הָיָה הַהֵלֶךְ לְפָנֶיךָ הוּא יְהִי עִמָּךְ לֹא יִרְפָּךְ וְלֹא יַעֲזֹבְךָ לֹא תִירָא וְלֹא תַחַת: וַיְהִי הָיָה הַהֵלֶךְ לְפָנֶיךָ הוּא יְהִי עִמָּךְ לֹא יִרְפָּךְ וְלֹא יַעֲזֹבְךָ לֹא תִירָא וְלֹא תַחַת: וַיִּי הוּא דְמַדְבֵּר קְדָמְךָ, מִימְרָה יְהִי בְּסַעֲדֶךָ, לֹא יִשְׁבַּקְךָ וְלֹא יִרְחַקְךָ. לֹא תִדְחַל וְלֹא תִתְבָּר: ט וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי הַנְּשָׂאִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה וְאֶל־כָּל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי הַנְּשָׂאִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה וְאֶל־כָּל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה יְת אורִיתָא הָדָא, וַיְהִיבָה, לְכַהֲנֵי בְנֵי לֵוִי, דְּנִטְלִין, יְת אֲרוֹן קִנְמָא דִּי. וְלִכְל־סְבִי יִשְׂרָאֵל: רביעי: ז וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ אֶשְׁבַּע שָׁנִים בְּמַעַד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסְּכּוֹת: וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ אֶשְׁבַּע שָׁנִים בְּמַעַד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסְּכּוֹת: וַיִּפְקִיד מֹשֶׁה יְהוֹנוֹן לְמִימֶר, מִסּוּף שְׁבַע שָׁנִים, בְּזִמְן שְׁתָּא דְשִׁמְטָתָא, בְּחַגָּא דְמַטְלִיא: יא בָּבוֹא כָל־יִשְׂרָאֵל לִרְאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר תִּקְרָא אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּאַזְנוֹתָם: בָּבוֹא כָל־יִשְׂרָאֵל לִרְאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ

רש"י

כלה נתנה לבני שבט: (ז) מִקֵּץ שְׁבַע שָׁנִים, בשנה ראשונה של שמיטה, שהיא השנה השמינית. ולמה קורא אותה "שנת השמיטה"? שעדן שביעית נוהגת בה, בקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית: (יא) תִּקְרָא אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת, המלך היה קורא מתחלת: "אלה הדברים", כדאיתא במסכת סוטה, על בימה של עץ שהיו עושין בעזרה:

(ז) כִּי אַתָּה תָּבוֹא אֶת־הָעָם הַזֶּה, 'אֲרִי אֶת תְּעוּל עִם עֲמָא הַדִּין', מֹשֶׁה אָמַר לַיהוֹשֻׁעַ: 'זִקְנֵים שְׁבָדוֹר יִהְיוּ עִמָּךְ, הַכֹּל לְפִי דַעְתָּן וְעַצְתָּן, אֲכַל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אָמַר לַיהוֹשֻׁעַ: "כִּי אַתָּה תָּבִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם", תָּבִיא, עַל כְּרַחֲמֵי, הַכֹּל תִּלְוִי בָּהּ, טַל מִקַּל וְחֵף עַל קְדָקְדוֹן, דְּבָר אֶחָד לְדוֹר וְלֹא שְׁנֵי דְבָרִים לְדוֹר: (ט) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה וְגו', וַיִּתְּנָהּ, כְּשֶׁנִּגְמְרָה

במקום אשר יבחר תקרא את התורה הזאת נגד כל־ישראל באזניהם: במיתי כל־ישראל, לאתחזקה קדם יי אלהך, באתרא די יתְרעי. תקרי ית אורייתא הדא, קדם כל־ישראל ותשמענון: ^י הקהל את־העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את־יהוה אלהיכם ושמרו לעשות את־כל־דברי התורה הזאת: הקהל את־העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את־יהוה אלהיכם ושמרו לעשות את־כל־דברי התורה הזאת: כגוש ית עמא, גבריא ונשיא וטפלא, וגירך די בקרניך. בדיל דישמעון ובדיל דיילפון, וידחלון מקדם יי אלהכון, וישרון למעבד, ית כל־פתגמי אורייתא הדא: ^{יב} ובניהם אשר לא־ידעו ישמעו ולמדו ליראה את־יהוה אלהיכם כל־הימים אשר אתם חיים על־האדמה אשר אתם עברים את־הירדן שמה לרשתה: ובניהם אשר לא־ידעו ישמעו ולמדו ליראה את־יהוה אלהיכם כל־הימים אשר אתם חיים על־האדמה אשר אתם עברים את־הירדן שמה לרשתה: ובניהון די לא ידעו, ישמעון ויילפון, למדחל קדם יי אלהכון. כל־יומא, די אתון קמין על ארעא, די אתון עברין ית ירדנא לתמן, למירתה: חמישי (ששי כשהן מחוברות) ^{יג} ויאמר יהוה אל־משה הן קרבו ימיה למות קרא את־יהושע והתיצבו באהל מועד ואצונו וילך משה ויהושע ויתיצבו באהל מועד: ויאמר יהוה אל־משה הן קרבו ימיה למות קרא את־יהושע והתיצבו באהל מועד ואצונו וילך משה ויהושע ויתיצבו באהל מועד: ואמר יי למשה, הא קריבו יומיה לממת. קרי ית יהושע, ואתעתדו במשפן זמנא ואפקדנה. ואזל משה ויהושע, ואתעתדו במשפן זמנא: ^{טו} וירא יהוה באהל בעמוד ענן ויעמד עמוד הענן על־פתח האהל: וירא יהוה באהל בעמוד ענן ויעמד עמוד הענן על־פתח האהל: ואתגלי יי במשכנא בעמודא דעננא. וקם, עמודא דעננא על תרע משכנא: ^{טז} ויאמר יהוה אל־משה הנך שכב עם־אבותי וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי גכר־הארץ

רש"י

(יב) האנשים, ללמד. והנשים, לשמע והטף, למה באו? לתת שכר למביאייהם: (יד) ואצונו, ואורזנו: (טו) גכר־הארץ, גויי הארץ:

אֲשֶׁר הוּא בָּא-שָׁמָּה בְּקִרְבּוֹ וַעֲזָבֵנִי וַהֲפֹרֹ אֶת-בְּרִיתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי
 אִתּוֹ: וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה הִנֵּה שָׁכַב עִם-אַבְתָּיִךְ וְקָם הָעָם הַזֶּה וַיִּזְנֶה אַחֲרַי
 אֱלֹהֵי נֹכַר-הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא בָּא-שָׁמָּה בְּקִרְבּוֹ וַעֲזָבֵנִי וַהֲפֹרֹ אֶת-בְּרִיתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי
 אִתּוֹ: וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה, הֵא אֶת שָׁכַב עִם אַבְתָּתְךָ. וַיָּקוּם עִמָּא הַדִּין, וַיִּטְעֵי בְּתַר טַעוֹת עַמִּמִּי אֲרַעָא, דִּי
 הוּא עָלִיל לְתַמָּן בִּינִיחוֹן, וַיִּשְׁבְּקוֹן דְּחִלְתִּי, וַיִּשְׁנֹן יַת קִמִּי, דִּי גִזְרִית עִמָּהוֹן: ^ה וַיַּחֲרָה אֲפִי בּוֹ
 בְּיוֹם-הַהוּא וַעֲזָבֹתַיִם וַהֲסִתֹרְתִי פָנַי מֵהֶם וְהָיָה לֹאֲכָל וּמִצָּאָהוּ
 רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וַאֲמַר בְּיוֹם הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי-אֵין אֱלֹהֵי בְּקִרְבִּי
 מִצָּאוֹנִי הָרָעוֹת הָאֵלֶּה: וַיַּחֲרָה אֲפִי בּוֹ בְּיוֹם-הַהוּא וַעֲזָבֹתַיִם וַהֲסִתֹרְתִי פָנַי
 מֵהֶם וְהָיָה לֹאֲכָל וּמִצָּאָהוּ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וַאֲמַר בְּיוֹם הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי-אֵין
 אֱלֹהֵי בְּקִרְבִּי מִצָּאוֹנִי הָרָעוֹת הָאֵלֶּה: וַיִּתְקוֹף רַגְזִי בַּהוֹן בַּעֲדָנָא הַהוּא, וַאֲרַחֲקוֹן, וַאֲסַלֵּק שְׂכִינְתִּי
 מִנְּהוֹן וַיְהוֹן לְמַבְז, וַיַּעֲרֹעַן וַיְהוֹן בִּישָׁן סְגִיאָן וְעָקוֹן. וַיִּימַר בַּעֲדָנָא הַהוּא, הֲלֹא, מִדְּלִית שְׂכִינַת אֱלֹהֵי בִינִי,
 עָרְעוֹנִי בִישְׁתָּא הָאֵלִין: ^{יח} וַאֲנֹכִי הַסֵּתֵר אֶסְתִּיר פָּנַי בְּיוֹם הַהוּא עַל כֹּל-הָרָעָה
 אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֶל-אֱלֹהִים אֲחֵרִים: וַאֲנֹכִי הַסֵּתֵר אֶסְתִּיר פָּנַי בְּיוֹם
 הַהוּא עַל כֹּל-הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֶל-אֱלֹהִים אֲחֵרִים: וַאֲנֹא, סִלְקָא אֶסְלִיק שְׂכִינְתִּי
 מִנְּהוֹן בַּעֲדָנָא הַהוּא, עַל כֹּל-בִּשְׁתָּא דִּי עָבְדוּ. אַרִי אֶתְפָּנִיא, בְּתַר טַעוֹת עַמִּמִּיא: ^{יט} וַעֲתָה כְּתָבוּ
 לָכֶם אֶת-הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלִמְדָהּ אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל שִׁימָה בְּפִיהֶם
 לְמַעַן תִּהְיֶה-לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בְּבִנְיָ יִשְׂרָאֵל: וַעֲתָה כְּתָבוּ לָכֶם
 אֶת-הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלִמְדָהּ אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל שִׁימָה בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה-לִּי הַשִּׁירָה
 הַזֹּאת לְעֵד בְּבִנְיָ יִשְׂרָאֵל: וְכַעַן, כְּתוּבוּ לְכוֹן יַת תְּשַׁבְּחָתָא הָדָא, וְאַלְפָּה לְבִנְיָ יִשְׂרָאֵל שְׁנִיָּה בַּפְּמָהוֹן.
 בְּדִיל דְּתִּיב קְדָמִי, תְּשַׁבְּחָתָא הָדָא, לְסַחֲד בְּכִנְיָ יִשְׂרָאֵל: שְׁשׁוּ (שְׁבִיעִי כְּשֶׁהֵן מַחוּבְרוֹת)
 כִּי-אַבְיָאֲנוּ אֶל-הָאֲדָמָה | אֲשֶׁר-נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְתָּיו זִכַּת חֲלָב וְדָבָשׁ
 וְאָכַל וְשָׁבַע וְדָשָׁן וּפָנָה אֶל-אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבָדוּם וַנִּגְאָצוּנִי וַהֲפֹרֹ

רש"י

(יח) וַהֲסִתֹרְתִי פָנַי, כְּמוֹ שְׁאִינִי רוֹאֶה בְּצַרְתָּם: (יט) אֶת-הַשִּׁירָה הַזֹּאת, "הַאֲדִינוּ הַשְּׁמַיִם", עַד "וְכִפַּר אֲדָמָתוֹ עֲמוֹ": (כ) וַנִּגְאָצוּנִי, וְהִקְעִיסוּנִי,
 וְכֵן כָּל גִּזְרֵי לְשׁוֹן כַּעַס:

אֶת־בְּרִיתִי: כִּי־אֲבִיאֲנֹו אֶל־הָאֲדָמָה | אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לָאֲבֹתָיו זִכַּת חֶלֶב וְדָבַשׁ
וְאָכַל וְשָׂבַע וְדָשַׁן וּפְנָה אֶל־אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבָדוּם וְנֶאֱצָוֹנִי וְהִפָּר אֶת־בְּרִיתִי:
אֲרִי אֶעֱלֶנּוּ, לֹא־רָעָא דִּי קִימִית לֹאֲבַהֲתֶהּ, עֲבָדָא חֶלֶב וְדָבַשׁ, וְיִיכְלוּ וְיִשְׁבְּעוּ וְיִתְפַּנְקוּ. וְיִתְפַּנְּנוּ, בְּתַר
טַעוֹת עֲמֻמִּיָּא וְיִפְלַחוּ, וְיִרְגְּזוּ קִדְמִי, וְיִשְׁנֹו יַת קִימִי: כֹּא וְהָיָה כִּי־תִמְצָאֲנָה אֹתוֹ רָעוֹת
רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעֲנֹתָהּ הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעֵד כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי
זִרְעוֹ כִּי יִדְעֵתִי אֶת־יִצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה הַיּוֹם בְּטֶרֶם אֲבִיאֲנֹו
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי: וְהָיָה כִּי־תִמְצָאֲנָה אֹתוֹ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעֲנֹתָהּ
הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעֵד כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ כִּי יִדְעֵתִי אֶת־יִצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא
עֹשֶׂה הַיּוֹם בְּטֶרֶם אֲבִיאֲנֹו אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי: וַיְהִי, אֲרִי יִזְרְעֵן יִתָּה בִּישָׁן סִגְיָן
וְעֶקֶז, וְתַתְּב, תִּשְׁבַּחְתָּא הָדָא קִדְמוּהִי לְסִיחִיד, אֲרִי לֹא תִתְנַשֵּׂי מִפֶּם בְּנוֹהִי. אֲרִי גִלִּי קִדְמִי יִצְרֶהוּ, דִּי אֲנִין
עֲבָדִין יוֹמָא דִּין, עַד לֹא אֶעֱלֶנּוּ, לֹא־רָעָא דִּי קִימִית: כֹּב וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת
בַּיּוֹם הַהוּא וַיְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת
בַּיּוֹם הַהוּא וַיְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה יַת תִּשְׁבַּחְתָּא הָדָא בְּיוֹמָא הַהוּא, וְאֶלְפָה לְבָנִי
יִשְׂרָאֵל: כֹּג וַיִּצְּוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון וַיֹּאמֶר חֲזַק וְאַמֵּץ כִּי אֵתָה תָּבִיא
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאֲנֹכִי אֵהְיָ עִמָּךְ:
וַיִּצְּוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון וַיֹּאמֶר חֲזַק וְאַמֵּץ כִּי אֵתָה תָּבִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאֲנֹכִי אֵהְיָ עִמָּךְ: וַיִּפְקִיד יַת יְהוֹשֻׁעַ בַּר נֹון, וַאֲמַר תִּקַּף וְאֵלִים, אֲרִי אַתָּה,
תַּעַל יַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לֹא־רָעָא דִּי קִימִית לְהוֹן. וּמִימָרִי יְהִי בְּסַעֲדָךְ: כֹּד וַיְהִי | כָּכָלּוֹת מֹשֶׁה
לְכַתֹּב אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה־הַזֹּאת עַל־סֵפֶר עַד תִּמָּס: וַיְהִי | כָּכָלּוֹת מֹשֶׁה
לְכַתֹּב אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה־הַזֹּאת עַל־סֵפֶר עַד תִּמָּס: וַהּוּה כֹּד שְׂצִי מֹשֶׁה, לְמַכְתֹּב, יַת פִּתְגָמִי
אוֹרִיתָא הָדָא עַל סֵפֶרָא, עַד דְּשְׁלִימוֹ: שְׁבִיעֵי כֹה וַיִּצְּוּ מֹשֶׁה אֶת־הַלְוִיִּם נְשֵׂאֵי אָרוֹן
בְּרִית־יְהוָה לֵאמֹר: וַיִּצְּוּ מֹשֶׁה אֶת־הַלְוִיִּם נְשֵׂאֵי אָרוֹן בְּרִית־יְהוָה לֵאמֹר: וַיִּפְקִיד

רש"י

(כא) וְעֲנֹתָהּ הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעֵד, שֶׁהִתְרִיתִי בּוֹ בְּתוֹכָהּ עַל כָּל הַמוֹצָאוֹת אוֹתוֹ. כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ, הָרִי זֶה הַבְּטָחָה
לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין תּוֹרָה מִשְׁתַּכַּחַת מִזֶּרַע לְגִמְרִי: (כג) וַיִּצְּוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון, מוֹסֵב לְמַעַלָּה כִּלְפֵי שְׂכִינָה, כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָשׁ: "אֵל הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם:"

משה ית לואי, נטלי ארון קימא די, למימר: כו' לקח את ספר התורה הזו ושמתם
 אתו מצד ארון ברית יהוה אלהיכם והיה שם בך לעד: לקח את
 ספר התורה הזו ושמתם אתו מצד ארון ברית יהוה אלהיכם והיה שם בך לעד:
 סבו, ית ספרא דאורייתא הדין, ותשוון יתה, מסטר ארון קימא די אלהכון. ויהי תמן בך לסהיד: כז' כי
 אנכי ידעתי את מריך ואת ערפך הקשה הן בעודני חי עמכם
 היום ממרים היתם עם יהוה ואף כי אחרי מותי: כי אנכי ידעתי
 את מריך ואת ערפך הקשה הן בעודני חי עמכם היום ממרים היתם עם יהוה
 ואף כי אחרי מותי: ארי אנא ידענא ית סרכנותך, וית קדלך קשיא. הא עד דאנא קים עמכון יומא
 דין, מסרבין הויתון קדם יי, ואף ארי בתר דאמות: מפטיר כח' הקהילו אלי את כל זקני
 שבטיכם ושטריכם ואדברה באזניהם את הדברים האלה ואעידה
 בם את השמים ואת הארץ: הקהילו אלי את כל זקני שבטיכם ושטריכם
 ואדברה באזניהם את הדברים האלה ואעידה בם את השמים ואת הארץ: כנושו
 לותי, ית כל סבי שבטיכון וסרכיכון. ואמלל קדמיהון, ית פתגמא האליו, ואסהיד בהון, ית שמיא וית
 ארעא: כט' כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחתון וסרתם מן הדרך
 אשר צויתי אתכם וקראת אתכם הרעה באחרית הימים כי תעשו
 את הרע בעיני יהוה להכעיסו במעשה ידיכם: כי ידעתי אחרי מותי
 כי השחת תשחתון וסרתם מן הדרך אשר צויתי אתכם וקראת אתכם הרעה
 באחרית הימים כי תעשו את הרע בעיני יהוה להכעיסו במעשה ידיכם: ארי
 ידענא, בתר דאמות ארי חבלא תחבלון, ותסטון מן ארמא, די פקדית יתכון. ותערע יתכון בישתא בסוף
 יומיא, ארי תעבדון ית דביש קדם יי, לארמא קדמוהי בעובדי ידיכון: ל' וידבר משה באזני

רש"י

כס' לקח, כמו: "נכור", "שומר", "הלוח". מצד ארון ברית יהוה,
 נחלקו בו חכמי ישראל בבבא בתרא: יש מהם אומרים: דף היה
 בולט מן הארון מבחוץ, ושם היה מנח, ויש אומרים: מצד הלוחות
 היה מנח, בתוך הארון: (כח) הקהילו אלי, ולא תקעו אותו היום
 בתצורות להקהיל את הקהל, לפי שנאמר: "עשה לך", ולא השליט
 יהושע עליהם, ואף בחייו נגזזו קדם יום מותו (ספרים אחרים:
 ביום מותו), לקדם מה שנאמר: "ואין שלטון ביום המות". ואעידה

בם את השמים ואת הארץ, ואם תאמר: הרי כבר העיד למעלה:
 "העידתי בכם היום וגו'"? התם לישראל אמר, אבל לשמים ולא רץ
 לא אמר, ועקשו בא לומר: "האזינו השמים וגו'": (כט) אחרי מותי
 כי השחת תשחתון, והרי כל ימות יהושע לא השחיתו, שנאמר:
 "ועבדו ישראל את ה' כל ימי יהושע"? מכאן שתלמידו של אדם
 חביב עליו כגופו, כל זמן שיהושע חי, היה נראה למשה כאילו
 הוא חי:

כָּל־קֹהֵל יִשְׂרָאֵל אֶת־דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תָּמָס׃ וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה
בְּאָזְנֵי כָל־קֹהֵל יִשְׂרָאֵל אֶת־דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תָּמָס׃ וּמִלֵּיל מֹשֶׁה, קָדָם כָּל־קֹהֵל
דִּישְׂרָאֵל, ית פתגמי תשבחתא הדא. עד דשלימו׃

הפטרת וילך

בהושע פרק יד

כשקורין וילך בשבת שובה אז מפטירין "שובה ישראל", וכשנצבים וילך מחוברין אז קורין פרשת האזינו בשבת שובה, ואז מפטירין לנצבים וילך "שוש אשיש", ובפרשת האזינו מפטירין "שובה ישראל"

ד שובה יִשְׂרָאֵל עַד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בְּעוֹנֶיךָ׃ ג קחו עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה
אָמְרוּ אֵלָיו כָּל־תַּשָּׂא עוֹן וְקַח־טוֹב וּנְשַׁלְמָה פְּרִים שְׁפָתֵינוּ׃ ד אֲשׁוּר לֹא יוֹשִׁיעֵנו עַל־סוֹס
לֹא נִרְפָּב וְלֹא־נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לַמַּעֲשֶׂה יָדֵינוּ אֲשֶׁר־בָּד יָרַחֵם יְתוֹם׃ ה אֲרַפֵּא מִשׁוֹבְתָם
אֲהַבֵּם נִדְבָה כִּי שָׁב אִפִּי מִמֶּנּוּ׃ ו אֲהִיָּה כַּטֹּל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח בַּשׁוֹשְׁנָה וַיֵּךְ שָׁרְשָׁיו
כַּלְבָּנוֹן׃ ז יִלְכוּ יוֹנְקוֹתָיו וַיְהִי כְּבֵית הוֹדוֹ וְרִיחַ לוֹ כַּלְבָּנוֹן׃ ח יֵשְׁבוּ יֹשְׁבֵי בְצֹלֹ יַחֲזִי דָגָן
וַיִּפְרְחוּ כַגֶּפֶן זָכְרוּ כִּי־ן לְבָנוֹן׃ ט אֶפְרַיִם מִה־לִּי עוֹד לַעֲצָבִים אֲנִי עֲנִיתִי וְאֲשׁוּרְנוּ אֲנִי
כַּבְרוֹשׁ רַעַן מִמֶּנִּי פָרִיד נִמְצָא׃ י מִי חָכֵם וַיִּבֶן אֱלֹה נָכוֹן וַיַּדְעֵם כִּי־יִשְׂרָאֵל דְּרָכֵי יְהוָה
וַצַּדִּיקִים יִלְכוּ בָּם וּפְשָׁעִים יִכְשְׁלוּ בָּם׃ יא מִיכָּה פֶּרֶק יִזֵּה מִי־אֵל כְּמוֹד נִשְׂא עוֹן וְעִבֵּר עַל־פֶּשַׁע
לְשֹׂאֲרֵית נַחֲלָתוֹ לֹא־תַחֲזִיק לְעַד אָפוֹ כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא׃ יב יָשׁוּב יִרְחַמֵּנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנוֹתֵינוּ
וְתִשְׁלִיךְ בַּמַּצְלוֹת יָם כָּל־חַטָּאתָם׃ יג תִּתֵּן אֲמַת לְעֶלֶב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ
לְאַבְתָּנוּ מִיְּמֵי קָדָם׃

הפטרת וילך

כמנהג האשכנזים בישיעה פרק נה

א דִּרְשׁוּ יְהוָה בַּהֲמַצְאוֹ קִרְאָהוּ בְּהִיּוֹתוֹ קְרוֹב׃ ב יַעֲזֹב רָשָׁע דְּרָכָו וְאִישׁ אֶן מַחֲשַׁבְתּוֹ
וְיָשֵׁב אֶל־יְהוָה וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ כִּי־יִרְבֶּה לְסִלּוֹחַ׃ ג כִּי לֹא מַחֲשַׁבּוֹתִי מַחֲשַׁבוֹתֶיכֶם
וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכֵי נָאִם יְהוָה׃ ד כִּי־גִבְהוֹ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן גִּבְהוֹ דְּרָכֵי מִדְּרָכֵיכֶם וּמַחֲשַׁבְתִּי
מִמַּחֲשַׁבְתֵיכֶם׃ ה כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם וְשִׁמָּה לֹא יָשׁוּב כִּי אִם־יְהוָה
אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ וְנָתַן זֶרַע לִזְרַע וְלֶחֶם לֶאֱכֹל׃ ו כֵּן יְהִי דְבָרֵי אֲשֶׁר יֵצֵא
מִפִּי לֹא־יָשׁוּב אֵלַי רִיקִם כִּי אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפְצָתִי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שָׁלַחְתִּיו׃ ז כִּי־בִשְׂמִיחָה
תִּצְאוּ וּבִשְׁלוֹם תִּובְלוּן הַהָרִים וְהַגְּבְעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל־עֵצֵי הַשָּׁדָה
יִמְחֲאוּ־כָף׃ ח תַּחַת הַנֶּעְצוּץ יַעֲלֶה בְרוֹשׁ (כ' תחת קרי) וְתַחַת הַסַּרְפָּד יַעֲלֶה הָדָם וְהִיָּה
לִיהוָה לְיִשִּׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת׃ ט בַּה אָמַר יְהוָה שְׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי־קְרוֹבָה

יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהַגְלוֹת: אֲשֶׁרִי אֲנוֹשׁ יַעֲשֶׂה-אֶת וּבֶן-אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר
שִׁבְתָּ מִחֲלָלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מַעֲשׂוֹת כָּל-רָע: וְאֶל-יֹאמֵר בֶּן-הַנֶּכֶד הַנִּלְוָה אֶל-יְהוָה לֵאמֹר
הַבְדֵּל יַבְדִּילָנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאֶל-יֹאמֵר הַסֵּרִים הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ: בִּכְרָה | אֲמַר יְהוָה
לְפָרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת-שִׁבְתוֹתַי וּבָחֲרוּ בְּאֲשֶׁר חִפְצָתִי וּמַחְזִיקִים בְּבְרִיתִי: וְנִתְּתִי לָהֶם
בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד וְשֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֶּנָּלָו אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת: וּבְנֵי
הַנֶּכֶד הַנִּלְוִים עַל-יְהוָה לְשִׁרְתּוֹ וְלֹא-הִבָּה אֶת-שֵׁם יְהוָה לְהִזּוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל-שֹׁמֵר
שִׁבְתָּ מִחֲלָלוֹ וּמַחְזִיקִים בְּבְרִיתִי: וְהִבְיֹאוּתִים אֶל-הָר קָדְשִׁי וְשִׁמְחָתִים בְּבֵית תַּפְלָתִי
עוֹלָתֵיהֶם וּזְבִחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל-מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית-תַּפְלָה יִקְרָא לְכָל-הָעַמִּים: נֶאֱמַר אֲדֹנִי
יְהוָה מִקְבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֶקְבֹּץ עָלָיו לְנִקְבְּצָיו:

פרשת האזינו

לב אֲ הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אֲמַר־כִּי: הָאֲזִינוּ
הַשָּׁמַיִם וְאֲדַבְּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אֲמַר־כִּי: אֲצִיתוֹ שְׁמִיא וְנִמְלֵל, וְתִשְׁמַע אֶרֶעָ מִימְרֵי
כְּמִי: ג יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי תִזְל כַּטָּל אֲמַרְתִּי כַּשְׁעִירִים עַל-יִדְשָׁא
וְכַרְבִּיבִים עַל-יַעֲשָׁב: יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי תִזְל כַּטָּל אֲמַרְתִּי כַּשְׁעִירִים עַל-
יִדְשָׁא וְכַרְבִּיבִים עַל-יַעֲשָׁב: יִבְסֵם כַּמָּטָר אֶלְפָנִי, יִתְקַבֵּל כַּטָּל מִימְרֵי. כְּרוּחִי מִטָּרָא דְנִשְׁכִּין
עַל דְּתַאָה, וְכַרְסִיסִי מִלְקוּשָׁא דִּי עַל עֲשָׂבָא: ג כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא הָבוּ גִדְל
לֹאֲלֵהִינוּ: כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא הָבוּ גִדְל לֹאֲלֵהִינוּ: אֲרִי בְשֵׁמָא דִּי אֲנָא מַצְלִי,
הָבוּ רְבוּתָא קָדָם אֱלֹהֵנָא: ד הַצּוֹר תָּמִים פָּעֵלוֹ כִּי כָל-דִּרְכָּיו מִשְׁפָּט

רש"י

שְׁמַחִים בו, לְפִי שֶׁהַמָּטָר יֵשׁ בוֹ עֲצָבִים לְבְרִית (סְפָרִים אַחֲרִים: וְשִׁמְחִים בו, כְּגוֹן הוֹלֵכֵי דְרָכִים וְכִי שֶׁהֵיךְ בּוֹרוֹ מֵלֵא יִין. כַּשְׁעִירִים, לְשׁוֹן רוּחַ סַעֲרָה כְּתַרְגוּמוֹ: 'כְּרוּחִי מִטָּרָא', מֵה הַרוּחוֹת הַלֵּלוֹ מַחְזִיקִין אֶת הָעֲשָׂבִים וּמִגְדִּילִים אוֹתָם, אֵף דְּכִי תוֹרָה מִגְדִּילִין אֶת לִוְיָתָן. וְכַרְבִּיבִים, טִפֵּי מָטָר. וְנִרְאֶה לִּי עַל שֵׁם שְׂוִירָה כַּחַץ נִקְרָא רְבִיב כְּמוֹ דְּאָמַר: "רֹבֵבָה קִשְׁתִּי". דְּשָׂא, אֲרַב־רִ"ץ (גְּרַאזוּגוּיִס), עֲטִיפַת הָאָרֶץ מִכֶּסֶה בִּירָק. עֲשָׂב, קִלְח אֶחָד קְרוֹי עֲשָׂב, וְכָל מִין וּמִין לַעֲצֵמוֹ קְרוֹי עֲשָׂב: (א) כִּי שֵׁם ה' אֶקְרָא, הִרִי 'כִּי' מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן 'כַּאֲשֶׁר', כְּמוֹ: "כִּי תִבּוֹאוּ אֶל הָאָרֶץ", כַּשֶּׁאֶקְרָא וְאֹכֵרִי שֵׁם ה', אֲתֵם הָבוּ גִדְל לֹאֲלֵהִינוּ וּבְכֹרְכוּ שְׁמוֹ. מִכָּאן אֲמָרוּ שְׁעוֹנִין: "כִּרְפוֹ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ", אַחֵר בְּרָכָה שֶׁבְּמִקְדָּשׁ: (ד) הַצּוֹר תָּמִים פָּעֵלוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא חֲזָק כַּשֶּׁמֶבִּיא פְּרַעְנוֹת עַל עוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ, לֹא בְּשִׁטָּה הוּא מְבִיא כִּי אִם בְּדִין, כִּי תָמִים פָּעֵלוֹ.

(א) הָאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם, שְׁאֵנִי מִתְּרָה בְּהֵם בִּישְׂרָאֵל, וְתִהְיוּ אִתָּם עֲדִים בְּדִבְרֵי שֶׁכֶּךְ אֲמַרְתִּי לָהֶם שְׁאֵתָם תִּהְיוּ עֲדִים, וְכֵן "וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ". וְלָמָּה הֵעִיד בְּהֵם שָׁמַיִם וְאָרֶץ? אֲמַר מֹשֶׁה: 'אֲנִי בִשְׂרָדָם, לְמַחֵר אֲנִי מֵת, אִם יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: לֹא קִבְּלָנוּ עָלֵינוּ הַבְּרִית, מִי כֹא וּמִכַּחֲשִׁים? לְפִיכֶךְ הֵעִיד בְּהֵם שָׁמַיִם וְאָרֶץ, עֲדִים שֶׁהֵם קִיָּמִים לְעוֹלָם, וְעוֹד, שְׁאֵם יִזְכּוּ, יִבּוֹאוּ הָעֲדִים וְיִתְּנוּ שְׂכָרָם: הַגִּפֶּן תִּתֵּן פְּרִיָה וְהָאָרֶץ תִּתֵּן יְבוּלָה, וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טֶלֶם, וְאִם יִתְחַיְבוּ תִּהְיֶה בְּהֵם יָד הָעֲדִים תַּחֲלָה: "וְעֲצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָה", וְאַחֵר כֶּךָ: "וְאֲבַדְתֶּם מִהָרָה", עַל יְדֵי הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים: (ב) יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי, זֶה הִיא הָעֲדוּת שֶׁתַּעֲדוּ, שְׁאֵנִי אוֹמֵר בְּפָנֶיכֶם, תוֹרָה שְׁנִיתִי לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא חַיִּים לְעוֹלָם, כַּמָּטָר הֵזָה שֶׁהוּא חַיִּים לְעוֹלָם, כַּאֲשֶׁר יַעֲרֹף הַשָּׁמַיִם טֶל וּמָטָר. יַעֲרֹף, לְשׁוֹן יִסִּיר, וְכֵן "יַעֲרֹפוּ דְשֵׁן", "יַעֲרֹפוּ טֶל". תִּזְל כַּטָּל, שֶׁהִכֵּל

אֶל אַמוּנָה וְאֵין עוֹל צְדִיק וַיֵּשֶׁר הוּא: הַצּוֹר תָּמִים פָּעֵלוּ כִּי כָל־דְּרָכָיו
מִשְׁפָּט אֶל אַמוּנָה וְאֵין עוֹל צְדִיק וַיֵּשֶׁר הוּא: תְּקִיפָא דְשְׁלָמִין עוֹבְדוּהִי, אַרִי כָל־אַרְחָתָהּ
דִּינָא. אֱלֹהָא מְהִימְנָא דְמִן קְדָמוּהִי עוֹלָא לֹא נָפֵק, מִן קְדָם דְּנִפְאִי וְקָשִׁיט הוּא: ה' שְׁחַת לוֹ לֹא
בְּנֵי מוֹמִם דּוֹר עָקֹשׁ וּפְתִלְתִּל: שְׁחַת לוֹ לֹא בְּנֵי מוֹמִם דּוֹר עָקֹשׁ וּפְתִלְתִּל:
חֲבִילוֹ לְהוֹן לֹא לֵה, בְּנִיָּא דִּי פִלְחוּ לְטַעֲנוּתָא. דָּרָא דְאַשְׁנִיאוּ עוֹבְדוּהִי וְאַשְׁתַּנִּיאוּ: ו' הִלִּיהוּ
תִּגְמְלוּ־זֹאת עִם נָבֵל וְלֹא חָכָם הִלּוּ־הוּא אַבִּיךָ קִנְךָ הוּא עֲשִׂךָ
וַיִּכְנֶנְךָ: הִלִּיהוּ תִּגְמְלוּ־זֹאת עִם נָבֵל וְלֹא חָכָם הִלּוּ־הוּא אַבִּיךָ קִנְךָ הוּא עֲשִׂךָ
וַיִּכְנֶנְךָ: הָא קְדָם יי אַתּוֹן גְּמִלִין דָּא, עֲמָא דְקַבִּילוּ אוֹרִיתָא וְלֹא חֲכִימוּ. הִלָּא הוּא אַבּוּךָ וְאַתָּה דִּילָהּ, הוּא
עֲבָדְךָ וְאַתְּקֶנְךָ: שְׁנִי ז' זְכוֹר יְמוֹת עוֹלָם בִּינוּ שְׁנוֹת דְּר־וֹדֵר שְׁאֵל אַבִּיךָ
וַיִּגְדֶּךָ זְקִנֶיךָ וַיֹּאמְרוּ לָךְ: זְכוֹר יְמוֹת עוֹלָם בִּינוּ שְׁנוֹת דְּר־וֹדֵר שְׁאֵל אַבִּיךָ
וַיִּגְדֶּךָ זְקִנֶיךָ וַיֹּאמְרוּ לָךְ: אֲדָפֵר יוֹמִין דְּמִן עֲלָמָא, אֲסַתְפַּל בְּשָׁנֵי דֵר וֹדֵר. שְׁאֵל אַבּוּךָ וַיַּחֲוִי לָךְ,
סִבִּיךָ וַיִּמְרוּן לָךְ: ה' בְּהִנְחִל עֲלִיּוֹן גּוֹלִים בְּהִפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יַצֵּב גְּבֻלַּת
עַמִּים לְמִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: בְּהִנְחִל עֲלִיּוֹן גּוֹלִים בְּהִפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יַצֵּב גְּבֻלַּת
עַמִּים לְמִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: בְּאַחַסְנָא עֲלָאָה עַמְמִיָּא, בְּפִרְשִׁיתָהּ בְּנֵי אֲנָשָׁא. קִיִּים תַּחּוּמֵי עַמְמִיָּא,
לְמַנְזִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ט' כִּי חֶלֶק יְהוָה עִמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ: כִּי חֶלֶק יְהוָה

רש"י

וַיִּכְנֶנְךָ, אַחֲרֵי כֵן בְּכָל מִינֵי בָּסִים וְכֵן, מִכָּם כְּהֻנִּים, מִכָּם נְבִיאִים
וּמִכָּם מַלְכִּים, כִּרְךָ שֶׁהִכֵּל תְּלוּי בּוֹ: (ו) זְכוֹר יְמוֹת עוֹלָם, מֶה עָשָׂה
בְּרַאשׁוֹנִים שֶׁהִכְעִיסוּ לְפָנָיו. בִּינוּ שְׁנוֹת דְּר־וֹדֵר, דּוֹר אָנוּשׁ, שֶׁהִצִּיף
עֲלֵיהֶם מִי אוֹקֵינוֹס, וְדוֹר הַמַּבּוּל שֶׁשִּׁטְפָם. דָּבָר אַחֵר: לֹא נִתְּתָם
לְבִבְכָם עַל שֶׁעָבְרָה, "בִּינוּ שְׁנוֹת דְּר־וֹדֵר", לְהַבִּיא, שִׁישׁ בִּידוֹ לְהַטִּיב
לָכֶם וּלְהַנְחִיל לָכֶם יְמוֹת הַמִּשְׁחָה וְהַעוֹלָם הַבָּא. שְׁאֵל אַבִּיךָ, אֵלֹ
הַנְּבִיאִים שֶׁנִּקְרְאוּ אֲבוֹת, כִּמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּאַלְהֵינוּ: "אֲבִי אֲבִי רֹכֵב
יִשְׂרָאֵל". זְקִנֶיךָ, אֵלֹ הַחֲכָמִים. וַיֹּאמְרוּ־לָךְ, הִרְאֵנוּךָ: (ו) בְּהִנְחִל
עֲלִיּוֹן גּוֹלִים, כְּשֶׁהַנְּחִיל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַכְעִסְיוֹ אֶת חֶלֶק נַחֲלָתָם,
הִצִּיפָם וְשִׁטְפָם. בְּהִפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם, כְּשֶׁהִפְרִיץ דּוֹר הַפְּלִגָּה הָיָה
בִּידוֹ לְהַעֲבִירָם מִן הָעוֹלָם וְלֹא עָשָׂה כֵן, אֱלֹא "יַצֵּב גְּבּוּלוֹת עַמִּים",
קִיִּים וְלֹא אֲבָדָם. לְמִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּשִׁבְלֵי מִסְפֵּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,
שֶׁעֲתִידִין לְצֵאתָ מִבְּנֵי שָׁם, וְלְמִסְפָּר שְׁבָעִים נָפֶשׁ שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
שֶׁיִּרְדּוּ לְמִצְרַיִם, הַצִּיב גְּבּוּלוֹת עַמִּים שְׁבָעִים לְשׁוֹן: (ו) כִּי חֶלֶק ה'
עִמּוֹ, לְמָה כָּל זֹאת? לְפִי שֶׁהָיָה חֶלְקוֹ כְּבוֹשׁ בְּיָנֵיהֶם וְעֲתִיד לְצֵאתָ.
וּמִי הוּא חֶלְקוֹ? עִמּוֹ, וּמִי הוּא עִמּוֹ? יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ, וְהוּא הַשְּׁלִישִׁי

אֶל אַמוּנָה, לְשֵׁלֶם לְצַדִּיקִים צְדָקָתָם לְעוֹלָם הַבָּא, וְאַף עַל פִּי
שֶׁמֵּאֲחֵר אֶת תְּגֻמּוֹלָם, סוּפוֹ לְאַמֵּן אֶת דְּבָרָיו. וַאֲזַי עוֹלָ, אֵף לְרִשְׁעִים
מִשְׁלֵם שְׂכָר צְדָקָתָם בְּעוֹלָם הַזֶּה. צְדִיק וַיֵּשֶׁר הוּא, הַכֵּל מַצְדִּיקִים
עֲלֵיהֶם אֶת דִּינוֹ, וְכֵן רָאוּ וַיֵּשֶׁר לָהֶם. צְדִיק מִפִּי הַבְּרִיּוֹת וַיֵּשֶׁר הוּא
וְרָאוּ לְהַצְדִּיקוֹ: (ו) שְׁחַת לוֹ לֹא לֵה, כְּתַרְגוּמוֹ: חֲבִילוֹ לְהוֹן וְלֹא לֵה.
בְּנֵי מוֹמִם, בְּנֵי הָיוּ, וְהַשְׁחָתָה שֶׁהִשְׁחִיתוּ הִיא מוֹמִם. בְּנֵי מוֹמִם,
מוֹמִם שֶׁל בְּנֵי הָיָה וְלֹא מוֹמִם. דּוֹר עָקֹשׁ, עָקוֹם וּמַעֲקֵל, כִּמּוֹ:
"וְאַתָּה כָּל הַיְּשָׁרָה יַעֲקֹשׁ", וּבִלְשׁוֹן מִשְׁנָה: "חֲלֵדָה שֶׁשְׁנִיָּה עֲקוּמוֹת
וְעֲקוּשׁוֹת". וּפְתִלְתִּל, אֲנִטוֹרְטִלִי"ש (פַּעֲרֵדְרַעֲהִט, פַּעֲרוּיִקְקַעֲלִט),
כְּפִתִּיל הָיָה שֶׁגִּדְּלִין אוֹתוֹ וּמִקְפִּין אוֹתוֹ סִבִּיבוֹת הַגְּדִיל. פְּתִלְתִּל,
מִן הַתְּבוֹת הַכְּפּוּלוֹת, כִּמּוֹ: יִרְקֶרֶךְ, אֲדָמָדָם, סַחֲרָר, סִגְלָל: (ו) הִלָּה
תִּגְמְלוּ־זֹאת, לְשׁוֹן תִּימָה, וְכִי לְפָנָיו אֲתָם מַעֲצִיבִין, שִׁישׁ בִּידוֹ
לִיפְרַע מִכָּם, וְשֶׁהִטִּב לָכֶם בְּכָל הַטּוֹבוֹת? עִם נָבֵל, שֶׁשִּׁכְּחוּ אֶת
הָעֲשׂוּי לָהֶם. וְלֹא חָכָם, לְהַבִּין אֶת הַנּוֹלָדוֹת, שִׁישׁ בִּידוֹ לְהַטִּיב
וּלְהַרְע. הִלּוּ־הוּא אַבִּיךָ קִנְךָ, שֶׁנֶּאֱמַר, שֶׁקִּנְךָ בְּקֵן הַסְּלָעִים
וּבְאַרְצֵי חֲזָקָה, שֶׁתִּקְנֶךָ בְּכָל מִינֵי תִקְנָה. הוּא עֲשִׂךָ, אִמָּה בְּאִמּוֹת.

עֲמֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נִחְלָתוֹ: אֲרִי חוֹלֵקָא דִּי עֲמָה. יַעֲקֹב עֲדָב אַחְסִנְתָּהּ: יִמְצָאֶהוּ בְּאַרְץ
מִדְבָּר וּבִתְהוֹ יֵלֵל יִשְׁמֹן יִסְבְּכְנֶהוּ יִבְנֶנְהוּ יִצְרְנֶהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינָיו:
יִמְצָאֶהוּ בְּאַרְץ מִדְבָּר וּבִתְהוֹ יֵלֵל יִשְׁמֹן יִסְבְּכְנֶהוּ יִבְנֶנְהוּ יִצְרְנֶהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינָיו:
סְפִיק צְרִכִּיהוֹן בְּאַרְע מִדְבָּרָא, וּבִית צִחוּנָא אַתָּר דִּי לִית מִיָּא. אֲשֶׁרֶנוֹן סְחֹר סְחֹר לְשְׁכִינְתָּהּ, אֶלְפִּנוֹן פִּתְגָמִי
אוֹרִיתָא, נִטְרָנוֹן כִּכְבַּת עֵינֵהוֹן: יֹא כְּנֶשֶׁר יַעִיר קִנּוּ עַל-גּוֹזְלָיו יִרְחֹף יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו
יִקְחֶהוּ יִשְׁאַהוּ עַל-אַבְרָתוֹ: כְּנֶשֶׁר יַעִיר קִנּוּ עַל-גּוֹזְלָיו יִרְחֹף יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו
יִקְחֶהוּ יִשְׁאַהוּ עַל-אַבְרָתוֹ: כְּנֶשֶׁר דִּמְחִישׁ לְקָנָה, עַל בְּנוֹהִי מִתְחַפֵּף. פִּרִּס גִּדְפוּהִי מִקְבֻלָּהוֹן,
מִבְּטָלְהוֹן עַל תְּקוּף אֲבִרוּהִי: יִי יְהוָה בָּרֵךְ יִנְחֶנּוּ וְאִין עֲמֹ אֵל נֶכֶר: יְהוָה בָּרֵךְ
יִנְחֶנּוּ וְאִין עֲמֹ אֵל נֶכֶר: יִי בִלְחוּדִיהוֹן עֲתִיד לְאַשְׁרִייתָהוֹן, בְּעֶלְמָא דְּהוּא עֲתִיד לְחַדְתָּא. וְלֹא
יִתְקִים קְדָמוּהִי פִלְחָן טַעוֹן: שְׁלִישִׁי יִי יִרְכְּבֶהוּ עַל-כְּמוֹתֵי בְּמִתִּי אֶרֶץ וַיֹּאכֵל תְּנוּכָת
שְׂדֵי וַיִּגְקֶהוּ דְּבֶשׁ מִפְּלַע וְשִׁמֹן מִחֲלָמִישׁ צוּר: יִרְכְּבֶהוּ עַל-כְּמוֹתֵי בְּמִתִּי אֶרֶץ

רש"י

למקום, אינו נוטלן ברגליו כשאר עופות, לפי ששאר עופות יראים
מן הנשר, שהוא מגביה לעוף ופורח עליהם, לפיכך נושאן ברגליו
מפני הנשר, אבל הנשר אינו ירא אלא מן החץ, לפיכך נושאן על
כנפיו, אומר: 'מוטב שיכנס החץ בי ולא בכני', אף הקדוש ברוך
הוא: 'ואשא אתכם על כנפי נשרים', כשנסעו מצרים אחריהם
והשיגום על הים, היו זורקים בהם חצים ואבני בליסטראות, מיד:
'ויסע מלאך האלהים וגו', ויבא בין מחנה מצרים וגו': (יב ה' ב' ד',
ה' – ב' ד' ובשם נהגם במדבר. ואין עמו א"ל נכר, לא היה כח
באחד מכל אלהי העובדי כוכבים להראות כחו ולהלחם עמהם.
ורבותינו דרשוהו על העתיד, וכן תרגם אונקלוס. ואני אומר דברי
תוכחה הם להעיד השמים והארץ, ותהא השירה להם לעד, שסופן
לבגד ולא יזכרו הראשונות שעשה להם, ולא הנולדות שהוא עתיד
לעשות להם, לפיכך צריך לישב הדבר לבא ולקאן, וכל הענין
מוסב על 'זכר ימות עולם, בינו שנות דור ודור', כן עשה להם, וכן
עתיד לעשות, כל זה היה להם לזכר: (יג) ירכבוהו על-כְּמוֹתֵי אֶרֶץ,
כל המקרא בתרגומו. ירכבוהו וגו', על שם שארץ ישראל גבוהה
מכל הארצות. ויאכל תנוכת שדי, אלו פרות ארץ ישראל שקלים
לנוב ולהתבשל מכל פרות הארצות. וינקוהו דבש מפלע, מעשה
באחד שאמר לבנו בסיכני: 'הבא לי קציעות מן החבית', הלך ומצא
הדבש צף על פיה, אמר לו: 'זו של דבש היא', אמר לו: 'השקע
ידך לתוכה ואתה מעלה קציעות מתוכה'. כְּמוֹתֵי אֶרֶץ, לשון גבה.
שדי, לשון שדה. חלמיש צור, תקפו ותזקו של סלע. כשאינו
דבוק לתבה שלאחריו נקוד 'חלמיש' וקשהוא דבוק נקוד 'חלמיש':
ושמן מחלמיש צור, אלו ויתים של גוש חלב:

באבות, המשלש בג' זכיות: זכות אבי, זכות אביו, זכותו, וזכותו,
הרי ג', כחבל הזה שהוא עשוי בג' גדילים. והוא ובניו היו לו נחלה,
ולא ישמעאל בן אברהם, ולא עשו בנו של יצחק: (י) ימצאהו בארץ
מדבר, אותם מצא לו נאמנים בארץ המדבר, שקבלו עליהם תורתו
ומלכותו ועלו, מה שלא עשו ישמעאל ויושבי הר שעיר, שנאמר:
'ורח משעיר למו, הופיע מהר פארן'. ובתהו ילל ישמן, ארץ
ציה ושוממה, מקום יללת תנינים ובנות יענה, אף שם נמשכו אחר
האמונה, ולא אמרו למשה: 'היאך נצא למדברות, מקום ציה ושוממה?
כענין שנאמר: "לכתף אחרי במדבר", יסבכנהו, שם סבכם והקפם
בעננים וסבכם בדגלים לארבע רוחות, וסבבן בתחתית ההר, שכתבו
עליהם כגית. יבננהו, שם, בתורה ובינה. יצרנהו, מנחש, שרף,
ועקרב ומן העובדי כוכבים. באישון עינו, הוא השחר שבעין
שהמאור יוצא הימנו. ואונקלוס תרגם: 'מצאהו', 'ספיקהו כל צרכו
במדבר, כמו: 'ומצא להם', 'לא ימצא לנו ההר'. יסבכנהו, אשרנון
סחור סחור לשכנתה, אהל מועד באמצע וד' דגלים לד' רוחות:
(יא) כנשר יעיר קנו, נהגם ברחמים ובחמלה כנשר הזה רחמני על
בניו, ואינו נכנס לקנו פתאם, עד שהוא מקשקש ומטרף על בניו
בכנפיו בין אילן לאילן, בין שוכה לתרבתה, כדי שיעורו בניו ויהא
בהן כח לקבלו. יעיר קנו, יעורר בניו. על-גוזליו ירחף, אינו
מכביר עצמו עליהם, אלא מחפף, נוגע ואינו נוגע, אף הקדוש ברוך
הוא, שדי לא מצאנוהו שגיא כח, כשבא ליתן תורה, לא נגלה
עליהם מרח אלא מד' רוחות, שנאמר: 'ה' מסיני בא ורח
משעיר למו, הופיע מהר פארן, ואתה מרבבות קדש', 'אלה מתמין
יבא', זו רוח רביעית. ופרש כנפיו יקחהו, כשבא ליטלן ממקום

וַיֹּאכַל תְּנוּבַת שְׂדֵי וַיִּנְקְהוּ דָּבָשׁ מִפֶּלַע וְשֶׁמֶן מִחֶלְמִישׁ צֹר: אֲשֶׁר־נָזַן עַל תִּקְפֵּי אֶרֶץ, וְאוֹכְלֵיָהּ בֹּזֵת שְׁנֵאֵיהֶן. וַיִּהְיֶה לָהֶן בֹּזֵת שְׁלִיטֵי קְרוֹיִן, וְנִכְסֵי יִתְבִּי כְּרִפִּין תִּקְיִפִּין: ^י חֲמֹאת בָּקָר וְחֵלֶב צֹאן עִם־חֵלֶב כָּרִים וְאֵילִים בְּנֵי־בֶשֶׁן וְעֵתוּדִים עִם־חֵלֶב כְּלִיֹּת חֲטָה וְדָם־עֵנֶב תִּשְׁתֶּה־מֶר: חֲמֹאת בָּקָר וְחֵלֶב צֹאן עִם־חֵלֶב כָּרִים וְאֵילִים בְּנֵי־בֶשֶׁן וְעֵתוּדִים עִם־חֵלֶב כְּלִיֹּת חֲטָה וְדָם־עֵנֶב תִּשְׁתֶּה־מֶר: יִהְיֶה לָהֶן בֹּזֵת מַלְכֵיהֶן וְשְׁלִיטֵיהֶן, עִם עֵתֶר רַבְרָבִיהֶן וְתִקְיָפֵיהֶן, עֲמָא דְאַרְעֵהֶן וְאַחַסְנֵהֶן, עִם בֹּזֵת חִילֵיהֶן וּמִשְׁרִיתֵהֶן. וְדָם גְּבִרֵיהֶן יִתְשַׁד כְּמֵא: ^{טו} וַיִּשְׁמֶן יִשְׂרוּן וַיִּבְעֹט שְׁמֹנֶת עֲבִית כְּשִׁית וַיִּטֹּשׁ אֱלֹהֵי עֲשָׂהוּ וַיִּנְבֵּל צֹר יִשְׁעָתוּ: וַיִּשְׁמֶן יִשְׂרוּן וַיִּבְעֹט שְׁמֹנֶת עֲבִית כְּשִׁית וַיִּטֹּשׁ אֱלֹהֵי עֲשָׂהוּ וַיִּנְבֵּל צֹר יִשְׁעָתוּ: וְעֵתֶר יִשְׂרָאֵל וּבְעֵט, אֲצִלַּח תְּקוּף קִנָּא נִכְסִין. וְשִׁבְק פִּלְחָן אֱלֹהֵי דְעִבְדֵּה, וְאַרְגֹּז קָדָם תִּקְיָפָא דְפִרְקָה: ^{טז} יִקְנֹאֲהוּ בְּזָרִים בְּתוֹעֵבָת יִכְעִיסֶהוּ: יִקְנֹאֲהוּ בְּזָרִים בְּתוֹעֵבָת יִכְעִיסֶהוּ: אֲקִנְיָאוּ קְדָמוּהִי בְּפִלְחָן טַעוֹן. בְּתוֹעֵיכְתָּא אֲרַגִּיזוּ קְדָמוּהִי: ^{יז} יִזְבְּחוּ לִשְׁדִּים לֹא אֱלֹהֵי אֱלֹהִים לֹא יִדְּעוּם חֲדָשִׁים מִקְרָב בָּאוּ לֹא שְׁעָרוֹם אֲבֹתֵיכֶם: יִזְבְּחוּ לִשְׁדִּים לֹא אֱלֹהֵי אֱלֹהִים לֹא יִדְּעוּם חֲדָשִׁים מִקְרָב בָּאוּ לֹא שְׁעָרוֹם אֲבֹתֵיכֶם: דְּבַחוּ, לְשִׁדִּין דְּלִית בְּהוֹן צְרוּף, דִּחְלָן דְּלֹא יִדְּעוּן. חֲדָתָן דִּי מִקְרִיב אֲתַעְבִּידָא, דְּלֹא אֲתַעֲסִקוּ בְּהוֹן אֲבֹתֵיכֶן: ^{יח} צֹר יִלְדֵּךְ תִּשִּׁי וְתִשְׁכַּח אֵל מְחַלְלֶךְ:

רש"י

יש לשון קל בלשון 'כסוי' כמו: "וכסה קלון ערום", ואם כתב 'כסית' דגש, היה נשמע כסית את אחרים, כמו: "כי כסה פניו". וַיִּנְבֵּל צֹר יִשְׁעָתוּ, גָּנָהוּ וּבְזָהוּ, כמו שִׁנְאָמֶר: "אחוריהם אל היכל ה' וגו'", אין נבול גדול מזה: (טו) יִקְנֹאֲהוּ, הִבְעִירוּ חֲמָתוֹ וְקִנְאָתוֹ. בְּתוֹעֵבָת, בְּמַעֲשִׂים תְּעוּבִים כְּגוֹן מִשְׁכָּב זָכוֹר וּכְשָׁפִים, שִׁנְאָמֶר בָּהֶם "תוֹעֵבָה:" (יז) לֹא אֱלֹהִי, כְּתַרְגוּמוֹ: 'דְּלִית בְּהוֹן צְרוּף', אֵלֹהִי הָיָה בָּהֶם צְרוּף לֹא הָיָה קִנְאָה כְּפֹלֶה כְּמוֹ עֲכָשׁוּ. חֲדָשִׁים מִקְרָב בָּאוּ, אֲפִלּוּ הַעוּבָדִי כּוֹכְבִּים לֹא הָיוּ רִגְלִים בָּהֶם, עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים שֶׁהָיָה רֹאֵה אוֹתָם, הָיָה אוֹמֵר: 'זֶה צֶלֶם יְהוָה'. לֹא שְׁעָרוֹם אֲבֹתֵיכֶם, לֹא יָרְאוּ מֵהֶם, לֹא עָמְדָה שְׁעָרָתָם מִפְּנֵיהֶם. דְּרָךְ שְׁעָרוֹת הָאֵדָם לְעֹמֵד מִחֲמַת יִרְאָה, כִּי נִדְּרַשׁ בַּסְּפָרִי. וַיִּשׁ לְפָרֶשׁ עוֹד "שְׁעָרוֹם", לְשׁוֹן "וְשְׁעִירִים יִרְקְדוּ שָׁם", שְׁעִירִים הֵם שָׂדִים, לֹא עָשׂוּ אֲבוֹתֵיכֶם שְׁעִירִים הֵלָל: (יח) תִּשִּׁי, תִּשְׁכַּח. וְרַבּוּתֵינוּ דְּרָשׁוּ: כְּשֶׁבֶא לְהִטִּיב לָכֶם, אֲתֶם מְקַעֲסִין לְפָנָיו וּמִתִּישִׁין כְּחוֹ מִלְּהִטִּיב לָכֶם. אֵל מְחַלְלֶךְ, מוֹצִיאֶךְ מִרְחָם, לְשׁוֹן "חָלַל אֵלֹת", "חָלַל כִּיּוֹלָה:"

(יד) חֲמֹאת בָּקָר וְחֵלֶב צֹאן, זֶה הָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה, שִׁנְאָמֶר: "עֲשֶׂהָ בָקָר בְּרִיאִים וְעֶשְׂרִים בָּקָר רָעִי וּמֵאָה צֹאן". עִם־חֵלֶב כָּרִים, זֶה הָיָה בִּימֵי עֲשֶׂרֶת הַשָּׁבָתִים, שִׁנְאָמֶר: "וְאוֹכְלִים כָּרִים מִצֹּאן". חֵלֶב כְּלִיֹּת חֲטָה, זֶה הָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה, שִׁנְאָמֶר: "וַיְהִי לָהֶם שְׁלֹמֹה וְגו'". וְדָם־עֵנֶב תִּשְׁתֶּה־מֶר, בִּימֵי עֲשֶׂרֶת הַשָּׁבָתִים הַשְׁמוֹתִים בְּמִזְבֵּחַ יְיָ: "חֲמֹאת בָּקָר, הוּא שׁוֹמֵן הַנִּקְלָט מֵעַל גְּבִי הַחֶלֶב. וְחֵלֶב צֹאן, חֵלֶב שֶׁל צֹאן, וְכִשְׁהוּא דְּבוֹק נְקוּד 'חֶלֶב', כְּמוֹ "בְּחֵלֶב אֱמוֹ". כָּרִים, כְּבָשִׂים. וְאֵילִים, כְּמִשְׁמַעוֹ. בְּנֵי־בֶשֶׁן, שְׁמָנִים הָיוּ. כְּלִיֹּת חֲטָה, חֲסִים שְׁמָנִים בְּחֵלֶב כְּלִיֹּת, וְנִסִּין כְּכֹלֵא. וְדָם־עֵנֶב, הָיָה שׁוֹתָה טוֹב (צְרִיף לֹמֶר: עֵנֶב) וְטוֹעֵם יֵין חֲשׁוֹב. מֶר, יֵין בְּלִשׁוֹן אֲרָמִי. חֲמָר, אֵין זֶה שֵׁם דָּבָר, אֲלָא לְשׁוֹן מִשְׁכָּח בְּשַׁעַם, וְהִינוּ"שׁ בְּלַע"ז (ווינינג). וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֶשׁ שְׁנֵי מִקְרָאוֹת הֵלָל אַחֵר תַּרְגוּם שֶׁל אוֹנְקֵלוֹס: 'אֲשֶׁר־נָזַן עַל תִּקְפֵּי אֶרֶץ וְכו': (טו) עֲבִית, לְשׁוֹן עֲבִי. כְּשִׁית, כְּמוֹ "כְּסִית", לְשׁוֹן: כִּי כִסָּה פָנָיו בְּחֶלְבּוֹ, כְּאֵדָם שֶׁשִּׁמֵּן מִבְּפָנָיו וְכִסְּלוֹ נִכְפָּלִים מִבְּחוּץ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וַעֲשֵׂה פִימָה עֲלֵי כִסִּי". כְּשִׁית,

צֹרֶךְ יִלְדֶּךָ תִּשִּׂי וְתִשְׁכַּח אֶל מַחְלֶלְךָ: דַּחֲלַת תְּקִיפָא דְבִרְאָךְ אֲתִנְשְׁתָּא. שְׂבָקְתָא פִלְחָן אֱלֹהָא דְעִבְדֶּךָ: רַבִּיעִי יט וַיֵּרָא יְהוָה וַיִּנָּאץ מִפְּעַם בָּנָיו וַיִּבְנֹתָיו: וַיֵּרָא יְהוָה וַיִּנָּאץ מִפְּעַם בָּנָיו וַיִּבְנֹתָיו: וְגַלִּי קָדָם יי וְתִקְרָא רִגְזָה, מִדְּאֲרִגִּיזוּ קְדָמוּהִי בָנִין וַיִּבְנֹן: כ וַיֹּאמֶר אֲסִתִּירָה פְּנֵי מַהֶם אֲרָאָה מָה אַחֲרִיתָם כִּי דֹר תִּהְפֹּכֶת הֵמָּה בָּנִים לֹא־אֲמֹן בָּם: וַיֹּאמֶר אֲסִתִּירָה פְּנֵי מַהֶם אֲרָאָה מָה אַחֲרִיתָם כִּי דֹר תִּהְפֹּכֶת הֵמָּה בָּנִים לֹא־אֲמֹן בָּם: וְאָמַר, אֶסְלַק שְׂכִינִתִּי מִנְּהוֹן, גַּלִּי קְדָמִי מָה יֵהָא בְּסוּפָהוֹן. אַרְי דְּרָא דְאֲשִׁנְיָאוּ אַנּוּן, בְּנִיָּא דְלִית בְּהוֹן הִימְנוּ: כא הֵם קִנְאוּנִי בְּלֹא־אֵל כְּעֶסוֹנִי בְּהַבְלִיָּהֶם וְאֲנִי אֲקִנְיָאִם בְּלֹא־עֵם בְּגוֹי נָבֵל אֲכַעִיסָם: הֵם קִנְאוּנִי בְּלֹא־אֵל כְּעֶסוֹנִי בְּהַבְלִיָּהֶם וְאֲנִי אֲקִנְיָאִם בְּלֹא־עֵם בְּגוֹי נָבֵל אֲכַעִיסָם: אַנּוּן אֲקִנְיָאוּ קְדָמִי בְּלֹא דַחֲלָא, אֲרִגִּיזוּ קְדָמִי בְּטַעֲוֹתֵהוֹן. וְאֲנָא אֲקִנְנוּן בְּלֹא עֵם, בְּעֵמָא טַפְשָׁא אֲרִגְזוּנוּ: כב כִּי־אֵשׁ קָדַחָה בְּאִפִּי וְתִיקַד עַד־שָׂאוֹל תַּחֲתִית וְתֹאכַל אֶרֶץ וַיִּבְלָה וְתִלְהֹט מוֹסְדֵי הָרִים: כִּי־אֵשׁ קָדַחָה בְּאִפִּי וְתִיקַד עַד־שָׂאוֹל תַּחֲתִית וְתֹאכַל אֶרֶץ וַיִּבְלָה וְתִלְהֹט מוֹסְדֵי הָרִים: אַרְי קְדוּם תְּקִיף כְּאִשָּׁא נָפַק מִקְדָּמִי בְּרִגְזוֹ, וְשִׁיעִי עַד שָׂאוֹל אֲרַעִית. וְאֶסְף אֲרַעָא וְעַלְלַתָּהּ, וְשִׁיעִי עַד סִיפֵי טוּרֵיָא: כג אֶסְפָּה עָלֵימוּ רָעוֹת חֲצִי אֲכַלְה־בָּם: אֶסְפָּה עָלֵימוּ רָעוֹת חֲצִי אֲכַלְה־בָּם: אֶסְף עָלֵיהוֹן בִּישָׁן. מִכְתְּשִׁי אֲשִׁיעִי בְּהוֹן: כד מִזֵּי רָעַב וּלְחָמִי רֶשֶׁף וְקָטַב מִרִירִי וְשָׁן־בִּיהֶמָּת אֲשַׁלַּח־בָּם עִם־חֶמֶת זַחְלִי עֶפְרוֹ: מִזֵּי רָעַב

רש"י

הַרְוֵהוּ, "עולותיכם ספו על זבחיכם". דָּבָר אַחֵר "אֶסְפָּה", אֲכַלְהּ, כְּמוֹ "פֶּן תִּסְפָּה". חֲצִי אֲכַלְה־בָּם, כָּל חֲצִי אֲשִׁלִּים בָּהֶם, וְקִלְקֵלָה זֹאת לְפִי הַפְּרָעָנוֹת לְבָרְכָהּ הִיא: חֲצִי כָלִים וְהֵם אֵינֶם כָּלִים: (כד) מִזֵּי רָעַב, אוֹנִקְלוֹס תִּרְגָּם: 'נִפְחִי כֶּפֶן', וְאֵין לִי עַד מוֹכִיחַ עָלָיו. וּמִשְׁמֹה שֶׁל רַבִּי מִשָּׁה הִרְשֵׁן מְשִׁילּוֹשׁ "א שְׁמַעְתִּי: שְׁעִירִי רָעַב, אָדָם כְּחוֹשׁ מְגַדֵּל שָׁעַר עַל בְּשָׂרוֹ. מִזֵּי, לְשׁוֹן אֲרָמִי שָׁעַר, מִזֵּי, דְּהוּנָה מִתְּפַךְ בְּמִזְיָא. וְלְחָמִי רֶשֶׁף, הַשָּׂדִים נִלְחָמוּ בָהֶם, שְׁנֵאמַר: "וַיִּבְנֵי רֶשֶׁף יִגְבִּיהוּ עוֹף", וְהֵם שָׂדִים. וְקָטַב מִרִירִי, וּכְרִיתוֹת שֶׁד שְׁשָׁמוֹ מִרִירִי. קָטַב, כְּרִיתָהּ, כְּמוֹ "אֵהִי קָטַבְךָ שְׂאוֹל". וְשָׁן־בִּיהֶמָּת, מַעֲשֵׂה הָיָה וְהָיוּ הָרַחֲלִים נוֹשְׁקִין וּמִמֵּיתִין. חֶמֶת זַחְלִי עֶפְרוֹ, אֲרֶס נִחְשִׁים הַמַּהֲלָכִים עַל גִּחוּנָם עַל הָעֶפֶר, כְּפִיִּם הוֹחֲלִים עַל הָאֶרֶץ. זַחְלִיָּהּ, לְשׁוֹן מְרוּצַת הַמִּים עַל הָעֶפֶר, וְכֵן כָּל מְרוּצַת דְּבַר הַמִּשְׁפָּשֵׁף עַל הָעֶפֶר וְהוֹלֵךְ:

(כ) מָה אַחֲרִיתָם, מָה תַּעֲלֶה בָהֶם בְּסוּפָם. כִּי דֹר תִּהְפֹּכֶת הֵמָּה, מִהִפְכֵּן רְצוּנוֹ לְכַעַס. לֹא־אֲמֹן בָּם, אֵין גְּדוּלֵי גְּבָרִים בָּהֶם, כִּי הוֹרִיתִים דְּרָךְ טוֹבָה וְסָרוּ מִמֶּנָּה. אֲמֹן, לְשׁוֹן "וַיְהִי אוֹמֵן", נוֹדֶרְטוּר־הַבְּלַע" (עֲרִיצִיָּהֶעֶן, עֲרִנְעֶהֶרֶן). דָּבָר אַחֵר: "אֲמֹן", לְשׁוֹן אֲמוּנָה כְּתֻבָּה, אֲמָרוּ בְּסִינִי "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע", וְלִשְׁעָה קִלְה בְּטָלוּ הַבְּטָחָתָם וְעָשׂוּ הָעֵגֶל: (כא) קִנְאוּנִי, הִבְעִירוּ חֶמֶת. בְּלֹא־אֵל, בְּדָבָר שְׂאִינוֹ אֱלֹהִי. בְּלֹא־עֵם, בְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שְׂאִין לָהֶם שֵׁם, כְּמוֹ שְׁנֵאמַר: "הֵן אֶרֶץ כְּשָׂדִים זֶה הָעָם לֹא יָדָע", וּבַעֲשׂוֹ הוּא אוֹמֵר: "כִּזּוֹי אֵתָה מֵאֹד". בְּגוֹי נָבֵל אֲכַעִיסָם, אֵלוֹ הַמִּינִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "אֲמַר נָבֵל בְּלָבוֹ אֵין אֱלֹהִים:" (כב) קָדַחָה, בָּעֲרָה. וְתִיקַד, בְּכֶם עַד הִסּוּד. וְתֹאכַל אֶרֶץ וַיִּבְלָה, אֲרַצְכֶם וַיִּבְלָה. וְתִלְהֹט, וַיּוֹשְׁלִים הַמִּיֻּסְדָּת עַל הָהָרִים, שְׁנֵאמַר: "וַיּוֹשְׁלִים הָרִים סָבִיב לָהֶם:" (כג) אֶסְפָּה עָלֵימוּ רָעוֹת, אַחֲבַר רָעָה עַל רָעָה, לְשׁוֹן "סָפוּ שָׁנָה עַל שָׁנָה", "סִפּוֹת

וּלְחַמֵּי רֶשֶׁף וְקָטָב מְרִירֵי וְשֶׁן-בְּהֵמַת אֲשֶׁלַח-בָּם עִם-חֶמֶת זַחְלִי עָפָר: נִפְיַחֵי כָפֹן, וְאֶכֹּלִי עוֹף וְכִתְיֵשִׁי רוּחִין בִּישִׁין. וְשֶׁן חִינּוֹת בְּרָא אֲגָרִי בְּהוֹן, עִם חֶמֶת תַּנִּינְיָא דְזַחְלִין בְּעַפְרָא: כֹּה מַחוּיִן תִּשְׁפֹּל-חֶרֶב וּמַחְדָּרִים אֵימָה גַם-בַּחֹר גַּם-בְּתוֹלָה יוֹנֵק עִם-אִישׁ יְשִׁיבָה: מַחוּיִן תִּשְׁפֹּל-חֶרֶב וּמַחְדָּרִים אֵימָה גַם-בַּחֹר גַּם-בְּתוֹלָה יוֹנֵק עִם-אִישׁ יְשִׁיבָה: מִבְּרָא תַתְּפִיל חֶרֶבָא, וּמַתְנַנְיָא חֶרֶבַת מוֹתָא. אִף עוֹלָמִיהוֹן אִף עוֹלָמְתָהוֹן, יִנְקִיָּהוֹן עִם סְבִיָּהוֹן: כֹּה אִמְרָתִי אֶפְאִיָּהֶם אֲשֶׁבִּיתָהּ מֵאֲנוּשׁ זָכָרָם: אִמְרָתִי אֶפְאִיָּהֶם אֲשֶׁבִּיתָהּ מֵאֲנוּשׁ זָכָרָם: אִמְרִית יַחֲוֹל רְגָזִי עֲלֵיהוֹן וְאֲשִׁיעֲנֹן. אֲבָשֵׁל מִבְּנֵי אֲנָשָׁא דְיִבְרָנְהוֹן: כֹּה לִוְלִי כַּעַס אוֹיֵב אֲגֹר פֶּן-יִנְפְּרוּ צָרִימוּ פֶן-יֵאמְרוּ יִדְנּוּ רָמָה וְלֹא יִהְיֶה פֶּעַל כָּל-זֹאת: לִוְלִי כַּעַס אוֹיֵב אֲגֹר פֶּן-יִנְפְּרוּ צָרִימוּ פֶן-יֵאמְרוּ יִדְנּוּ רָמָה וְלֹא יִהְיֶה פֶּעַל כָּל-זֹאת: אֱלוּלָפוֹן, רְגֹזָא דְסַנְאָה כְּנִישׁ, דְּלִמָּא יִתְרַבֵּב בְּעַל דְּכַבָּא. דְּלִמָּא יִמְרוּן יִדְנָא תַקִּיפַת לָנָא, וְלֹא מִן קָדָם יִי הוּת כָּל-דָּא: כֹּה כִּי-גֹזִי אֲבָד עֲצוֹת הַמָּה וְאִין בָּהֶם תְּבוּנָה: כִּי-גֹזִי אֲבָד עֲצוֹת הַמָּה וְאִין בָּהֶם תְּבוּנָה: אִרִּי עִם מֵאֲבָדִי עֲצָה אֲנוּן, וְלִית בְּהוֹן סוּכְלָתְנוּ: חֲמִישִׁי כֹּה לֹא חֲכָמוּ יִשְׁפִּילוּ זֹאת יִכְיָנוּ לְאַחֲרִיתָם: לֹא חֲכָמוּ יִשְׁפִּילוּ זֹאת יִכְיָנוּ לְאַחֲרִיתָם: אֱלוּ חֲפִימוּ אֶסְתַּפְּלוּ בְּדָא, סִבְרוּ מָה יִהִי בְּסוּפְהוֹן: לֹא יִכְיָה יִרְדָּף אַחַד אֶלֶף וּשְׁנַיִם יִנִּסּוּ רַבְּכָה אִם-לֹא כִּי-צוּרָם מְכָרָם וְיִהְיֶה הַסְּגִירָם: אִיכָּה יִרְדָּף אַחַד אֶלֶף וּשְׁנַיִם יִנִּסּוּ רַבְּכָה אִם-לֹא כִּי-צוּרָם מְכָרָם וְיִהְיֶה הַסְּגִירָם: אֲכַדִּין יִרְדָּף חַד לֹאֲלַפָּא, וְתִרִין יַעֲרָקוּן לְרַבּוּתָא. אֱלֹהִין (אֲרִי) תַקִּיפְהוֹן מְסֻרְנוֹן, וְיִי אֲשִׁלְמַנּוֹן:

רש"י

"אֲמַצְכֶם כְּמוֹ פִּי", וְהָא' הַתִּיכּוֹנָה אֵינָה רְאוּיָה בּוֹ כָּלֵל. וְאוֹנִקְלוֹס תַּרְגֵּם אַחֵר לְשׁוֹן הִבְרִיתָא הַשְּׁנִיָּה בְּסִפְרֵי הַחֹלְקֵת תִּבְּה זֶה לִג' תְּבוּת: אִמְרָתִי אִף אִי הֵם, אִמְרָתִי בָּאִי: 'אֲתַנֵּם כְּאֵלוּ אֵינֶם, שִׁיאֲמָרוּ רֹאִיָּהֶם עֲלֵיהֶם: אֵיָּה הֵם?' (כז) לִוְלִי כַּעַס אוֹיֵב אֲגֹר, אִם לֹא שִׁפְעַס אוֹיֵב כְּנוֹס עֲלֵיהֶם לְהַשְׁחִיתָם, וְאִם יוֹכֵל לָהֶם וּיִשְׁחִיתָם, יִתְּלָה הַגְּדֵלָה בּוֹ, וּבִאֲלֵהוּ, וְלֹא יִתְּלָה הַגְּדֵלָה בִּי, וְהוּא שִׁנְאָמֵר: "פֶּן יִנְכְּרוּ צָרִימוּ", יִנְכְּרוּ הַדָּבָר לְתוֹת גְּבוּרָתוֹ בְּעִבּוּדֵת מוֹכָבִים, שֶׁאֵין הַגְּדֵלָה שְׁלוֹ. פֶּן-יֵאמְרוּ יִדְנּוּ רָמָה וְגו': (כח) כִּי, אוֹתוֹ גֹּזֵי. אֲבָד עֲצוֹת הַמָּה וְאִין בָּהֶם תְּבוּנָה, שֶׁאֵלּוּ הָיוּ חֲכָמִים יִשְׁפִּילוּ זֹאת: "אִיכָּה יִרְדָּף וְגו'": (כט) יִכְיָנוּ לְאַחֲרִיתָם, יִתְּנוּ לָב לְהַתְּבוּנוֹן לְסוּף פְּרַעְנוֹתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל: (ל) אִיכָּה יִרְדָּף אַחַד, מִמֶּנּוּ אֶלֶף מִיִּשְׂרָאֵל. אִם-יֵאֵר כִּי-צוּרָם מְכָרָם וְה' הַסְּגִירָם, מְכָרָם וּמִסְרָם בְּיָדָם, דְּלִיבֵר-ר' בְּלַע"ז (אֲבִיעֲרַעֲבֵעֻן):

(כח) מַחוּיִן תִּשְׁפֹּל-חֶרֶב, מַחוּיִן לְעִיר תִּשְׁכַּלֵּם חֶרֶב גִּיסוֹת. וּמַחְדָּרִים אֵימָה, כְּשֶׁבֹרַח וְנִמְלֵט מִן הַחֶרֶב, חֲדָרִי לְבוֹ נִוקְפִים עֲלָיו מִחֶמֶת אֵימָה, וְהוּא מֵת וְהוֹלֵךְ בָּהּ. דָּבָר אַחֵר: "וּמַחְדָּרִים אֵימָה", בְּבֵית תַּהֲיָה אֵימַת דָּבָר, כִּמֶּה שִׁנְאָמֵר: "כִּי עֲלָה מוֹת בְּחֻלּוֹנֵינוּ", וְכֵן תַּרְגֵּם אוֹנִקְלוֹס. דָּבָר אַחֵר: "מַחוּיִן תִּשְׁפֹּל-חֶרֶב", עַל מָה שֶׁעָשׂוּ בְּחוּצוֹת, שִׁנְאָמֵר: "וּמִסְפֵּר חוּצוֹת יְרוּשָׁלַיִם שֶׁמֶתָם מִזְבָּחוֹת לְבִשְׁת". וּמַחְדָּרִים אֵימָה, עַל מָה שֶׁעָשׂוּ בְּחֻדְרֵי חֲדָרִים, שִׁנְאָמֵר: "אֲשֶׁר זָקְנֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂים בְּחֶשֶׁךְ בְּחֻדְרֵי מִשְׁכִּיתוֹ": (כז) אִמְרָתִי אֶפְאִיָּהֶם, אִמְרָתִי בְּלִבִּי אֶפְאֵה אוֹתָם. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ "אֶפְאִיָּהֶם", אֲשִׁיתָם פֶּאֶה, לְהַשְׁלִיכֶם מִעַל הַפֶּקֶר, וְדִגְמָתוֹ מְצִינּוּ בְּעֻזָּא: "וְתַתֵּן לָהֶם מִמְּלָכוֹת וְעַמִּים וְתַחֲלֹקֵם לְפֶאֶה", לְהַפְקֵר, וְכֵן חֲבֵר מִנְחָם. וְיֵשׁ פּוֹתָרִים אוֹתוֹ כְּתַרְגוּמוֹ: "יַחֲוֹל רְגָזִי עֲלֵיהוֹן", וְלֹא יִתְּכֵן, שֶׁאִם כֵּן הָיָה לוֹ לְכַתֵּב: 'אֶפְאִיָּהֶם', אַחַת לְשִׁמוּשׁ, וְאַחַת לְיִסוּד, כְּמוֹ: "אֶאֱזָרֶךְ",

לֹא כִּי לֹא כְּצוּרָנוּ צוּרָם וְאִיבֵינוּ פְּלִילִים: כִּי לֹא כְּצוּרָנוּ צוּרָם וְאִיבֵינוּ פְּלִילִים: אֲרִי, לֹא כְּתֻקָּנָא תֻקָּהוֹן, וּבְעָלִי דְּכֻנָּא הוּא דִּינָא: לֵב כִּי־מִגְפָן סֶדֶם גִּפְנָם וּמִשְׁדָּמַת עֲמָרָה עֲנִבְמוּ עֲנִב־רוּשׁ אֲשַׁכְּלַת מְרֹת לָמוּ: כִּי־מִגְפָן סֶדֶם גִּפְנָם וּמִשְׁדָּמַת עֲמָרָה עֲנִבְמוּ עֲנִב־רוּשׁ אֲשַׁכְּלַת מְרֹת לָמוּ: אֲרִי כְּפָרְעֻנוֹת עֲמָרָה דְּסֻדּוֹם פְּרַעֲנוֹתָהוֹן, וְלִקְוֹתָהוֹן כְּעַם עֲמָרָה. מִחֲתָהוֹן בִּישָׁן כְּרִישִׁי חוּזִין, וְתִשְׁלַמַת עוֹבְדֵיהוֹן כְּמִרְרוֹתָהוֹן: לֵב חֲמַת תַּנִּינִם יִינָם וְרֹאשׁ פְּתָנִים אֲכֹזֶר: חֲמַת תַּנִּינִם יִינָם וְרֹאשׁ פְּתָנִים אֲכֹזֶר: הָא כְּמַרְת תַּנִּינָא כֶּס פְּרַעֲנוֹתָהוֹן, וּכְרִישׁ פְּתָנִי חוּזִין אֲכֹזְרָאִין: לֵב הֵלֹא־הוּא כָּמֶם עֲמָדִי חֲתוּם בְּאוֹצְרֹתִי: הֵלֹא־הוּא כָּל־עוֹבְדֵיהוֹן גִּלְזָה קְדָמִי. גְּנִיזִין לִיּוֹם דִּינָא בְּאוֹצְרִי: לֵב לִי נָקָם וְשָׁלָם לָעַת תִּמּוּט רַגְלָם כִּי קְרוּב יוֹם אִידָם וְחָשׁ עֲתֵדַת לָמוּ: לִי נָקָם וְשָׁלָם לָעַת תִּמּוּט רַגְלָם כִּי קְרוּב יוֹם אִידָם וְחָשׁ עֲתֵדַת לָמוּ: קְדָמִי פְּרַעֲנוֹתָא וְאַנָּא אֲשָׁלָם, לַעֲדָן דִּיגִלְזוֹן מֵאַרְעָהוֹן. אֲרִי קָרִיב יוֹם תִּבְרָהוֹן, וּמִבְּע דַּעֲתִיד לַהוּן: לֵב כִּי־יִדִין יְהוָה עֲמֹו וְעַל־עֲבָדֵיו יִתְנַחֵם כִּי יִרְאֶה כִּי־אַזְלַת יָד וְאַפֶּס עֲצוֹר וְעֻזּוֹב: כִּי־יִדִין יְהוָה עֲמֹו וְעַל־עֲבָדֵיו יִתְנַחֵם כִּי

רש"י

קְרוּב יוֹם אִידָם, כְּשֶׁאַרְצָה לְהִבְיָא עֲלֵיהֶם יוֹם אִיד, קְרוּב וּמִזְמָן לִפְנֵי לְהִבְיָא עַל יְדֵי שְׁלוֹחִים הֶרְבֵּה. וְחָשׁ עֲתֵדַת לָמוּ, וְמִהָרָא יָבֹאוּ הַעֲתִידוֹת לָהֶם. וְחָשׁ, כְּמוֹ "מִהָרָא יִחְשֶׁה". עַד כָּאֵן הַעֲדִיד עֲלֵיהֶם מִשָּׁה דְּבָרִי תוֹכְחָה לְהִיּוֹת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַעֲד, כְּשֶׁתְּבֹא עֲלֵיהֶם הַפְּרַעֲנוֹת יִדְעוּ שֶׁאֵין הוֹדְעִים מִרְאֵשׁ, מִכָּאֵן וְאֵילָף הַעֲדִיד עֲלֵיהֶם דְּבָרִי תִנְחומִין שֶׁיָּבֹאוּ עֲלֵיהֶם כְּכֹלּוֹת הַפְּרַעֲנוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר אָמַר לְמַעַלְה: "וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עֲלֶיךָ וְגו' הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה וְגו' וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְגו'": (לו) כִּי־יִדִין ה' עֲמֹו, כְּשֶׁיִּשְׁפֹּט אוֹתָם בִּיסוּרִין הַלְלוּ הַאֲמוּרִים עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ "כִּי בָם יִדִין עַמִּים", (יִסַּר עַמִּים). "כִּי זֶה אֵינוֹ מִשְׁמַשׁ לְשׁוֹן דְּהָא' לַתֵּת טַעַם לְדְּבָרִים שֶׁל מַעַלָּה, אֲלֵא לְשׁוֹן תַּחֲלַת דְּבוּר, כְּמוֹ "כִּי תֵבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ", כְּשֶׁיָּבֹאוּ עֲלֵיהֶם מִשְׁפָּטִים הַלְלוּ וְיִתְנַחֲם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל עֲבָדָיו לְשׁוֹב וּלְחַנּוּם עֲלֵיהֶם. יִתְנַחֲם, לְשׁוֹן הִפָּךְ מִחֲשָׁבָה לְהִטִּיב אוֹ לְהִרְעֵ. כִּי יִרְאֶה כִּי־אַזְלַת יָד, (כְּשֶׁיִּרְאֶה כִּי אֲזַלְתָּ יָד הָאוֹיֵב הוֹלֵכֶת וְחוֹזֶקֶת מֵאֵד עֲלֵיהֶם וְאַפֶּס בָּהֶם עֲצוֹר וְעֻזּוֹב. עֲצוֹר, נוֹשֵׁעַ עַל יְדֵי עוֹצֵר וּמוֹשֵׁל שֶׁיַּעֲצֹר בָּהֶם. עוֹזֵב, עַל יְדֵי עוֹזֵב. עוֹצֵר הוּא הַמוֹשֵׁל הָעוֹצֵר בְּעַם שְׁלֵא יִלְכוּ מִפְּתוּרִים בְּצִאתָם לְצֹבָא עַל הָאוֹיֵב, בְּלִשׁוֹן לַע"ו מִיִּישׁוּ"ט (שְׁטַאָרַק טוֹפֵה־טִּלְטוֹן) עֲצוֹר, הוּא הַנוֹשֵׁעַ בְּמַעֲצוֹר הַמוֹשֵׁל. עוֹזֵב, מִחֲזָק, כְּמוֹ "וַיַּעֲזֹבוּ אֶת יְרוּשָׁלַם עַד הַחֹמֶה", "אִידָהּ לֹא עֲזָבָה עִיר תְּהֵלָה":

(לא) כִּי לֹא כְּצוּרָנוּ צוּרָם, כֹּל זֶה הָיָה לָהֶם לְאוֹיְבִים לְהִבִּין שֶׁהֵשֵׁם הַסְּגִיָּרָה, וְלֹא לָהֶם וְלֹא־לְהֵימָּה הַנִּצְחָנוֹן, שֶׁהָרִי עַד הֵנָּה לֹא יָכֹל כְּלוּם אֱלֹהֵיהֶם כְּגִדְדָה צוּרָנוּ, כִּי לֹא כְּסִלְעָנוּ סִלְעָם, כֹּל צוּר שֶׁבְּמִקְרָא לְשׁוֹן סִלְעַ. וְאוֹיְבֵינוּ פְּלִילִים, וְעַכְשָׁיו אוֹיְבֵינוּ שׁוֹפְטִים אוֹתָנוּ, שֶׁהָרִי צוּרָנוּ מְכַרְנוּ לָהֶם, (סְפָרִים אַחֲרֵיהֶם: הָרִי שֶׁצוּרָנוּ מְכַרְנוּ לָהֶם): (לב) כִּי־מִגְפָן סֶדֶם גִּפְנָם, מוֹסֵב לְמַעַלְה: אֲמַרְתִּי בְּלִבִּי אֶפְאִיָּהֶם, אֲשֶׁבִית וְזָכְרָם, לִפִּי שֶׁמַּעֲשִׂיהֶם מַעֲשֶׂה סֶדֶם וְעֲמֹוּרָה. שְׁדָּמַת, שְׁדָּה תְּבוּאָה, כְּמוֹ: "וְשְׁדָּמַת לֹא עֲשֶׂה אֲכֹל", "בְּשְׁדָּמַת קִרְדוֹן". עֲנִב־רוּשׁ, עֲשֶׂה מֵר. אֲשַׁכְּלַת מְרֹת לָמוּ, מִשְׁקָה מֵר רָאִי לָהֶם, לִפִּי מַעֲשִׂיהֶם פְּרַעֲנוֹתָם, וְכֵן תִּרְגֵּם אוֹנְקֵלוֹס: "וְתִשְׁלַמַת עוֹבְדֵיהוֹן כְּמִרְרוֹתָהוֹן": (לג) חֲמַת תַּנִּינִם יִינָם, כְּתִרְגוּמוֹ: "הָא כְּמַרְת תַּנִּינָא כֶּס פְּרַעֲנוֹתָהוֹן", הֵנָּה כְּמִרְרוֹת נִחְשִׁים כּוֹס מִשְׁתֵּה פְּרַעֲנוֹתָם. וְרֹאשׁ פְּתָנִים, כּוֹסֶם, שְׁהוּא אֲכֹזֶר לְנִשּׁוּף. אוֹיֵב אֲכֹזֶר יָבֹא וְיַפְרַע מִקָּה: (לד) הֵלֹא־הוּא כָּמֶם עֲמָדִי, כְּתִרְגוּמוֹ, כְּסֹבָרִים הֵם שֶׁשִּׁכְּחִי מַעֲשִׂיהֶם? כָּלֶם גְּנוּזִים וְשִׁמּוּרִים לִפְנֵי. הֵלֹא־הוּא, פִּרִי גִפְנָם וְתִבּוּאָה שְׁדָּמַתָּם כְּמוֹס עֲמָדִי: (לה) לִי נָקָם וְשָׁלָם, עַמִּי נָכוֹן וּמִזְמָן פְּרַעֲנוֹת נָקָם וְיִשְׁלַם לָהֶם כְּמַעֲשִׂיהֶם. הֵנָּה וְשָׁלָם לָהֶם גְּמוּלָם. וְיִשׁ מִפְּרָשִׁים "וְשָׁלָם", שֶׁם דְּבָר כְּמוֹ "וְשָׁלוֹם", וְהוּא מְגֻרָת: "וְהַדְּבָר אֵין בָּהֶם", כְּמוֹ וְהַדְּבָר, וְאִמְתִּי אֲשָׁלָם לָהֶם. לָעַת תִּמּוּט רַגְלָם, כְּשֶׁתִּתּוֹם זְכוּת אֲבוֹתָם, שֶׁהֵם סְמוּכִים עֲלֵיו. כִּי

אויב: אשכיר חצי מדים וחרבי תאכל בשר מדם חלל ושביה מראש פרעות
אויב: ארזי גירי מדמא, וחרבי תקטול בעממא. מדם קטילין ושבינן, לאעדאה כתרין מריש סנאה ובעל
דבבא: מג **הרנינו גוים עמו כי דם-עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו וכפר**
אדמתו עמו: הרנינו גוים עמו כי דם-עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו וכפר
אדמתו עמו: שפחו עממא עמה, ארי פרענות עבדוהי צדיקא יתפרע. ופרענותא יתיב לשנאוהי,
ויכפר על ארעה ועל עמה: שביעי מד **ויבא משה וידבר את-כל-דברי**
השירה-הזאת באזני העם הוא והושע בן-נון: ויבא משה וידבר
את-כל-דברי השירה-הזאת באזני העם הוא והושע בן-נון: ואתא משה, ומליל, ית
כל-פתגמי תשבחתא הדא קדם עמא. הוא והושע בן-נון: מה **ויכל משה לדבר את-כל-**
הדברים האלה אל-כל-ישראל: ויכל משה לדבר את-כל-הדברים האלה

רש"י

רגל: "(לו) פירדיו ה' עמו, בלשון זה משמש 'כי ידיו', בלשון
 'דהא', ואין ידיו לשון יסורין, אלא כמו: 'כי יריב את ריבם מיד
 עושקיהם, כי יראה כי אולת יד וגו'." (לו) ואמר אי אלהימו,
 האויב יאמר: "אי אלהימו", של ישראל, כמו שאמר טיטוס הרשע
 כשגדד את הפרכת, כענין שנאמר: "ותרא אויבתי ותכסה בוששה,
 האומרה אלי איז ה' אלהיך." (טז) ראו עתה כי אני וגו', אז יגלה
 הקדוש ברוך הוא ישועתו ויאמר: "ראו עתה כי אני הוא",
 מאתי באת עליהם הרעה, ומאתי תבא עליהם הטובה. ואין מידי
 מצייל, מי שיציל אתכם מן הרעה אשר אביא עליכם: (טז) כי אשא
 אל שמים ידי, כמו 'כי נשאתי', תמיד אני משרה מקום שכינתי
 בשמים, כתרונמו. אפלו חלש למעלה וגבור למטה, אימת העליון
 על התחתון, וכל שכן שגבור מלמעלה וחלש מלמטה. ידי, מקום
 שכינתי, כמו "איש על ידו", והנה בידי להפרע מכסם, אבל אמרתי
 שחי אנכי לעולם, איני ממחר לפרע, לפי שיש לי שהות בדבר,
 כי אני חי לעולם, ובדורות אחרונים אני נפרע מהם, והיכולת בידי
 ליפרע מן המתים ומן החיים. מלך בשר ודם שהוא הולך למות,
 ממחר נקמתו ליפרע בחייו, כי שמה ימות הוא או אויבו, ונקמצא
 שלא ראה נקמתו ממנו, אבל אני חי לעולם ואם ימותו הם ואני
 נפרע בחייהם, אפרע במוותם: (מא) אם שונתי ברק חרבי, הרבה
 'אם' יש שאינם תלויים, כשאשנן ברק חרבי ותאחו במשפט ידי
 כו', כמו שפרשתי למעלה: (מד) הוא והושע בן-נון, שבת של
 דיתוגי היתה, נטלה רשות מה ונתנה לזה, העמיד לו משה מתרגמן
 ליהושע, שיהא דורש בחייו, כדי שלא יאמרו ישראל: 'בחי רבך
 לא היה לך להרים ראש'. ולמה קוראהו כאן 'הושע'? לאמר שלא
 זחה דעתו עליו, שאף על פי שנתנה לו גדלה, השפיל עצמו כאשר
 מתחלתו:

(מג) הרנינו גוים עמו, לאותו הזמן ישפחו העובדי כוכבים את
 ישראל: 'ראו מה שבחה של אמה זו שדבקו בהקדוש ברוך הוא
 בכל התלאות שעברו עליהם ולא ענבוהו, יודעים היו בטובו ובשבחו'.
 כי דם-עבדיו יקום, שפיקות דמיהם, כמשמעו. ונקם ישיב
 לצריו, על הגזל ועל החמס, כענין שנאמר: "מצרים לשמה תהיה,
 ואדום למדבר שממה מחמס בני יהודה", ואומר "מחמס אחיך יעקב
 וגו'". וכפר אדמתו עמו, ויפס אדמתו ועמו על הצרות שעברו
 עליהם, שעשה להם האויב. וכפר, לשון רצוי ופיס, כמו "אכפרה
 פניו", 'אנחיה לרגליה'. וכפר אדמתו, ומה היא אדמתו? עמו.
 כשעמו מתנחמים, ארצו מתנחמת, וכן הוא אומר: 'רצית ה' ארצך',
 במה רצית ארצך? "שבת שבות יעקב". בפנים אחרים היא נדרשת
 בספרי, ונחלקו בה רבי יהודה ורבי נחמיה, רבי יהודה דורש קלה
 כנגד ישראל, ורבי נחמיה דורש את קלה כנגד העובדי כוכבים,
 רבי יהודה דורשה כלפי ישראל: "אמרת אפאיהם", כמו שפרשתי
 עד "ולא ה' פעל כל זאת", "כי גוי אבד עצות המה", אבדו תורתו,
 שהיא להם עצה נכונה. "ואין בהם תבונה", להתבונן איכה ירדה
 אחד מן האמות אלף מהם אם לא כי צורם מקרבם, "כי לא כצורנו
 צורם", הכל כמו שפרשתי עד תכליתו. רבי נחמיה דורשה כלפי
 העובדי כוכבים: "כי גוי אבד עצות המה", כמו שפרשתי תחלה,
 עד "ואויבנו פלילים": (לב) כי מנפן סדם נפנפם, של העובדי
 כוכבים. ומשדמות עמורה וגו', ולא ישימו לבם לתלות הגדלה
 בי. ענבמו ענבירוש, הוא שאמר: "לולי כעס אויב אגור", על
 ישראל להרעילם ולהמריכם. לפיכך "אשכבל מרת למו", להלעיס
 אותם על מה שעשו לבני: (לג) חמת תנינים יינם, מוכן להשקותם
 על מה שעושים להם: (לד) כמס עפרי, אותו הכוס, שנאמר: "כי
 כוס ביד ה' וגו'." (לה) יצת תמוט רגלם, כענין שנאמר: "תרמסנה

אֶל-כָּל-יִשְׂרָאֵל: וְשִׁיעִי מֹשֶׁה, לְמַלְלָא ית כָּל-פִּתְגָמֵיָא הָאֵלִין, עִם כָּל-יִשְׂרָאֵל: מו' וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
 שִׁימוּ לְבַבְכֶּם לְכָל-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲנִי מַעֲדִיד בְּכֶם הַיּוֹם אֲשֶׁר
 תַּצִּיזוּ אֶת-בְּנֵיכֶם לְשִׁמּוֹר לַעֲשׂוֹת אֶת-כָּל-דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:
 וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים שִׁימוּ לְבַבְכֶּם לְכָל-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲנִי מַעֲדִיד בְּכֶם הַיּוֹם אֲשֶׁר תַּצִּיזוּ
 אֶת-בְּנֵיכֶם לְשִׁמּוֹר לַעֲשׂוֹת אֶת-כָּל-דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת: וַאֲמַר לְהוֹן שׁוּי לְכַכּוֹן,
 לְכָל-פִּתְגָמֵיָא, דִּי אָנָּא מִסְּהַד בְּכּוֹן יוֹמָא דִּין. דִּי תִפְקֹדְנוֹן ית בְּנִיכּוֹן, לְמִטְר לְמַעְבֵּד, ית כָּל-פִּתְגָמֵי אורִיתָא
 הָדָא: מו' כִּי לֹא-דָבַר יֶקֶךְ הוּא מִכֶּם כִּי-הוּא חֵיכֶם וּבְדָבַר הַזֶּה תֵּאָרִיכוּ
 יָמִים עַל-הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת-הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: כִּי
 לֹא-דָבַר יֶקֶךְ הוּא מִכֶּם כִּי-הוּא חֵיכֶם וּבְדָבַר הַזֶּה תֵּאָרִיכוּ יָמִים עַל-הָאָדָמָה אֲשֶׁר
 אַתֶּם עֹבְרִים אֶת-הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: אֲרִי, לֹא פִתְגָם רִיקָן הוּא מִנְכּוֹן, אֲרִי הוּא חֵיכּוֹן.
 וּבִפְתָגְמָא דִּדִּין, תּוֹרְכוֹן יוֹמִין עַל אֶרֶעָא, דִּי אַתּוֹן עֹבְרִין ית יַרְדֵּנָא תַּמָּן לְמִירְתָּהּ: מַפְטִיר מו' וַיְדַבֵּר
 יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר: וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בְּעֶצֶם
 הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר: וּמִלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה, בְּכָרֶן יוֹמָא דִּדִּין לְמִימֹר: מו' עֲלֶה אֶל-הָרֹהַר הָעֵבְרִים
 הַזֶּה הֲרִנְבוּ אֲשֶׁר בְּאַרְץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי יַרְחוֹ וּרְאֵה אֶת-אַרְצָן
 כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נָתַן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחֲזָהּ: עֲלֶה אֶל-הָרֹהַר הָעֵבְרִים הַזֶּה
 הֲרִנְבוּ אֲשֶׁר בְּאַרְץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי יַרְחוֹ וּרְאֵה אֶת-אַרְצָן כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נָתַן

רש"י

בְּנֵי דִּירוֹ אומרים: "בְּכָךְ וְכָךְ, אִם אֲנִי מְרַגְשִׁין בּוֹ, אֵין אֲנִי מְנִיחִין
 אוֹתוֹ לִיכְנֵס בְּתֵבָה, וְלֹא עוֹד אֵלָּא אֲנִי נוֹטְלִין כְּשִׁלִּין וְקִרְדָּמוֹת
 וּמִבְקָעִין אֶת הַתֵּבָה". אֲמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: 'הֲרִינִי מְכַנְסוֹ בְּחֻצֵּי
 הַיּוֹם, וְכָל מִי שֵׁשׁ בִּידוֹ כַּח לְמַחֲוֹת, יָבֹא וְיִמְחָה'. בְּמַצְרִים נֶאֱמַר:
 "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצִיא ה'", לְפִי שְׁהִי מְצָרִים אומרים: "בְּכָךְ
 וְכָךְ אִם אֲנִי מְרַגְשִׁין בְּהֶם, אֵין אֲנִי מְנִיחִין אוֹתָן לְצֵאתָ, וְלֹא עוֹד
 אֵלָּא אֲנִי נוֹטְלִין סִפּוֹת וְכָלִי זֶן וְהוֹרְגִין בָּהֶם". אֲמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ
 הוּא: 'הֲרִינִי מוֹצִיאָן בְּחֻצֵּי הַיּוֹם, וְכָל מִי שֵׁשׁ בִּידוֹ כַּח לְמַחֲוֹת,
 יָבֹא וְיִמְחָה'. אִף כֵּן בְּמִיתָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה נֶאֱמַר: "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה",
 לְפִי שְׁהִי יִשְׂרָאֵל אומרים: "בְּכָךְ וְכָךְ אִם אֲנִי מְרַגְשִׁין בּוֹ, אֵין אֲנִי
 מְנִיחִין אוֹתוֹ, אֲדָם שְׁהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְקִרְע לָנוּ אֶת הָעֵם, וְהוֹרִיד
 לָנוּ אֶת הַמָּן, וְהִגִּיד לָנוּ אֶת הַשְּׁלוֹ, וְהַעֲלָה לָנוּ אֶת הַבָּאָר, וְנָתַן
 לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה, אֵין אֲנִי מְנִיחִין אוֹתוֹ". אֲמַר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא:
 'הֲרִינִי מְכַנְסוֹ בְּחֻצֵּי הַיּוֹם וְכו'.

(מו) שִׁימוּ לְבַבְכֶּם, צְרִיךְ אָדָם שִׁהְיוּ עֵינָיו, וְאֶזְנוֹ וְלִבּוֹ מְכֻנָּסִים
 לְדָבָר תּוֹרָה, וְכֵן הוּא אומר: "כֵּן אֲדָם רָאָה בְּעֵינָיו וּבְאָזְנוֹ שָׁמַע
 וְשִׁים לִפֶּךָ וְגו'", וְהָרִי דְבָרִים קֵל וְחֹמֶר, וְמָה תְּכֵנִית הַבֵּית, שֶׁהוּא
 נִרְאָה לְעֵינַיִם וְנִמְדָד בְּקִנְיָה, צְרִיךְ אָדָם שִׁהְיוּ עֵינָיו וְאֶזְנוֹ וְלִבּוֹ
 מְכֻנָּס לְהִבִּי, דְּבָרֵי תּוֹרָה שֶׁהֵן כְּהִרְרִין הַתְּלִין בְּשַׁעֲרָה, עַל אַחַת
 כְּמָה וְכְמָה: (מו) כִּי לֹא-דָבַר יֶקֶךְ הוּא מִכֶּם, לֹא לְחֹנֶם אַתֶּם
 יִגְעִים בָּהּ, כִּי הִרְבֵּה שָׁכַר תְּלִי בָּהּ, "כִּי הוּא חֵיכֶם". דְּבָר אַחֵר:
 אֵין לָךְ דְּבָר רִיקָן בְּתוֹרָה שֶׁאִם תִּדְרָשְׁנוּ שְׁאִין בּוֹ מִתֵּן שָׁכַר, תִּדַּע
 לָךְ שֶׁכֵּן אֲמָרוּ חֲכָמִים: "וְאַחֲוֹת לוֹטָן תִּמְנַע, וְתִמְנַע הִיתָה פִּילְגֶשׁ
 וְגו'", לְפִי שֶׁאֲמָרָה: "אֵינִי פוֹדַי לְהִיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה, הַלּוּא וְאֶהְיָה
 פִּילְגֶשׁוֹ, וְכָל כֶּף לְמָה? לְהוֹדִיעַ שְׁבוּחַ שֶׁל אֲבֹרָהּ, שֶׁהִי שְׁלִטוֹנִים
 וּמְלָכִים מִתְּאֵוִים לִידְבָק בּוֹרְעוֹ: (מו) וַיְדַבֵּר ה' אֶל-מֹשֶׁה בְּעֶצֶם
 הַיּוֹם הַזֶּה, בְּגו' מְקוֹמוֹת נֶאֱמַר "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה": נֶאֱמַר בְּגוֹ
 "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה כֵּן נָתַן וְגו'", בְּמִדָּאִית אֲוִרוֹ שֶׁל יוֹם, לְפִי שֶׁהִי

לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחֲזָה: סק, לטורא דַּעֲבְרָאֵי הַדִּין טוֹרָא דְנָבוּ, דִּי בָאֲרַעָא דְמוֹאֲב, דִּי עַל אֲפִי יִרְחוֹ. וְחֲזִי יַת אֲרַעָא דְכְנַעַן, דִּי אָנָּא יְהֵב לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחֲסָנָא: ^נ וּמָת בְּהָרְ אֲשֶׁר אֶתְהַ עֲלָה שְׁמָה וְהֶאֱסָף אֶל-עַמּוּיָּךְ בְּאֶשְׁר־מֵת אֶהֱרֹן אַחִיךָ בְּהָרְ הַהוּר וַיֵּאֱסָף אֶל-עַמּוּיָּו: וּמָת בְּהָרְ אֲשֶׁר אֶתְהַ עֲלָה שְׁמָה וְהֶאֱסָף אֶל-עַמּוּיָּךְ בְּאֶשְׁר־מֵת אֶהֱרֹן אַחִיךָ בְּהָרְ הַהוּר וַיֵּאֱסָף אֶל-עַמּוּיָּו: וּמוֹת, בְּטוֹרָא דִּי אֶת סֶלֶק לְתַמְנָן, וְאַתְכְּנֵשׁ לְעַמּוּיָּךְ. כְּמָא דְמִית אֶהֱרֹן אַחֲוָךְ בְּהוּר טוֹרָא, וְאַתְכְּנִישׁ לְעַמּוּיָּךְ: ^{נא} עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִי-מְרִיבַת קֹדֶשׁ מִדְּבַר-צֶן עַל אֲשֶׁר לֹא-קִדְשִׁתֶּם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִי-מְרִיבַת קֹדֶשׁ מִדְּבַר-צֶן עַל אֲשֶׁר לֹא-קִדְשִׁתֶּם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: עַל דִּי שְׁקֵרְתוּן בְּמִימְרִי, בְּגוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּמִי מַצּוֹת רָקִים מִדְּבַר צֶן. עַל דִּי לֹא קִדְשִׁתוּן יְתִי, בְּגוֹ בְנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{נב} כִּי מִנְּגִיד תִּרְאֶה אֶת-הָאָרֶץ וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַנִּי נָתַן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: כִּי מִנְּגִיד תִּרְאֶה אֶת-הָאָרֶץ וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַנִּי נָתַן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: אֲרִי מִקְבֵּל תַּחֲזִי יַת אֲרַעָא. וּלְתַמְנָן לֹא תַעוּל, לְאֲרַעָא, דִּי אָנָּא יְהֵב לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

הפטרות האזינו

לאשכנזים

א תִּקְעוּ שׁוֹפָר בְּצִיּוֹן קֹדֶשׁ-שׁוֹצוֹם קְרָאוּ עֲצֵרָה: ^א אֶסְפוּ-עַם קִדְשׁוֹ קָהֵל קִבְּצוֹ זִקְנִים אֶסְפוּ עוֹלָלִים וַיּוֹנְקֵי שָׂדִים יֵצֵא חֵתָן מִחֲדָרוֹ וְכֻלָּה מִחֻפְתָּהּ: ^ב בֵּין הָאוּלָּם וְלִמְזוֹבָח יִכְבֹּל הַפְּהָנִים מִשְׁרָתִי יִהְיֶה וַיֹּאמְרוּ חֹסֶה יְהוָה עַל-עַמּוּךְ וְאַל-תִּתֵּן נַחֲלֶתְךָ לְחִרְפָּה לְמַשְׁלָבָם גּוֹיִם לָמָּה יֹאמְרוּ בְּעַמִּים אֵיזָה אֱלֹהֵיהֶם: ^ג וַיִּקְנֵא יְהוָה לְאָרְצוֹ וַיַּחֲמַל עַל-עַמּוּ: ^ד וַיַּעַן יְהוָה וַיֹּאמֶר לְעַמּוֹ הִנְנִי שֹׁלַח לָכֶם אֶת-הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר וּשְׁבַעְתֶּם אֹתוֹ וְלֹא-אֶתֵּן אֶתְכֶם עוֹד חִרְפָּה בְּגוֹיִם: ^ה וְאֶת-הַצֹּפוֹנִי אֲרַחֵק מֵעֲלֵיכֶם וְהַדְּחִיתִיו אֶל-אָרֶץ צִיָּה וְשָׁמָּה אֶת-פָּנָיו

רש"י

לָכֶם: "וְדַבַּרְתֶּם אֶל הַסֵּלַע", וְהֵם הַכּוֹהֵנִים, וְהַצִּיּוֹנִיִּם לְהַכּוֹתוֹ פְּעָמִים, וְאֵלּוּ דִּבְרוּ עִמּוֹ וְנָתַן מִימָיו בְּלֹא הַקָּאָה, הִיָּה מִתְקַדֵּשׁ שֵׁם שְׁמִים, שְׁהִיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים: 'זֶמֶה הַסֵּלַע הַזֶּה שְׂאִינוּ לְשָׁכֵר וְלֹא לְפִרְעָנוֹת, אִם זָכָה אֵין לוֹ מִתֵּן שָׁכֵר, וְאִם חָטָא אֵינוּ לוֹקֶה, כִּד מְקִים מַצּוֹת בּוֹרָאוֹ, אֲנִי לֹא כָל שִׁכְנִי': (נא) כִּי מִנְּגִיד, מִרְחוֹק. תִּרְאֶה וְגו', כִּי אִם לֹא תִרְאֶה עֲקֹשׁ, תִּרְאֶה עוֹד בְּחִיָּד. וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא, כִּי יִדְעִתִּי כִּי תִבְיָהּ הִיא לָךְ, עַל כֵּן אֲנִי אוֹמֵר לָךְ: 'עֲלֶה וְרֹאֵה':

(ג) בְּאֶשְׁר־מֵת אֶהֱרֹן אַחִיךָ, בְּאוֹתָהּ מִיתָה שְׂרָאִית וְחֻמְדָּת אוֹתָהּ, שֶׁהַפְּשִׁיט מֹשֶׁה אֶת אֶהֱרֹן בְּגַד רֹאשׁוֹן וְהִלְבִּישׁוֹ לְאֶלְעָזָר, וְכֵן שָׁנִי וְכֵן שְׁלִישִׁי, וְרָאָה בְּגוֹ בְּכַבּוּדוֹ. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: 'אֶהֱרֹן אַחִי, עֲלֶה לְמִטָּה' וְעֲלָה, 'פֶּשֶׁט יָדֶיךָ' וּפֶשֶׁט, 'פֶּשֶׁט רַגְלֶיךָ' וּפֶשֶׁט, 'עֲצָם צִיָּנִיד' וְעֲצָם, 'קִמְצֵן פִּיד' וְקִמְצֵן, וְהִלֵּךְ לוֹ. אָמַר מֹשֶׁה אֲשֶׁרִי מִי שְׁמַת בְּמִיתָה זוֹ: (נא) עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי, גְּרַמְתֶּם לְמַעַל בִּי. עַל אֲשֶׁר לֹא-קִדְשִׁתֶּם אוֹתִי, גְּרַמְתֶּם לִי שְׁלֹא אֶתְקַדֵּשׁ, אֲמַרְתִּי

אֶל הַיָּם הַקְדַּמְנִי וְסִפּוֹ אֱלֹהִים הַאֲחֵרוֹן וְעָלָה בְּאִשׁוֹ וְתַעַל צַחַנְתּוֹ כִּי הִגְדִּיל
לַעֲשׂוֹת: אֶל־תִּירָאִי אֲדָמָה גִּילִי וּשְׂמַחִי כִּי־הִגְדִּיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת: ה אֶל־תִּירָאוּ בְּהִמּוֹת
שָׂדֵי כִּי דִשְׂאוּ נְאוֹת מְדַבֵּר כִּי־עַל נִשְׂא פְּרִיֹו תֵּאֲנֶה וּגְפֹן נָתַנוּ חִילָם: ט וּבְנֵי צִיּוֹן גִּילוּ
וּשְׂמֹחוּ בִּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם כִּי־נָתַן לָכֶם אֶת הַמּוֹרָה לַצִּדְקָה וַיֹּרֶד לָכֶם גֶּשֶׁם מוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ
בְּרֹאשׁוֹן: י וּמִלֵּאוֹ הַגְּרָנוֹת בָּרַ וְהַשִּׁיקוּ הַיָּקְבִים תִּירוֹשׁ וַיִּצְהַר: יא וּשְׁלַמְתִּי לָכֶם אֶת־הַשָּׁנִים
אֲשֶׁר אָכַל הָאֶרֶץ הַיָּלֵק וְהַחֲסִיל וְהַגֹּם חִילֵי הַגְּדֹל אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּי בָכֶם: יב וְאֶכְלֶתֶם
אֶכּוֹל וְשָׂבֹעַ וְהִלַּלְתֶּם אֶת־שֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְלִיא וּלְאִי־כֹשׁ
עַמִּי לְעוֹלָם: יג וַיִּדְעוּתָם כִּי בִקְרֵב יִשְׂרָאֵל אָנִי וְאֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְאִין עוֹד וּלְאִי־כֹשׁ
עַמִּי לְעוֹלָם:

הפטרות האזינו כמנהג הספרדים

בשמואל ב פרק כב

א וַיִּדְבֹּר דָּוִד לַיהוָה אֶת־דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַצֵּלִל יְהוָה אֹתוֹ מִכַּף כָּל־אֹיְבָיו וּמִכַּף
שָׂאוֹל: ב וַיֹּאמֶר יְהוָה סִלְעִי וּמִצַּדִּיתִי וּמִפִּלְטֵי־לִי: ג אֱלֹהֵי צוּרִי אֲחִסֶּה־בּוֹ מִגֹּנִי וְקֶרֶן יִשְׁעִי
מִשְׁגָּבִי וּמִגֹּנִי מִשְׁעִי מִחֲמַס תִּשְׁעֵנִי: ד מִהַלֵּל אֶקְרָא וּמֵאֵיבֵי אֹיְשָׁע: ה כִּי אֶפְפָּנִי
מִשְׁפְּרֵי־מוֹת נַחֲלִי בְּלִיעַל יִבְעֵתֵנִי: ו חֲבַלִּי שָׂאוֹל סָבָנִי קֹדְמִנִי מִקְשֵׁי־מוֹת: ז בְּצַר־לִי אֶקְרָא
יְהוָה וְאֶל־אֱלֹהֵי אֶקְרָא וַיִּשְׁמַע מֵהִיכָלֹו קוֹלִי וַיִּשְׁעֵתִי בְּאֲזִינוֹ: ח (כ' ותגש קרי) וַיִּתְנַעַשׁ
וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגְּזוּ וַיִּתְנַעַשׁוּ כִּי־חָרָה לוֹ: ט עָלָה עֶשֶׂן בְּאִפּוֹ וְאִשׁ מִפִּי
תֹאכֵל גַּחֲלִים בָּעֵרוֹ מִמָּוֶה: י וַיֵּט שָׁמַיִם וַיִּרֶד וַעֲרַפֵּל תַּחַת רַגְלָיו: יא וַיִּרְכַּב עַל־כְּרוֹב וַיַּעֲף
וַיֵּרָא עַל־כְּנַפֵּי־רוּחַ: יב וַיֵּשֶׁת חֶשֶׁךְ סָבִיבֵתִי סָבּוֹת חֲשֵׁר־תַּמִּים עָבִי שְׁחָקִים: יג מִנְּהָ נִגְדוּ
בָּעֵרוֹ גַּחֲלֵי־אֵשׁ: יד יִרְעַם מוֹן־שָׁמַיִם יְהוָה וְעִלְיוֹן יִתֵּן קוֹלוֹ: טו וַיִּשְׁלַח חֲצִים וַיַּפִּיצֵם בְּרֶק
(כ' ויהם קרי) וַיִּהָם: טז וַיִּרְאוּ אֶפְקֵי יָם וַיָּגְלוּ מִסְּדוֹת תְּבַל בְּנִעֲרַת יְהוָה מִנִּשְׁמַת רוּחַ
אָפּוֹ: טז וַיִּשְׁלַח מִמָּרוֹם יִקְחֵנִי יְמִשְׁנִי מִמֵּי־רַבִּים: יז וַיִּצִּילֵנִי מֵאֵיבֵי עֹז מִשְׁנָאִי כִּי אֲמָצוּ
מִמֶּנִּי: יח יִקְדַּמְנִי בַּיּוֹם אֵידי וַיְהִי יְהוָה מִשְׁעֵן לִי: יט וַיֵּצֵא לְמַרְחָב אֹתִי יְחִלְצֵנִי כִּי־חָפֵן
כִּי: כ וַיִּגְמְלֵנִי יְהוָה בְּצַדִּיקָתִי כִּכֹּר יְדִי יֵשִׁיב לִי: כא כִּי שִׁמְרָתִי דָּרְכִי יְהוָה וְלֹא רִשְׁעָתִי
מֵאֱלֹהִי: כב כִּי כָל־ (כ' משפטו קרי) מִשְׁפָּטָיו לִנְגְּדִי וַחֲקָתִי לֹא־אֲסוּר מִמֶּנִּה: כג וְאַהֲבִיהַ תָּמִים
לוֹ וְאַשְׁתַּמְרָה מַעֲוִנִי: כד וַיֵּשֶׁב יְהוָה לִי בְּצַדִּיקָתִי כִּכֹּרִי לִנְגְּדִי עֵינָיו: כה עַם־חֲסִיד תִּתְחַסֵּד
עַם־גִּבּוֹר תָּמִים תִּתַּמֵּם: כו עַם־נָכָר תִּתְכַּבֵּר וְעַם־עַקֵּשׁ תִּתְפַּל: כז וְאַתָּה־עַם עָנִי תוֹשִׁיעַ וְעֵינֶיךָ
עַל־רַמִּים תִּשְׁפִּיל: כח כִּי־אַתָּה גִּירִי יְהוָה וַיְהִיהַ יְגִיָּה חֲשָׁפִי: כט כִּי בָכָה אֲרוּץ גְּדוֹד בְּאֱלֹהֵי
אֲדֹלֶג־שׁוֹר: ל הָאֵל תָּמִים דִּרְכּוֹ אִמְרַת יְהוָה צְרוּפָה מִגֵּן הוּא לְכָל הַחֲסִים בּוֹ: לא כִּי
מִי־אֵל מִבְּלַעֲדִי יְהוָה וּמִי צוֹר מִבְּלַעֲדִי אֱלֹהֵינוּ: לב הָאֵל מַעֲוִי חֵיל וַיִּתֵּר תָּמִים (כ' דרכו
קרי) דְּרָכֵי: לג מִשְׁנֶה (כ' רגליו קרי) רַגְלֵי כְּאֵילוֹת וְעַל־בִּמְתִּי יַעֲמִידֵנִי: לד מִלִּמְדִי יְדִי לְמַלְחָמָה
וְנַחַת קִשְׁת־נַּחוּשָׁה וְרֵעָתִי: לה וַתֵּתֵן לִי מִגֵּן יִשְׁעֶךָ וַעֲנִתְךָ תִּרְבֵּנִי: לו תִּרְחִיב צַעֲדִי תַחְתָּנִי
וְלֹא מַעֲדוֹ קִרְסָלִי: לו אֲרִדְפָה אֹיְבֵי וְאַשְׁמִידֵם וְלֹא אֲשׁוּב עַד־פְּלוֹתָם: לז וְאֶכְלֶם וְאֶמְחָצֶם

וְלֹא יְקוּמוּן וַיִּפְּלוּ תַּחַת רַגְלֵי: ^ל וַתִּזְרְנוּ חֵיל לְמַלְחָמָה תְּכַרֵּעַ קָמִי תַּחְתָּנִי: ^מ וְאֵיכִי תַתָּה לִי עֶרֶף מִשְׁנָאִי וְאַצְמִיתִם: ^{מא} יִשְׁעוּ וְאֵין מִשְׁעַי אֶל־יְהוָה וְלֹא עָנָם: ^{מב} וְאַשְׁחַקֵם כַּעֲפָר אֶרֶץ כְּמִיטֵי־חֻצוֹת אֲדָקֵם אֶרְקָעֵם: ^{מג} וַתִּפְּלִמֵּנִי מְרִיבִי עִמִּי תִשְׁמַרְנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עִם לֹא־יִדְעֵתִי יַעֲבֹדֵנִי: ^{מד} בְּנִי נָכַר יִתְכַּחֲשׁוּ־לִי לִשְׁמוֹעַ אֲזֵן יִשְׁמְעוּ לִי: ^{מה} בְּנִי נָכַר יִפְּלוּ וַיִּחַגְּרוּ מִמִּסְגְּרוֹתֵם: ^{מו} חֵי יְהוָה וּבְרוּךְ צוּרִי וַיִּדֹם אֱלֹהֵי צוּר יִשְׁעֵי: ^{מו} הֶאֱלֵל הַנֶּתָן נִקְמָת לִי וּמְרִיד עַמִּים תַּחְתָּנִי: ^{מז} וּמוֹצִיאִי מֵאֵיכִי וּמִקְמִי תְרוֹמָמֵנִי מֵאִישׁ חֲמָסִים תַּצִּילֵנִי: ^{מח} עַל־כֵּן אֲוִדָּה יְהוָה בְּגוֹיִם וְלִשְׁמֹךְ אֲזַמֵּר: ^נ (כ' מגדיל קרי) מַגְדִּיל יִשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ וַעֲשֵׂה־חֶסֶד לְמַשִּׁיחוֹ לְדוֹד וּלְזֹרְעוֹ עַד־עוֹלָם:

פרשת וזאת הברכה

לג. וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי מוֹתוֹ: וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי מוֹתוֹ: וְדָא בְרַכְתָּא, דִּי בְרִיךְ מֹשֶׁה נְבִיא דִּי יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, קִדְּם מוֹתָה: ^ז וַיֹּאמֶר יְהוָה מִסִּינִי בְּאֶרֶץ מִדְבָּר מִשְׁעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מִהַר פָּאֲרֹן וְאַתָּה מִרְבַּבֶּת קֹדֶשׁ מִימִינוֹ ^{אשדת} אִשׁ דָּת לָמוֹ: וַיֹּאמֶר יְהוָה מִסִּינִי מִלְרַע בְּאֶרֶץ מִדְבָּר מִשְׁעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מִהַר פָּאֲרֹן וְאַתָּה מִרְבַּבֶּת קֹדֶשׁ מִימִינוֹ ^{אשדת} אִשׁ דָּת לָמוֹ: וַאֲמַר, יִי, מִסִּינִי אֲתַגְּלִי וְזֶהוּר יִקְרָה מִשְׁעִיר אֲתַחֲזִי לְנָא, אֲתַגְּלִי בְּגִבּוֹרְתָהּ מִטּוּרָא דְפָאֲרֹן, וְעַמָּה רַבְּבַת קִדִּישִׁין. כְּתַב יְמִינָהּ, מִגּוֹ אֲשֶׁתָּא אֲוִרִיתָא יְהִב לְנָא: ^ז אֶף חֲבִב עַמִּים כָּל־קֹדְשָׁיו בִּידָךְ וְהֵם תִּכּוּ לְרַגְלֶךְ יֵשָׁא מִדְּבַרְתִּיךְ: אֶף חֲבִב עַמִּים כָּל־קֹדְשָׁיו בִּידָךְ וְהֵם תִּכּוּ לְרַגְלֶךְ

רש"י

אחר: "אש דת", כתרוממו, שנתנה להם מתוך האש: (ג) אף חבב עמים, גם חבה ותרבה חבב את השבטים, כל אחד ואחד קרוי 'עם', שהרי בנימין לבדו היה עתיד להולד כשארם הקדוש ברוך הוא, ליעקב: "גוי וקהל גוים יהיה ממך". כִּלְקֹדְשָׁיו בִּידָךְ, נפשות הצדיקים גנוזות אלו, כענין שנאמר: "והיה נפש אדני צרוּרה בצורו החיים את ה' אלהיו". וְהֵם תִּכּוּ לְרַגְלֶךְ, והם ראויים לך, שהרי תכּוּ עֲצֵמָן לְתוֹךְ תַּחְתִּית הָהָר לְרַגְלֶךְ, בְּסִינִי. תכּוּ לשון פעלה, התוכּוּ לְתוֹךְ מְרִגְלוֹתֶיךָ. יֵשָׁא מִדְּבַרְתִּיךְ, נשאו עליהם על תורתך. מִדְּבַרְתִּיךְ, הַמִּי"ם בו קרוב לִסְדֵּר, כמו: 'וישמע את הקול מדבר אליו', 'ואשמע קול מדבר אליו', כמו 'מתדבר אליו', אף זה "מדברתך", מה שהיית מדבר להשמיעני לאמר להם. טיטו' פליזור"ש פלצ"ו (זיך בעשפרעכען, זיך אויפריידען). ואונקלוס תרגם שהיו נוסעים על פי דברך, והמ"ם בו שמוש, משמשת לשון

(א) וְזֹאת הַבְּרָכָה, לפני מותו, סמוך למיתתו שאם לא עכשו, אימתי?: (ב) וַיֹּאמֶר ה' מִסִּינִי בְּאֶרֶץ מִדְבָּר, פתח תחלה בשבחו של מקום, ואחר כך פתח בצרכיהם של ישראל, ובשבח שפתח בו יש בו הנזכרת זכות לישראל. וְכָל זֶה דָּרָךְ רָצוֹן הוּא, כלומר כדאי הם אלו שתחול עליהם ברכה. מִסִּינִי בְּאֶרֶץ מִדְבָּר, יצא לקראתם כשבאו להתיצב בתחתית ההר, כחתן היוצא להקביל פני כלה, שנאמר: "לקראת האלהים", למדנו שיצא כנגדם. וְזֶרַח מִשְׁעִיר לָמוֹ, שפתח לבני שעיר שיקבלו את התורה, ולא רצו. הוֹפִיעַ, להם. מִהַר פָּאֲרֹן, שקלך שם ופתח לבני ישמעאל שיקבלוה, ולא רצו. וְאַתָּה, לישראל. מִרְבַּבֶּת קֹדֶשׁ, ועמו מקצת רבבות מלאכי קדש ולא כלם, ולא רבם, ולא כדרך בשר ודם שמראה כל כבוד עשרו ותפארתו ביום חתן. אִשׁ דָּת, שהייתה כתובה מאז לפניו באש שהורה על גבי אש לבנה, נתן להם בלוחות כתב יד ימינו. דָּבַר

יֵשָׁא מִדְּבַר־תִּיךְ: אף חביבונן לשבטיא, כל-קדישוהי בית ישראל בגבורא אפקנזון ממצרים. ואנזון מדברין תחות עננה, נטלין על מימיה: ^ז תורה צוה-לנו משה מורשה קהלת יעקב: תורה צוה-לנו משה מורשה קהלת יעקב: אורייתא יתב לנא משה, מסרה ירתא לכנשת יעקב: ^ח ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל: ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם שבטי ישראל: והנה בישראל מלכא, באתכנשות רישי עמא, כחדא שבטיא דישראל: ^ו יחי ראובן ואל-ימת ויהי מתיו מספר: יחי ראובן ואל-ימת ויהי מתיו מספר: יחי ראובן לחיי עלמא ומותא תנינא לא ימות, ויקבלון בנוהי אחסנתהון במניניהון: ^ז וזאת ליהודה ויאמר שמע יהוה קול יהודה ואל-עמו תביאנו ידיו רב לו ועזר מצריו תהיה: וזאת ליהודה ויאמר שמע יהוה קול יהודה ואל-עמו תביאנו ידיו רב לו ועזר מצריו תהיה: ודא ליהודה ואמר, קבל יי צלותה דיהודה במפקה לאגחא קרבא, ולעמה תתיכנה לשלם. ידוהי יעבדן לה פרענותא בסנאוהי, וסעיד מבעלי דכביה הוי לה: שני ^ה וללוי אמר תמיד ואוריד לאיש חסידך אשר נסיתו במסה תריבהו על-מי מריבה: וללוי אמר תמיד ואוריד לאיש חסידך אשר נסיתו במסה תריבהו על-מי מריבה: וללוי אמר,

רש"י

ישראל במדבר, היו עצמות יהודה מתגלגלין בארון מפני גדוה שקבל עליו, שנאמר: "וחסאתי לאבי כל הימים", אמר משה: מי גרם לראובן שיודה? יהודה וכו'. "שמע ה' קול יהודה, תפלת דוד, ושלמה, ואסא מפני הכושים, ויהושפט מפני העמונים וחזקיה מפני סנחריב. ואל-עמו תביאנו, לשלום מפני המלחמה (ספרים אחרים: מן המלחמה). ידיו רב לו, יריבו ריבו וינקמו נקמתו. ועזר מצריו תהיה, על יהושפט התפלל, על מלחמות רמות גלעד: "ויזעק יהושפט", וה' צורו. דבר אחר: "שמע ה' קול יהודה", כאן רמז ברכה לשמעון מתוך ברכותיו של יהודה. ואף כשחלקו ארץ ישראל, נטל שמעון מתוך גורלו של יהודה, שנאמר: "מחבל בני יהודה נחלת בני שמעון". (ומפני מה לא יחד לו ברכה בפני עצמו? שהיה בלבו עליו על מה שעשה בשטים, כך כתוב באגדת תהלים): (ח) וללוי אמר, ועל לוי אמר. תמיד ואוריד, כלפי שכינה הוא מדבר. אשר נסיתו במסה, שלא נתלוננו עם שאר המלינים. תריבהו וגו', כתרגומו, דבר אחר: "תריבהו", על מי מריבה, נסתקפת לו לבא בעלילה, אם משה אמר: "שמעו נא המורים", אהרן ומרים מה עשו?

מן. דבר אחר: "אף חבב עמים", אף בשעת חבתן של האמות שהראית להם פנים שוחקות, ומסרת את ישראל בידם. כל-קדישו בידך, כל צדיקתם וטוביהם דבקו בך ולא משו מאחריך, ואמה שומרם. והם תבו לרגלך, והם מתמצעים ומתכנסים לתחת צלך. ישא מדבר-תריך, מקבלין גזרותיך ודעותיך בשמחה, ואלה דבריהם: (ו) תורה, אשר צוה לנו משה, מורשה היא לקהלת יעקב, אחנוניה ולא נצרכנה: (ח) ויהי, הקדוש ברוך הוא. בישרון מלך, תמיד על מלכותו עליהם. בהתאסף, בכל התאסף ראשי חשבון אסיפתם. ראשי, כמו "כי תשא את ראש", ראיון אלו שאברכם. דבר אחר: "בהתאסף", כמו בהתאספם יחד, באגדה אחת ושלום ביניהם הוא מלכם, ולא כשיש מחלוקת ביניהם: (ו) יחי ראובן, בעולם הזה. ואל-ימת, לעולם הבא, שלא יזכר לו מעשה בלחה. ויהי מתיו מספר, גמנין במנין שאר אחיו, דגמא היא זו כענין שנאמר: "וישכב את בלחה, ויהיו בני יעקב שנים עשר", שלא יצא מן המנין: (ח) וזאת ליהודה, סמך יהודה לראובן, מפני ששניהם הודו על קלקול שבדם, שנאמר: "אשר חכמים גידו וגו', להם לבדם וגו'" ולא עבר זר בתוכם", ועוד פרשו רבותינו שכל מ' שנה שהיו

תמציא ואורי'א אלכשתא לגבר דאשתכח חסיד קדמך. די נסיתוהי בנסתא והוה שלים, בחנתוהי על מי מצותא ואשתכח מהימן: ^ט האמר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת-אחיו לא הפיר ואת-בניו לא ידע כי שמרו אמרתך ובכיתך ינצרו: האמר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת-אחיו לא הפיר ואת-בניו לא ידע כי שמרו אמרתך ובכיתך ינצרו: דעל אבוהי ועל אמה לא רחם כד חבו מן דינא, ואפי אחוהי ובנוהי לא נסיב. ארי נטרו מטרת מימרך, וקימך לא אשניאו: ^י יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל ישימו קטורה באפך וכליל על-מזבחך: יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל ישימו קטורה באפך וכליל על-מזבחך: כשרין אלין דילפון דינך ליעקב, ואוריתך לישראל. ישוון קטרת בוסמין קדמך, וגמיר לרענא על מדבךך: ^{יא} בךך יהוה חילו ופעל ידיו תרצה מחץ מתנים קמיו ומשנאיו מן-יקומיו: בךך יהוה חילו ופעל ידיו תרצה מחץ מתנים קמיו ומשנאיו מן-יקומיו: בךך יי נכסוהי, וקרפן ידוהי תקבל ברענא. תבר חרצא דשנאוהי ודבעלי דבכוהי, דלא יקומון: ^{יב} לבנימן אמר ידיד יהוה יפסיק מעט ישכן לבטח עליו חפף עליו כל-היום ובין כתפיו שכן: לבנימן אמר ידיד יהוה יפסיק מעט ישכן לבטח עליו חפף עליו כל-היום ובין כתפיו שכן: לבנימן אמר, רחימא די, ישרי לרחצן עלוהי. יהי מגן עלוהי פל-יומא, ובארעה תשרי שכנינתא: שלישי ^{יג} וליוסף אמר מברכת יהוה ארצו ממגד שמים מפל

רש"י

רבבות. לךך נאמר: "בךך ה' חילו ופעל ידיו תרצה". ומשנאיו מן-יקומיו, מחץ קמיו ומשנאיו מהיות להם תקומה: (יב) לבנימן אמר, לפי שבכרת לוי בעבודת הקרבנות ושל בנימין בבגד בית המקדש בחלקו, סמכן זה לזה, וסמך יוסף אחרי שאף הוא משכן שילה היה בניו בחלקו, שנאמר: "וימאס באהל יוסף וגו'", ולפי שבית עולמים חביב משילה, לךך הקדים בנימין ליוסף. חפף עליו, מכסה אותו ומגן עליו. כל-היום, לעולם. משנבחרה ירושלים, לא שרתה שכינה במקום אחר. ובין כתפיו שכן, בגבה ארצו היה בית המקדש בניו, אלא שנמוך כ"ג אמה מעין עיסם, ושם היה דעתו של דוד לבנותו, כדאיתא בשחיטת קדשים: 'אמרי נחתי ביה פורתא', משום דכתיב: 'ובין כתפיו שכן', אין לך נאה בשור יותר מכתפיו: (יג) מברכת ה' ארצו, שלא היתה בנחלת השבטים ארץ מלאה כל טוב כארצו של יוסף. ממגד, לשון עדנים ומתק.

(ט) האמר לאביו ולאמו לא ראיתיו, כשחטאו בעגל ואמרת: "מי לה' אלי", נאספו אלי כל בני לוי, וצויתם להרג את אבי אמו והוא מישאל, או את אחיו מאמו, או בן בתו, וכן עשו. ואי אפשר לפרש אביו ממש, ואחיו מאביו, וכן בניו ממש, שהרי לויים הם ומשבת לוי לא חטא אחד מהם, שנאמר: "כל בני לוי". כי שמרו אמרתך, לא יהיה לך אלהים אחרים. ובכיתך ינצרו, ברית מילה, שאותם שנוולדו במדבר של ישראל לא מלו את בניהם, והם היו מולין ומלין את בניהם (ספרים אחרים: אותם שנוולדו במדבר, שישאל לא מלו את בניהם, והם היו מולין: (י) יורו משפטיך, ראויין אלו לךך. וכליל, עולה: (יא) מחץ מתנים קמיו, מחץ קמיו מכת מתנים, כענין שנאמר: "ומתניהם תמיד המעד", ועל המעוררין על ההנהגה אמר כן. דבר אחר: ראה שעתידין חשמונאי ובניו להלחם עם עובדי כוכבים, והתפלל עליהם, לפי שהיו מועטים: "ב בני חשמונאי ואלעזר כנגד כמה

וּמִתְהוֹם רִבְצַת תַּחַת: וְלְיוֹסֵף אָמַר מְבִרַכֶּת יְהוָה אֶרְצוֹ מִמֶּגֶד שָׁמַיִם מְטֹל
 וּמִתְהוֹם רִבְצַת תַּחַת: וְלְיוֹסֵף אָמַר, מְבִרַכָּא מִן קָדָם יְיָ אֶרְעָה. עֲבָדָא מְגִדְנִין מִטְּלָא דְשָׁמַיָא מְלַעְלָא,
 וּמִמְבוּעֵי עֵינָן וְתַהוֹמִין דְּנִגְדָן מִמַּעַמְקֵי אֶרְעָא מְלָרַע: ^י וּמִמֶּגֶד תְּבוּאוֹת שָׁמַיִם וּמִמֶּגֶד
 גְּרֵשׁ יְרֵחִים: וּמִמֶּגֶד תְּבוּאוֹת שָׁמַיִם וּמִמֶּגֶד גְּרֵשׁ יְרֵחִים: וְעֲבָדָא מְגִדְנִין וְעַלְלָן מִיבּוּל
 שָׁמַיָא, וְעֲבָדָא מְגִדְנִין מְרִישׁ יְרַח בִּירַח: ^{טו} וּמִרְאֵשׁ הָרִי־קָדָם וּמִמֶּגֶד גְּבָעוֹת
 עוֹלָם: וּמִרְאֵשׁ הָרִי־קָדָם וּמִמֶּגֶד גְּבָעוֹת עוֹלָם: וּמְרִישׁ טוּרִיא בְּפִירִיא, וּמִטּוֹב רִמֶּן דְּלֹא
 פִּסְקוֹן: ^{טז} וּמִמֶּגֶד אֶרֶץ וּמִלְאָה וּרְצוֹן שְׁכֵנֵי סִנֵּה תְּבוּאוֹתָהּ לְרֹאשׁ יוֹסֵף
 וּלְקִדְקֹד נְזִיר אַחֲיוֹ: וּמִמֶּגֶד אֶרֶץ וּמִלְאָה וּרְצוֹן שְׁכֵנֵי סִנֵּה תְּבוּאוֹתָהּ לְרֹאשׁ
 יוֹסֵף וּלְקִדְקֹד נְזִיר אַחֲיוֹ: וּמִטּוֹב אֶרְעָא וּמִלְאָה, רַעֲי לֹה דְשִׁכְיִנְתָּה בְּשָׁמַיָא וְעַל מִשָּׁה אֲתַגְלִי
 בְּאַסְנָא. יִיתּוֹן כָּל־אֲלִין לְרִישָׁא דְיוֹסֵף, וּלְגַבְרָא פְּרִישָׁא דְאַחוּהִי: ^{יז} בְּכוֹר שׁוּרֹו הָדָר לֹו וְקִרְנֵי
 רֵאֵם קִרְנֵי בָהֶם עַמִּים יִנְגַּח יַחֲדוֹ אֶפְסִי־אַרְץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרִים
 וְהֵם אֲלִפֵּי מְנַשֶּׁה: בְּכוֹר שׁוּרֹו הָדָר לֹו וְקִרְנֵי רֵאֵם קִרְנֵי בָהֶם עַמִּים יִנְגַּח
 יַחֲדוֹ אֶפְסִי־אַרְץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרִים וְהֵם אֲלִפֵּי מְנַשֶּׁה: רַבָּא דְכְּנָהִי זִינָא לֹה, וּגְבּוּרָן
 אֲתַעְבִּידָא לֹה מִקְדָּם דְּתַקְפָּא וְרוּמָא דִּילָה, בְּגַבְרִתָּה עֲמִמָּא יִקְטֹל כְּחָדָא עַד סִיפֵי אֶרְעָא. וְאַנּוֹן רִבְכָּתָא
 דְּבֵית אֶפְרִים, וְאַנּוֹן אֲלִפֵּי דְבֵית מְנַשֶּׁה: רַבִּיעִי ^{יח} וְלִזְבוּלָן אָמַר שְׁמַח זְבוּלָן בְּצִאתָךְ

רש"י

אָבֵל רֵאֵם קִרְנֵי נְאוֹת וְאִין כְּחוֹ קֶשֶׁה, נִתָּן לִיהוֹשֻׁעַ כְּחוֹ שֹׁר, וְיוֹסֵף קִרְנֵי רֵאֵם. אֶפְסִי־אַרְץ, שְׁלִשִׁים וָאֶחָד מְלָכִים, אֲפֻשֶׁר שְׂכָלָם
 מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל הָיוּ? אֵלָּא אִין לֹךְ כָּל מֶלֶךְ וְשִׁלְטוֹן, שְׁלֵא קִנָּה לֹו
 פְּלִטְרִין וְאַחוּזָה בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, שְׁחִשׁוּבָה לְכָלָם הִיא, שְׁנֶאֱמַר: "נִחַלֹת
 צְבִי צְבָאוֹת גּוֹיִם". וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרִים, אוֹתָם הַמְּנַגְחִים הֵם
 הָרִבְבוֹת שֶׁהָרָג יְהוֹשֻׁעַ שָׁבָא מֵאַפְרַיִם. וְהֵם אֲלִפֵּי מְנַשֶּׁה, הֵם
 הָאֲלִפִּים שֶׁהָרָג גִּדְעוֹן בְּמִדְיָן, שְׁנֶאֱמַר: "וְזָבַח וְצִלְמְנָע בְּקֶרֶךְ גּוֹ":
 (יח) וְלִזְבוּלָן אָמַר, אֵלֹו ה' שְׂבָכִים שְׁבָכָה בְּאַחוּזָה: זְבוּלָן גִּדְ וְדָן
 וּנְפִתְלִי וְאַשֶׁר, כָּפַל שְׁמוֹתֵיהֶם לְחֻקָּם וְלַהֲגָבִירִים, לְפִי שְׁהָיוּ חֲלָשִׁים
 שְׁבָכָל הַשְּׂבָכִים, הֵם הֵם שְׁהוּלִיד יוֹסֵף לִפְנֵי פֶרַע, שְׁנֶאֱמַר: "וּמִקְצָה
 אַחֲיוֹ לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים", לְפִי שְׁהָיוּ גְּרָאִים חֲלָשִׁים וְלֹא יָשִׁים
 אוֹתָם לֹו שְׂרֵי מִלְחָמָתוֹ. שְׁמַח זְבוּלָן בְּצִאתָךְ וְיִשְׁשָׁכָר פֶּאֶה־לִּיד,
 זְבוּלָן וְיִשְׁשָׁכָר עָשׂוּ שְׁתַּפּוֹת: "זְבוּלָן לְחוּף יָמִים יִשְׁכֵּן", וְיִזְעָא
 לְפִרְקַמְטִיא בְּסִפְיָתָא וּמִשְׁתַּכֵּר וְנוֹתֵן לְחוּף פִּי שֶׁל יִשְׁשָׁכָר, וְהֵם
 יוֹשְׁבִים וְעוֹסְקִים בְּתוֹרָה. לְפִיכָךְ הַקָּדִים זְבוּלָן וְיִשְׁשָׁכָר, שְׁתוֹרְתוֹ
 שֶׁל יִשְׁשָׁכָר עַל יְדֵי זְבוּלָן הִיָּתָה. שְׁמַח זְבוּלָן בְּצִאתָךְ, הִצִּילָה
 בְּצִאתָךְ לְסוּחֹרָה.

וּמִתְהוֹם, שֶׁהִתְהוֹם עוֹלָה וּמִלְחָלָה אוֹתָהּ מִלְמִטָּה. אֲתָה מוֹצֵא בְּכָל
 הַשְּׂבָכִים בְּרִכְתּוֹ שֶׁל מִשָּׁה, מִצִּין בְּרִכְתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב: (יד) וּמִמֶּגֶד
 תְּבוּאוֹת שָׁמַיִם, שְׁהִיָּתָה אֶרְצוֹ פְּתוּחָה לְחֶמֶת, וּמִמֶּתֶקֶת הַפְּרוֹת.
 גְּרֵשׁ יְרֵחִים, יֵשׁ פְּרוֹת שֶׁהִלְבְּנָה מִבְּשִׁילָתָן, וְאֵלֹו הֵן: קִשׁוּאִין
 וְדִלּוּעִין. דְּבָר אַחֵר: "גְּרֵשׁ יְרֵחִים", שֶׁהָאֶרֶץ מְגִרֶשֶׁת וּמוֹצִיאָה מִחֹדֶשׁ
 לְחֹדֶשׁ: (טו) וּמִרְאֵשׁ הָרִי־קָדָם, וּמִבְרַכֶּת מְרִאשִׁית בְּשׁוּל הַפְּרוֹת,
 שֶׁהִרְרִיָּה מְקוּדִמִּין לְכַכֵּר בְּשׁוּל פְּרוֹתֵיהֶם. דְּבָר אַחֵר: מְגִיד שֶׁקִּדְמָה
 בְּרִיאָתָן לְשָׂרֵי הָרִים. גְּבָעוֹת עוֹלָם, גְּבָעוֹת הַעוֹשׂוֹת פְּרוֹת לְעוֹלָם
 וְאִינָן פּוֹסְקוֹת מֵעֶצֶר הַגִּשְׁמִים: (טז) וּרְצוֹן שְׁכֵנֵי סִנֵּה, כְּמוֹ שׁוֹכֵן
 סִנֵּה, וְתַהוֹ אֶרְצוֹ מְבִרַכֶּת מְרִצּוֹנוֹ וְנַחַת רוּחַ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 הַנִּגְלָה עָלֶי תְּחִלָּה בְּסִנֵּה. רְצוֹן, נַחַת רוּחַ וּפִיּוּס, וְכֵן כָּל רְצוֹן
 שֶׁבְּמִקְרָא. תְּבוּאוֹתָהּ, בְּרַכָּה זוֹ לְרֹאשׁ יוֹסֵף. נְזִיר אַחֲיוֹ, שֶׁהִפְרֵשׁ
 מֵאֲחִיו בְּמִקְרָתוֹ: (יז) בְּכוֹר שׁוּרֹו, יֵשׁ בְּכוֹר שֶׁהוּא לְשׁוֹן גְּדֻלָּה
 וּמִלְכוּת, שְׁנֶאֱמַר: "אֵף אֲנִי בְּכוֹר אֲתַנְהוּ", וְכֵן: "בְּנִי בְּכוֹרִי יִשְׂרָאֵל".
 בְּכוֹר, מֶלֶךְ הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ, וְהוּא יְהוֹשֻׁעַ. שׁוּרֹו, שְׁכַחוֹ קֶשֶׁה כְּשׁוֹר
 לְכַבֵּשׁ כְּמֹה מְלָכִים. הָדָר, ^א נָתַן לֹו, שְׁנֶאֱמַר: "וְנִתְּתָה מִחוּדָךְ
 עֲלָיו". וְקִרְנֵי רֵאֵם קִרְנֵי, שׁוֹר כְּחוֹ קֶשֶׁה, וְאִין קִרְנֵי נְאוֹת,

וַיִּשְׁשָׁכֶר בְּאַהֲלָיָהּ: וְלִזְבוּלָן אָמַר שְׂמַח זְבוּלָן בְּצֵאתָּ וַיִּשְׁשָׁכֶר בְּאַהֲלָיָהּ:
 וְלִזְבוּלָן אָמַר, חֲדֵי זְבוּלָן בְּמַפְקָךְ לֹאֲגָחָא קֶרְבָּא עַל בְּעָלֵי דְכִכְבָּךְ. וַיִּשְׁשָׁכֶר בְּמַהֲכָךְ לְמַעַבְדַּד זְמַנִּי מוֹעֲדֵי־אֵי
 בִירוּשָׁלַם: יט עַמִּים הֲרִי־קִרְאוּ שָׁם יִזְבְּחוּ וּבְחִי־צֶדֶק כִּי שִׁפַּע יָמִים יִדְגִישׁ
 הַמִּם יִנָּקוּ וּשְׁפָנִי טְמוּנֵי חוֹל: עַמִּים הֲרִי־קִרְאוּ שָׁם יִזְבְּחוּ וּבְחִי־צֶדֶק כִּי שִׁפַּע
 יָמִים יִדְגִישׁ הַמִּם יִנָּקוּ וּשְׁפָנִי טְמוּנֵי חוֹל: שְׁבִטֵי־יִשְׂרָאֵל לְטוֹר בֵּית מִקְדָּשָׁא יִתְכַּשְּׁנוּ, תַּמָּן
 יִפְסוּן נִכְסֵי קֳדָשִׁין לְרַעְוָא. אַרִי נִכְסֵי עַמִּמָּא יִכְלוּן, וְסִימָן דְּמַטְמָרִין בְּחֵלָא יִתְגַּלְלוּן לַהּוֹן: ז וְלִגְדָּךְ
 אָמַר בְּרוּךְ מִרְחִיב גֹּד כְּלָבִיא שְׁכֹן וְטָרֵף זָרוּעַ אֶף־קֶדְקֵד: וְלִגְדָּךְ אָמַר
 בְּרוּךְ מִרְחִיב גֹּד כְּלָבִיא שְׁכֹן וְטָרֵף זָרוּעַ אֶף־קֶדְקֵד: וְלִגְדָּךְ אָמַר, בְּרוּךְ דֹּאֲפֵתִי לְגֹד. כְּלִיתָא
 שְׂרִי, וְיִקְטוּל שְׁלִטוּנִין עִם מַלְכִּין: כא וַיֵּרָא רֵאשִׁית לֹא כִי־שָׁם חֲלָקַת מַחֲקָק סָפוּן
 וַיִּתְּא רֵאשִׁי עִם צִדְקָת יְהוָה עֲשֵׂה וּמִשְׁפָּטֵי עַם־יִשְׂרָאֵל: וַיֵּרָא רֵאשִׁית
 לֹא כִי־שָׁם חֲלָקַת מַחֲקָק סָפוּן וַיִּתְּא רֵאשִׁי עִם צִדְקָת יְהוָה עֲשֵׂה וּמִשְׁפָּטֵי
 עַם־יִשְׂרָאֵל: וְאַתְקַבֵּל בְּקִדְמִיתָא דִּילָה, אַרִי תַּמָּן בְּאַחְסִנְתָּהּ מִשָּׁה סָפָא רַבָּא דִּישְׂרָאֵל קִבִּיר. וְהוּא נָפַק
 וְעַל בְּרִישׁ עֲמָא, זְכוּן קָדָם יִי עֲבַד, וְדִינוּהִי עִם יִשְׂרָאֵל: כב וַלְדָן אָמַר דֵּן גֹּדֵר אַרְיָה
 יִזְנֵק מִן־הַבֶּשֶׂן: וַלְדָן אָמַר דֵּן גֹּדֵר אַרְיָה יִזְנֵק מִן־הַבֶּשֶׂן: וַלְדָן אָמַר, דֵּן תִּקְיָה כְּגוֹדֵר

רש"י

וַיִּשְׁשָׁכֶר, הַצֵּלַח בִּישִׁיבַת אֶהֱלִיף לַתּוֹרָה, לִישֵׁב וּלְעַבֵּר שָׁנִים וְלִקְבָּע
 חֲדָשִׁים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִבְּנֵי יִשְׁשָׁכָר יוֹדֵיעַ בֵּינָה לְעַתִּים, רֵאשִׁיתָם
 מֵאֲתָנִים", רֵאשִׁי סְנֵהֲרִין הָיוּ עוֹסְקִים בְּכֶד, וְעַל כֵּי קִבִּיעַת עֲתִיתָם
 וְעִבּוּרֵיהֶם: (יט) עַמִּים, שֶׁל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל. הֲרִי־קִרְאוּ, לְהַרְמוּזָהּ
 יֹאסְפוּ. כָּל אִסְיָה עַל יְדֵי קִרְיָאָהּ הִיא, וְשָׁם יִזְבְּחוּ בְּרִגְלִים וּבְחִי־צֶדֶק.
 כִּי שִׁפַּע יָמִים יִנָּקוּ, יִשְׁשָׁכֶר וְזְבוּלָן, וְהָאֵל לָהֶם פְּנָאִי לְעִסְקָא
 בַּתּוֹרָה. וּשְׁפָנִי טְמוּנֵי חוֹל, כְּסוּי טְמוּנֵי חוֹל: טְרִית, וְחִלּוּן וְחִכּוּכִית
 לְבִנְיָה הַיּוֹצֵאִים מִן הָיָם וּמֵן הַחוּל, וּבְחִלְקוֹ שֶׁל יִשְׁשָׁכֶר וְזְבוּלָן הָיָה,
 כְּמוֹ שֶׁתּוֹבַב בְּמִסְכַּת מַגְלָה: "זְבוּלָן עִם חֶרֶף נִפְשׁוֹ לְמוֹת", מִשּׁוֹם
 דִּנְפֻלְתִּי עַל מְרוּמֵי שָׂדֶה, וְהָיָה מִתְרַעַם וְזְבוּלָן עַל חֲלָקוֹ: לְאַחֵי נִתְּ
 שְׁדוֹת וּבְרָמִים וְכו'. וּשְׁפָנִי, לְשׁוֹן כְּסוּי, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּסְפֵּן אֶת
 הַבֵּית", "וַיִּסְפֵּן בְּאֶרֶץ", וְתַרְגּוּמוֹ: "וַיִּסְתַּלֵּל בְּכִיּוּרֵי (סְפָרִים אֲחֵרִים:
 בְּכִסּוּי) אֶרְצָא. דְּבָר אַחֵר: "עַמִּים הֲרִי־קִרְאוּ", עַל יְדֵי פְרָקְמִשְׁתָּא שֶׁל
 זְבוּלָן, תַּגְרִי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בָּאִים אֶל אֶרֶצוֹ, וְהוּא עוֹמֵד עַל הַסֶּפֶר,
 וְהֵם אוֹמְרִים: "הוֹאִיל וְנִצְטַעְרֵנוּ עַד כָּאן, גִּלְף עַד יְרוּשָׁלַם, וְנִרְאָה
 מִזֵּה יִרְאָתָהּ שֶׁל אֲמָה זֹו וְמִזֵּה מַעֲשֵׂיהָ, וְהֵם רּוֹאִים כָּל יִשְׂרָאֵל עוֹבְדִים
 לְאַלֹּהֵי אֲחֵד וְאוֹכְלִים מֵאֶכֶל אֲחֵד, לְפִי שֶׁהָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אֱלֹהֵי שֶׁל
 זֶה לֹא כְּאַלֹּהֵי שֶׁל זֶה, וּמֵאֶכְלוֹ שֶׁל זֶה לֹא כְּמֵאֶכְלוֹ שֶׁל זֶה, וּמִתְגַּדְּרִין

שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁם יִזְבְּחוּ וּבְחִי־צֶדֶק". כִּי שִׁפַּע יָמִים יִנָּקוּ, זְבוּלָן
 וַיִּשְׁשָׁכֶר הָיָה נוֹתֵן לָהֶם מִמוֹן בְּשִׁפָּע: (כ) בְּרוּךְ מִרְחִיב גֹּד, מִלְּמַד
 שֶׁהָיָה תַחֲמוּמוֹ שֶׁל גֹּד מִרְחִיב וְהוֹלֵךְ כִּלְפֵי מִזְרָח. כְּלָבִיא שְׁכֹן, לְפִי
 שֶׁהָיָה סְמוּךְ לְסֶפֶר. לְפִיכָךְ נִמְשַׁל כְּאֲרִיּוֹת, שֶׁכָּל הַסְמוּכִים לְסֶפֶר
 צָרִיכִים לְהִיּוֹת גְּבוּרִים. וְטָרֵף זָרוּעַ אֶף־קֶדְקֵד, הָרוּגֵיהֶם הָיוּ נִכְרִין,
 חוֹתְכִים הָרֹאשׁ עִם הַזָּרוּעַ בְּמִכָּה אַחַת: (כא) וַיֵּרָא רֵאשִׁית לֹא, רֵאֵה
 לִיטֵל חֵלֶק בְּאֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג, שֶׁהָיָה רֵאשִׁית כְּבוֹשׁ הָאֶרֶץ. כִּי־שָׁם
 חֲלָקַת, כִּי יָדַע אֲשֶׁר שָׁם בְּנַחֲלָתוֹ חֲלָקַת שָׂדֶה קְבוּרַת מַחֲקָק, וְהוּא
 מִשָּׁה. סָפוּן, אוֹתָהּ חֲלָקָה סְפוּנָה וְטְמוּנָה מְכֹל בְּרִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא
 יָדַע אִישׁ אֶת קְבוּרָתוֹ". וַיִּתְּא, גֹּד. רֵאשִׁי עַם, הֵם הָיוּ הוֹלְכִים
 לְפָנֵי הַחֲלוּץ בְּכַבוֹשׁ הָאֶרֶץ, לְפִי שֶׁהָיוּ גְבוּרִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר:
 "חֲלוּצִים תַּעֲבִירוּ לִפְנֵי אֲחֵיכֶם וְגו'". צִדְקָת ה' עֲשֵׂה, שֶׁהָאֱמִינוּ
 דְּבִרֵיהֶם וְשִׁמְרוּ הַבְּטָחָתָם לְעַבֵּר אֶת הַיַּרְדֵּן, עַד שֶׁכִּבְּשׁוּ וְחִלְקוּ. דְּבָר
 אַחֵר: "וַיִּתְּא", מִשָּׁה. "רֵאשִׁי עִם צִדְקָת ה' עֲשֵׂה", עַל מִשָּׁה אָמַר:
 (כב) דֵּן גֹּדֵר אַרְיָה, אֵף הוּא הָיָה סְמוּךְ לְסֶפֶר, לְפִיכָךְ מְשֻׁל בְּאֲרִיּוֹת.
 יִזְנֵק מִן־הַבֶּשֶׂן, בְּתַרְגּוּמוֹ, שֶׁהָיָה הִירְדּוֹ יוֹצֵא מִחֲלָקוֹ מִמְּעַרְת פְּמִיאָס
 וְהָיָה לְשָׁם שֶׁהָיָה בְּחִלְקוֹ שֶׁל דָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקְרָא לְלִשָּׁם דָּן",
 וְנִזְנְקוּ וְקִלְחוּ מִן הַבֶּשֶׂן. דְּבָר אַחֵר: מִזֵּה זְנוּק זֶה יוֹצֵא מִמְּקוֹם אֲחֵד

אֲרִיזֹן. אֲרָעָה שְׁתֵּי־אֶזְרָא מִן הַנְּגִידִין מִן מִתְנָן: כֹּה וּלְנִפְתָּלִי אָמַר נִפְתָּלִי שְׁבַע רָצוֹן
וּמֵלֶא וּבְרַכַּת יְהוָה יִפְסִיק מַעֲט יָם וְדָרוֹם יִרְשָׁה מַלְעִיל: וּלְנִפְתָּלִי אָמַר נִפְתָּלִי
שְׁבַע רָצוֹן וּמֵלֶא בְרַכַּת יְהוָה יִפְסִיק מַעֲט יָם וְדָרוֹם יִרְשָׁה מַלְעִיל: וּלְנִפְתָּלִי אָמַר, נִפְתָּלִי שְׁבַע
רַעְוָא, וּמִלִּי בִרְכָן מִן קָדָם יִי. מַעְרֵב יָם גְּנוּסָר וְדָרוֹמָא יִרְת: כֹּה וּלְאַשֶׁר אָמַר בְּרוּךְ מִבְּנִים
אֲשֶׁר יְהִי רָצוֹן אֶחָיו וְטַבֵּל בְּשֶׁמֶן רִגְלוֹ: וּלְאַשֶׁר אָמַר בְּרוּךְ מִבְּנִים אֲשֶׁר
יְהִי רָצוֹן אֶחָיו וְטַבֵּל בְּשֶׁמֶן רִגְלוֹ: וּלְאַשֶׁר אָמַר, בְּרִיךְ מִבְּרַכַּת בְּנֵי־אֲשֶׁר. יְהִי רַעְוָא לְאַחֵוְהִי,
וְיִתְרֵבִי בְּתַפְנוּקֵי מַלְכִין: כֹּה בְּרִזֵּל וּנְחָשֶׁת מְנַעֲלָךְ וּכְיֹמֶיךָ דְּבִאָךְ: בְּרִזֵּל וּנְחָשֶׁת
מְנַעֲלָךְ וּכְיֹמֶיךָ דְּבִאָךְ: תַּקִּיף כְּפִרְזֵלָא וּנְחָשָׁא בֵּית מוֹתְבָךְ, וּכְיֹמִי עוֹלִימוֹתְךָ תַּקְפָּךְ: כֹּה אֵין כָּאֵל
יִשְׁרוּן רַכֵּב שָׁמַיִם בְּעֶזְרְךָ וּבִגְאוּתוֹ שְׁחָקִים: אֵין כָּאֵל יִשְׁרוּן רַכֵּב שָׁמַיִם
בְּעֶזְרְךָ וּבִגְאוּתוֹ שְׁחָקִים: לִית אֱלֹה בְּאֱלֹהָא (סא אֱלֹא אֱלֹהָא) דְּיִשְׂרָאֵל. דְּשָׁכִינְתָּהּ בְּשִׁמְעָא בְּסַעְדָךְ, וְתַקְפָּה בְּשִׁמְעָא
שְׁמִי: כֹּה מַעְנָה אֱלֹהֵי קָדָם וּמִתַּחַת זִרְעַת עוֹלָם וַיִּגְרַשׁ מַלְעִיל מִפְּנֵיךְ
אוֹיֵב וַיֹּאמֶר הַשְׁמֹד: מַעְנָה אֱלֹהֵי קָדָם וּמִתַּחַת זִרְעַת עוֹלָם וַיִּגְרַשׁ מַלְעִיל מִפְּנֵיךְ

רע"י

וַיִּנְחֹשֶׁת מִנְעוּלָהּ, עָכָשׁ הוּא מִדְּבַר כְּנָגֵד כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִיו גְּבוּרָתָם
 יוֹשְׁבִים בְּעָרֵי הַסֶּפֶר וְנוֹעְלִים אוֹתָהּ, שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ הָאוֹיְבִים לִיכָנֵס
 בָּהּ, כֹּאֵלּוּ הִיא סְגוּרָה בְּמִנְעוּלִים וּבְרִיחִים שֶׁל בְּרִזָּל וְנֹחֶשֶׁת. דְּבַר
 אַחֵר: "בְּרִזָּל וְנֹחֶשֶׁת מִנְעוּלָהּ", אֲרֻצְכֶם נְעוּלָה בְּהָרִים שְׂחוּצִבִּין מֵהֶם.
 בְּרִזָּל וְנֹחֶשֶׁת, וְאַרְצוֹ שֶׁל אֲשֶׁר הִיְתָה מִנְעוּלָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.
 וּבִכְמִידָה דְּבָאָהּ, וּבְכִמִּיד שֶׁהֵם טוֹבִים לָהּ, שֶׁהֵן יְמֵי תַחֲלָתָהּ, יְמֵי
 נְעוּרֶיהָ, כִּי יֵהִיו יְמֵי זְקֻנָתָהּ, שֶׁהֵם דּוֹאֲבִים, זָבִים וּמִתְמַטְּסִים.
 דְּבַר אַחֵר: "וּבִכְמִידָה דְּבָאָהּ", וּבְכִמִּיד שֶׁהֵם טוֹבִים לָהּ, כְּמִנְיָן יְמִיד
 כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אִתָּם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם יֵהִיו דְּבָאָהּ, שֶׁכָּל
 הָאֲרָצוֹת דּוֹבְאוֹת כֶּסֶף וְזָהָב לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁתָּהֵא מְבֻרַכַת בְּפִרְתָּהּ,
 וְכָל הָאֲרָצוֹת מִתְּפַרְנְסוֹת הַיָּמָנָה וּמִמְשִׁיכוֹת לָהּ כֶּסֶףם וְזָהָבָם,
 אִשְׁקֻלֹנֹ"ט, הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב כָּלָה מֵהֶם, שֶׁהֵם מְזִיבוֹת אוֹתוֹ לְאֲרֻצְכֶם
 (כו) אֵין כֹּאֵל יִשְׂרָאֵל, דַּע לָךְ יִשְׂרָאֵל, שְׂאִין כָּאֵל בְּכָל אֱלֹהֵי הָעוֹבְדֵי
 מִכּוֹכְבִּים, וְלֹא בְּצוּרֵךְ צוּרִם. רַבֵּב שְׂמִימִם, הוּא אוֹתוֹ אֱלֹהֵי שְׂבַעֲוָדָהּ,
 וּבִגְבָאָתוֹ הוּא רֹכֵב שְׁחָקִים: (כו) מִנְעָה אֱלֹהֵי קָדָם, לְמַעַן הֵם
 הַשְּׁחָקִים לֹאלֹהֵי קָדָם, שֶׁקֹּדֶם לְכָל אֱלֹהִים, וּבִרְ לֹ שְׁחָקִים לְשִׁבְתוֹ
 וּיְמַעְנֻתוֹ, וּמִתַּחַת מַעְנֻתוֹ כָּל בְּעָלֵי זְרוּעַ שׁוֹכְנִים. זְרַעַת עוֹלָם,
 סִיחוּן יַעוֹג וּמִלְכֵי כְנָעַן, שֶׁהִיו תִּקְפוּ וּגְבוּרָתוֹ שֶׁל עוֹלָם, לְפִיכָהּ,
 עַל בְּרַחֲם יִתְרוֹ וְיִזְוֵעוּ וְכַחַם חֲלָשׁ מִפְּנֵיו. לְעוֹלָם אֵימַת הַגְּבָהָ עַל
 הַנְּמוּד, וְהוּא שֶׁהִכָּה וְהַגְּבוּרָה שֶׁלֹּ בְּעָזָהּ. וַיִּנְחֹשׁ מִפְּנֵיךְ אוֹיֵב,
 וְאִמֵּר לָךְ 'הִשְׁמַד אוֹתָם'. מִנְעָה, כָּל תְּבָה שְׂצָרִיכָה לִמְ"ד בַּתַּחֲלָתָהּ
 חֲטִיל לָהּ ה"א בְּסוּפָהּ:

וּנְחַלֵּל לְשׁוֹנֵי מִקְוֹמוֹת, כִּךְ שֶׁבִטּוֹ שֶׁל דָּן נִטְלוּ חֵלֶק בְּשָׁנֵי מִקְוֹמוֹת, תַּחֲלֶה נִטְלוּ בְּצִפּוֹנִית מַעֲרִיבִית, עֶקְרוֹן וּסְבִיבּוֹתֶיהָ, וְלֹא סָפְקוּ לָהֶם, וּנְבֹאָ וְנִלְחָמוּ עִם לָשׁ, שֶׁהִיא פְּמִיאָס, וְהִיא בְּצִפּוֹנִית מְרוֹחִית, שֶׁהָרִי הִירֵד יוֹצֵא מִמַּעֲרַת פְּמִיאָס, וְהוּא בְּמִזְרָחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְיֹאב מֵהַצִּפּוֹן לְדָרוֹם וְכָלָה בְּקֶצֶה יָם הַמֶּלֶח, שֶׁהוּא בְּמִזְרָח הַיְּהוּדָה, שֶׁנִּטַּל בְּדְרוֹמָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁמֶפְרָשׁ בִּסְפֵר יְהוֹשֻׁעַ, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמָר: "וַיֵּצֵא גְבוּל בְּנֵי דָן מֵהֶם. וַיַּעֲלוּ וַיִּלְחָמוּ עִם לָשׁ וְגו'...", יֵצֵא גְבוּלָם מִכָּל אוֹתוֹ הָרֹחַם שֶׁהִתְחִילוּ לְנָחַל בּוֹ: (כג) שֶׁבֶנֶץ רָצוֹן, שֶׁהִיָּתָה אֲרָצוֹ שְׁבָעָה כָּל רָצוֹן יוֹשְׁבֶיהָ. יָם וְדָרוֹם יִישָׁה, יָם כְּנֶרֶת נִפְלָה בְּחִלְקוֹ, וְנִטַּל מֵלֹא חֵבֶל חֶרֶס בְּדְרוֹמָה, לְפָרֵשׁ חֶרְמִים וּמִכְמֹרוֹת. יִישָׁה, לְשׁוֹן צוּרִי, כְּמוֹ "עֵלָה רֶשׁ", וְהִטְעַם שֶׁלְמַעֲלָה בְּרִ"שׁ מוֹכִיחַ, כְּמוֹ: יִרְשׁ, יִדַּע, לָקַח, שָׁמַע, כְּשֶׁמוֹסִיף בּוֹ ה"א, יִהְיֶה הִטְעַם לְמַעֲלָה: שָׁמַעָה, יִדַּעָה, סִלְחָה, לָקַחָה, אֵף כֵּאֵן: "יִרְשָׁה", לְשׁוֹן צוּרִי וּבְמִסְכַּת הַגְּדוּלָה מְצִינוּ בְּאַלְפָּא בֵּיתָא לְשׁוֹן צוּרִי וְטַעַמֶיהֶם מִלְּעֵל: (כד) בְּרוּךְ מַבְנִים אֲשֶׁר, רֵאִיתִי בִּסְפָרִי: אֵין לָךְ כָּל הַשְּׁבָטִים שֶׁנִּתְבָּרַךְ בְּבָנִים כְּאֲשֶׁר, וְאֵינִי יוֹדַע כִּיצַד. יְהִי רָצוֹן אֲחִיו, שֶׁהִיהָ מִתְרַצָּה לְאֲחִיו בְּשֵׁמֶן אֲנָפִיקִינוֹן וּבִקְפֻלָּאוֹת, וְהֵם מִתְרַצִּים לוֹ בְּתִבְאוּהָ. דָּבָר אַחֵר: "יְהִי רָצוֹן אֲחִיו", שֶׁהִיוּ בְּנוֹתָיו נְאוֹת, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר בְּדָבָר יְהִימִים: "הוּא אָבִי בְּרִית", שֶׁהִיוּ בְּנוֹתָיו נְשׂאוֹת לְכֹהֲנִים גְּדוֹלִים, הַנִּמְשָׁחִים בְּשֵׁמֶן זֵית. וְיִבְרַח בְּשֵׁמֶן וְגו', שֶׁהִיָּתָה אֲרָצוֹ מוֹשְׁכַת שֵׁמֶן כְּמַעֲזָן, וּמַעֲשֵׂה שֶׁנֶּצְטָרְכוּ אֲנָשִׁי לודִקְנָא לְשֵׁמֶן, מִזֵּן לָהֶם פּוֹלִמוֹסְטוֹס אֶחָד כ' כְּדֵאִיתָא בְּמִנְחוֹת: (כה) בְּרוּךְ

אויב וַיֹּאמֶר הַשֹּׁמֵד: מְדוּר אֱלֹהָא דְּמִלְקָדְמִין, דִּי בְּמִימְרָה אֲתַעְבֵּד עֲלֵמָא. וְתִרְיָךְ מִקְדָּמָךְ סִנְאָה וַאֲמַר
שְׂעִי: כֹּה וַיֵּשְׁכֵן יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּדָד עֵין יַעֲקֹב אֶל-אֶרֶץ דְּגֵן וְתִירוֹשׁ
אֶף-שָׁמְיוּ יַעֲרֹפוּ-טַל: וַיֵּשְׁכֵן יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּדָד עֵין יַעֲקֹב אֶל-אֶרֶץ דְּגֵן וְתִירוֹשׁ
אֶף-שָׁמְיוּ יַעֲרֹפוּ-טַל: וַיֵּשְׁרִי יִשְׂרָאֵל לְרַחֵצַן בְּלַחְדוּחֵיהּ, כְּעֵין בִּרְכָתָא דְּבִרְכַּנּוּן יַעֲקֹב אַבּוּהוֹן, בְּאַרְע
עֲבָדָא עֲבוּר וְחִמְר. אֶף שְׁמִיא דְּעִלְוִיהוֹן וְשִׁמְשֻׁנוֹן בְּטֵלָא: כֹּט אֲשֶׁרִיךְ יִשְׂרָאֵל מִי כְמוֹךְ
עִם נוֹשַׁע בִּיהוָה מִגֵּן עֶזְרָךְ וְאֲשֶׁר-חָרַב גְּאוּתְךָ וַיִּכְחָשׁוּ אִיבִיךָ לָךְ
וְאַתָּה עַל-בְּמוֹתֵימוֹ תִּדְרֹךְ: אֲשֶׁרִיךְ יִשְׂרָאֵל מִי כְמוֹךְ עִם נוֹשַׁע בִּיהוָה מִגֵּן
עֶזְרָךְ וְאֲשֶׁר-חָרַב גְּאוּתְךָ וַיִּכְחָשׁוּ אִיבִיךָ לָךְ וְאַתָּה עַל-בְּמוֹתֵימוֹ תִּדְרֹךְ: טוֹכָךְ יִשְׂרָאֵל
לִית דְּכוּתְךָ, עֲמָא דְּפִרְקָנָה מִן קָדָם יִי, תְּקוּף בְּסַעֲדָךְ, וּמִן קִדְמוּחֵי נֶצְחֻן גְּבוּרָתְךָ. וַיִּכְדְּבוּן שְׁנֵאָךְ לָךְ, וְאַתָּה
עַל פְּרִיקַת צִוְּאֵרִי מִלְכִּיהוֹן תִּדְרֹךְ: שְׂבִיעִי לֹד אֵ וַיַּעַל מֹשֶׁה מִעֲרֶבֶת מוֹאָב אֶל-הָהָר
נָבוֹ רֹאשׁ הַפִּסְגָּה אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי יְרֵחוֹ וַיִּרְאֶהוּ יְהוָה אֶת-כָּל-הָאָרֶץ
אֶת-הַגִּלְעָד עַד-דָּן: וַיַּעַל מֹשֶׁה מִעֲרֶבֶת מוֹאָב אֶל-הָהָר נָבוֹ רֹאשׁ הַפִּסְגָּה אֲשֶׁר
עַל-פְּנֵי יְרֵחוֹ וַיִּרְאֶהוּ יְהוָה אֶת-כָּל-הָאָרֶץ אֶת-הַגִּלְעָד עַד-דָּן: וַיִּסְלַק מֹשֶׁה מִמִּישְׁרָא
דְּמוֹאָב לְטוֹרָא דְּנָבוֹ, רִישׁ רְמָתָא, דִּי עַל אֲפִי יְרֵחוֹ. וְאַחֲזִינָה יִי יֵת כָּל-אַרְעָא, יֵת גִּלְעָד עַד דָּן: ז וְאַתָּה
כָּל-נִפְתָּלִי וְאַתָּה אֶרֶץ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וְאַתָּה כָּל-אֶרֶץ יְהוּדָה עַד הַיַּם
הָאֲחֵרוֹן: וְאַתָּה כָּל-נִפְתָּלִי וְאַתָּה אֶרֶץ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וְאַתָּה כָּל-אֶרֶץ יְהוּדָה עַד הַיַּם
הָאֲחֵרוֹן: וְיֵת כָּל-נִפְתָּלִי, וְיֵת אַרְעָא דְּאֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה. וְיֵת כָּל-אַרְעָא יְהוּדָה, עַד יֵמָא כְּתִירָאָה:

רש"י

הוּא, וּפְסָעֵן מֹשֶׁה בְּפִסְעָה אַחַת. אֶת-כָּל-הָאָרֶץ, הָרָאָהוּ אֶת כָּל
אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּשִׁלּוּתָהּ וְהַמְצִינָהּ לְהִיטֵינָהּ מִצִּיּוֹן לָהּ. עַד-דָּן,
הָרָאָהוּ בְּנֵי דֵן עוֹבְדִים עֲבוֹדַת מוֹכָבִים, שְׁנֵאָמַר: "וַיִּקְיֶמוּ לָהֶם בְּנֵי
דֵן אֶת הַפֶּסֶל", וְהָרָאָהוּ שִׁמְשׁוֹן שְׁעֵתִיד לְצַאת מִמֶּנּוּ לְמוֹשִׁיעַ:
(ב) וְאַתָּה כָּל-נִפְתָּלִי, הָרָאָהוּ אֶרֶץ בְּשִׁלּוּתָהּ וְחִרְבָּנָהּ, וְהָרָאָהוּ דְּבוּרָה
וּבְרָךְ מִקְדָּשׁ נִפְתָּלִי גִלְחָמִים עִם סִיסְרָא וְחִילּוּתֵי. וְאַתָּה אֶרֶץ אֶפְרַיִם
וּמְנַשֶּׁה, הָרָאָהוּ אֶרֶץ בְּשִׁלּוּתָהּ וּבְחִרְבָּנָהּ, וְהָרָאָהוּ יְהוֹשֻׁעַ גִּלְחָם עִם
מֶלֶךְ כְּנָעַן, שָׂבָא מֵאֶפְרַיִם, וְגִדְעוֹן שָׂבָא מִמְנַשֶּׁה, גִּלְחָם עִם מִדְּיָן
וְעַמְלֵק. וְאַתָּה כָּל-אֶרֶץ יְהוּדָה, בְּשִׁלּוּתָהּ וּבְחִרְבָּנָהּ, וְהָרָאָהוּ מִלְכּוֹת
בֵּית דָּוִד וְנִצְחוֹנָם. עַד הַיַּם הָאֲחֵרוֹן, אֶרֶץ הַמִּצְרַיִם בְּשִׁלּוּתָהּ
וּבְחִרְבָּנָהּ. דְּבַר אַחֵר: אֵל תִּקְרִי "הַיַּם הָאֲחֵרוֹן", אֱלָא "הַיַּם הָאֲחֵרוֹן",
הָרָאָהוּ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא כָּל הַמֵּאֲרָעוֹת שְׁעֵתִידִין לִיאָרֵעַ לְיִשְׂרָאֵל
עַד שִׁיחֵי הַמַּיִם:

(כח) בְּטַח בְּדָד, כֹּל יָחִיד וְיָחִיד "אִישׁ תַּחַת גִּפְנוֹ וְתַחַת תַּאנְתּוֹ",
מִפְּנֵי וְאִין צְרִיכִין לְהִתְאַסֵּף וּלְיִשֵּׁב יַחַד מִפְּנֵי הָאוֹיֵב. עֵין יַעֲקֹב,
כְּמוֹ: "וַיַּעֲזֵבוּ קְצִין הַבְּדִלָּח", כְּעֵין הַבְּרָכָה שֶׁבְּרַכְסָא יַעֲקֹב, לֹא כְּבִדָּד
שָׁמַר יִרְמְיָה: "בְּדָד יִשְׁבְּתִי", אֱלָא כְּעֵין הַבְּטָחָה שֶׁהַבְּטִיחָם יַעֲקֹב:
"וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם, וְהִשִּׁיב אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֵיכֶם". יַעֲרֹפוּ,
יִטְפּוּ. אֶף שָׁמְיוּ יַעֲרֹפוּ-טַל, אֶף בְּרַכְתּוֹ שֶׁל יִצְחָק נֹסֶפֶת עַל
בְּרַכְתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב: "וְיִתֵּן לָךְ הָאֱלֹהִים מִשַּׁל הַשָּׁמַיִם וְגו'": (כט) אֲשֶׁרִיךְ
יִשְׂרָאֵל, לְאַחֵר שֶׁפִּרְט לָהֶם הַבְּרָכוֹת, אָמַר לָהֶם: 'מָה לִּי לִפְרֹט לָכֶם,
כָּל דְּבַר: הַכֹּל שֶׁלָּכֶם'. אֲשֶׁרִיךְ יִשְׂרָאֵל מִי כְמוֹךְ, תְּשׁוּעָתְךָ בַּה'
אֲשֶׁר הוּא מִגֵּן עֶזְרָךְ, וְחָרַב גְּאוּתְךָ. וַיִּכְחָשׁוּ אִיבִיךָ לָךְ, כְּגוֹן
הַגְּבֻעָנוֹת שֶׁאֲמָרוּ: "מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה בָּאוּ עֲבָדֶיךָ וְגו'". וְאַתָּה
עַל-בְּמוֹתֵימוֹ תִּדְרֹךְ, כְּעֵינָן שְׁנֵאָמַר: "שִׁימוּ אֶת רִגְלֵיכֶם עַל צִוְּאֵרִי
הַמִּלְכִּים הָאֵלֶּה": (א) מִעֲרֶבֶת מוֹאָב אֶל-הָהָר נָבוֹ, כְּמָה מַעְלֹת

יִזְמִין. וְשְׁלִימוֹ, יוֹמֵי בְּכִיתָא אֲבָלָא דְּמֹשֶׁה: ט וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון מֵלֵא רוּחַ חֲכָמָה כִּי־סִמַּךְ מֹשֶׁה אֶת־יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון מֵלֵא רוּחַ חֲכָמָה כִּי־סִמַּךְ מֹשֶׁה אֶת־יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון, מְלִי (ס"א: אֶתְמַלִּי) רוּחַ חֲכָמָתָא, אָרִי סִמַּךְ מֹשֶׁה יָת יְדוּהִי עֲלוּהִי. וְקָבִילוּ מִנָּה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַעֲבָדוּ, כְּמָא דִּי פְקִיד יִי יָת מֹשֶׁה: ז וְלֹא־קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ יְהוָה פָּנִים אֶל־פָּנִים: וְלֹא־קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ יְהוָה פָּנִים אֶל־פָּנִים: וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה. דִּי אֶתְגַּלִּי לֵה יִי, אִפִּין בְּאַפִּין: יא לְכָל־הָאֲתֹת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שָׁלַח יְהוָה לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ מִצְרַיִם לְפָרְעָה וּלְכָל־עַבְדָּיו וּלְכָל־אַרְצוֹ: לְכָל־הָאֲתֹת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שָׁלַח יְהוָה לַעֲשׂוֹת בָּאָרֶץ מִצְרַיִם לְפָרְעָה וּלְכָל־עַבְדָּיו וּלְכָל־אַרְצוֹ: לְכָל־אֲתִיָּא וּמוֹפְתִיָּא, דִּי שָׁלַח יִי, לְמַעַבְדּ בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם. לְפָרְעָה וּלְכָל־עַבְדוּהִי וּלְכָל־אַרְעָה: יב וּלְכָל־הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכָל־הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל: וּלְכָל־הַיָּד הַחֲזָקָה וּלְכָל־הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל: וּלְכָל־חֲזוֹנָא רַבָּא.

די עבד משה, לעיני כלי־ישראל:

הפמרת וזאת הברכה

ביהושע פרק א

א וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עַבְדַּי יְהוָה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נֹון מִשְׁרַת מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב מֹשֶׁה עַבְדִּי מָתָּ וְעַתָּה קוּם עֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה אִתָּה וְכָל־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נָתַן לָהֶם לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ג כָּל־מָקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ כַּף־רַגְלְכֶם בּוֹ לָכֶם נִתְּנוּ וּבְרִיתִי אֶל־מֹשֶׁה: ד מִהַמִּדְבָּר וְהַלְבָנוֹן הַזֶּה וְעַד־הַנָּהָר | הַגָּדוֹל נְהַר־פָּרָת כָּל־אֶרֶץ הַחֲתִים וְעַד־הַיָּם הַגָּדוֹל מִבּוֹא הַשָּׁמֶשׁ יְהִי גְבוּלְכֶם: ה לֹא־יִתְּנִיב אִישׁ לְפָנֶיךָ כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם־מֹשֶׁה אֶהְיֶה עִמָּךְ לֹא אֶרְפֶּךָ וְלֹא אֶעֱזָבְךָ: ו חֹזֶק וְאַמֶּץ כִּי אִתָּה תִּנְחִיל אֶת־הָעָם

רש"י

(א) אֲשֶׁר יָדְעוּ ה' פָּנִים אֶל־פָּנִים, שֶׁהָיָה לָבוֹ גֶּס בּוֹ וּמִדְבָּר אֵלָיו כָּל עַת שְׂרוּצָה, כְּעֵנֶן שְׁנֵאמַר: "וְעַתָּה אֶעֱלֶה אֵל ה'", "עֲמִדוּ וְאַשְׁמְעָה מִה יֵצֵא ה' לָכֶם:" (יב) וְכָל־הַיָּד הַחֲזָקָה, שֶׁקָּבַל אֶת הַתּוֹרָה בְּלוּחוֹת בְּיָדָיו. וְכָל־הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל, נָסִים

וּגְבוּרוֹת שֶׁמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַמּוֹרָא. לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּשְׂאוֹ לָבוֹ לְשֹׁבֵר הַלוּחוֹת לְעֵינֵיהֶם, שְׁנֵאמַר: "וְאַשְׁבְּרֶם לְעֵינֵיהֶם", וְהִסְכִּימָה דַּעַת הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְדַעְתּוֹ, שְׁנֵאמַר: "אֲשֶׁר שִׁבְרָתִי", יִישֹׁר כַּחֲךְ שִׁשְׁבְּרָתִי:

הָיָה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁפָּעֵתִי לְאִבּוֹתָם לָתֵת לָהֶם: ז רָק חֹזק וְאַמִּץ מְאֹד לְשֹׁמֵר לַעֲשׂוֹת
בְּכָל־הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה עַבְדִּי אֶל־תִּסּוּר מִמֶּנּוּ יָמִין וּשְׂמֹאל לְמַעַן תִּשְׁפִּיל בְּכָל
אֲשֶׁר תִּלְךְ: ח לֹא־יִמּוּשׁ סֶפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפֶּיךָ וְהִגִּיתָ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה לְמַעַן תִּשְׁמֹר
לַעֲשׂוֹת בְּכָל־הַכְּתוּב בּוֹ כִּי־אֵין תִּצְלִיחַ אֶת־דְּרִכְךָ וְאֵין תִּשְׁכִּיל: ט הֲלֹא צִוִּיתִיךָ חֹזק וְאַמִּץ
אֶל־תַּעֲרֹץ וְאֶל־תַּחַת כִּי עִמָּךְ יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תִּלְךְ:

כאן מסיימין הספרדים

י וַיֵּצֵאוּ יְהוֹשֻׁעַ אֶת־שִׁמְרֵי הָעָם לֵאמֹר: יא עָבְרוּ | בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה וַיֵּצֵאוּ אֶת־הָעָם לֵאמֹר הִכִּינוּ
לָכֶם צִדָּה כִּי בַּעֲדוֹ | שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה לָבוֹא לְרִשְׁתָּ אֶת־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם לְרִשְׁתָּהּ: יב וְלֹא־וּבְנִי וְלֹגְדִי וְלַחֲצִי שְׂכֶמְךָ הַמִּנְשָׁה אָמַר
יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: יג זְכוּר אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה אֲתָכֶם מֹשֶׁה עַבְד־יְיָ לֵאמֹר יְיָ אֱלֹהֵיכֶם
מְנִיחַ לָכֶם וְנָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת: יד גִּשְׁיֶכֶם טַפְּכֶם וּמִקְנֵיכֶם יֵשְׁבוּ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן
לָכֶם מֹשֶׁה בַּעֲבֹר הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם תַּעֲבְרוּ חֲמִשִּׁים לִפְנֵי אַחֵיכֶם כָּל גְּבוּרֵי הַחֵיל וְעֲזֹרְתֶם
אוֹתָם: טו עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְיָ לְאַחֵיכֶם כָּכֶם וַיִּרְשׁוּ גַם־הֵמָּה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְיָ אֱלֹהֵיכֶם
נָתַן לָהֶם וּשְׁבַתָּם לָאָרֶץ יִרְשְׁתֶּם אוֹתָהּ אֲשֶׁר נָתַן | לָכֶם מֹשֶׁה עַבְד־יְיָ
בַּעֲבֹר הַיַּרְדֵּן מִזֶּרֶח הַשָּׁמֶשׁ: טז וַיַּעֲזְבוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר כָּל אֲשֶׁר־צִוִּיתָנוּ נַעֲשֶׂה וְאֶל־כָּל־אֲשֶׁר
תִּשְׁלַחְנוּ גִּלְדִּי: יז בְּכָל אֲשֶׁר־שָׁמַעְנוּ אֶל־מֹשֶׁה בֶּן נִשְׁמָע אֱלֹהֶיךָ רָק יְיָ יְיָ אֱלֹהֵיךָ עִמָּךְ
כֹּאֲשֶׁר הָיָה עִם־מֹשֶׁה: יח כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־יִמְרָה אֶת־פִּיךָ וְלֹא־יִשְׁמָע אֶת־דְּבָרֶיךָ לְכָל
אֲשֶׁר־תִּצְוֶנוּ יוֹמָת רָק חֹזק וְאַמִּץ:

